

DAVID COLBERT

ČAROVNÉ SVETY HARRYHO POTTERA

MALÁ ENCYKLOPÉDIA
MÝTOV, LEGIEND
A
ZAUJÍMAVÝCH FAKTOV

Naozaj hľadali alchymisti Kameň mudrcov?

Sú bazilisky iba veľké hady?

Prečo študenti z Durmstrangu pricestovali loďou?

Sú niektorí „slávni čarodejníci“ skutoční?

IKAR

David Colbert
Magical Worlds of Harry Potter

Copyright © 2001 by David Colbert
Translation © 2002 by Oľga Kralovičová
Slovak edition © 2002 by Ikar

Táto kniha nie je spojená s J. K. Rowlingovou ani s jej vydavateľmi či držiteľmi licencií, ani ju neschválili. Nenaznačuje, ani si nenárokuje práva na jej postavy alebo výtvary. No aj tak je nesmierne zábavná. Harry Potter je registrovaná obchodná značka Warner Bros.

Z anglického originálu Magical Worlds of Harry Potter
(Lumina Press LLC, Wrightsville Beach, NC 28480,
United States 2001) preložila Oľga Kralovičová.

Verše prebásnila Jana Kantorová-Báliková.

Redigovala Elena Slobodová.

Obálku upravila Viera Fabianová.

Technická redaktorka Renáta Hrabušická.

Vydalo vydavateľstvo Ikar, a. s., Bratislava, v roku 2002
ako svoju 1286. publikáciu.

Zalomenie do strán ITEM, spol. s r. o., Bratislava.

Vytlačili Tlačiarne BB, spol. s r. o., Banská Bystrica.

ISBN 80-551-0317-8

Neteriam Emme, Lilian,
Molly a synovcovi Samovi

*Čítajte mýty plní údivu:
objavíte v nich univerzálny zmysel,
a za ich zmyslom tajuplný pôvod.*

*Prvé z Desiatich prikázaní pre čítanie mytológie
od Josepha Campbella*

SKRÁTENÉ NÁZVY KNÍH:

HARRY POTTER A KAMEŇ MUDRCOV: *Kameň*
HARRY POTTER A TAJOMNÁ KOMNATA: *Komnata*
HARRY POTTER A VÄZEŇ z AZKARANU: *Azkaban*
HARRY POTTER A OHNIVÁ ČAŠA: *Čaša*
FANTASTICKÉ ZVERY A ICH VÝSKYT: *Zvery*
METLOBAL V PRIEBEHU VEKOV: *Metlobal*

ÚVOD

Čítanie kníh J. K. Rowlingovej nám prináša potešenie aj preto, že v nich objavujeme vtipne skryté súvislosti s históriou, legendami a literatúrou. Napríklad v labyrinte na Trojčarodejníckom turnaji dá sfinga Harrymu hádanku, tak ako Sfinga v starovekej gréckej mytológii. Hagridov pes Chlpáčik je vlastne ďalší slávny zver z gréckej mytológie – Kerberos. „Durmstrang“, názov čarodejníckej školy, kam prijímajú iba čistokrvných čarodejníkov a ktorá má podozrivé spojenie s lordom Voldemortom, je odvodený z názvu nemeckého literárneho hnutia Sturm und Drang z konca 18. storočia, veľmi obľúbeného v nacistickom Nemecku. Okrem toho sa durmstrangskí študenti priplavia do Rokfortu na lodi podobnej ako v známej opere Blúdiaci Holanďan, skomponovanej v duchu hnutia Sturm und Drang. Pozorní čitatelia si všimnú aj to, že J. K. Rowlingová vtipne využíva rôzne skryté narážky aj pri výbere mien svojich postáv. Harryho rival Draco dostal meno podľa latinského slova draco, čo znamená drak alebo had. Dumbledorov fénix (v angl. *phoenix Fawkes*) je pomenovaný podľa historickej postavy Guya Fawkesa, ktorý sa v roku 1605 pokúsil vyhodiť do vzduchu budovy britského parlamentu. Angličania si tento deň, ktorý pripadá na 5. november, každoročne pripomínajú ohňami – a ako vieme, vták fénix sa vždy znovuzrodí z popola.

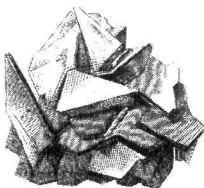
Táto kniha odhaľuje práve takéto narážky J. K. Rowlingovej na šikovne skryté významy. V diskusii autorky s fanúšikmi na internete sa jej jeden čitateľ spytoval na pôvod istej frázy a ona mu odporučila: „Vyhľadaj si to. Trochu pátrania človeku neuškodí.“ V *Čarovných svetoch Harryho Pottera* ide práve o to: o trochu zábavného pátrania. Cieľom tejto knihy je pobaviť, rozosmiať a zaujať.

Možno sa pobavíte spolu s pani Rowlingovou. Ako poznamenal časopis TIME, keď redaktori postrehli, že rokfortský školník Argus Filch dostal meno podľa stookého netvora Arga, postavy z gréckej mytológie, uvedomili si, ako sa autorka pritom asi v duchu dobre zabávala.

Ak ste si tieto narážky dosiaľ nevšimli, nemyslite si, že ste sami. K Rowlingovej úžasnému talentu patrí aj schopnosť chrliť ich nepretržitým prúdom počas rozprávania príbehu. V treťom dieli *Harry Potter a väzeň z Azkabanu* napríklad s potešením, aj keď len okrajovo, spomenie mantichoru – odpornú ľudožravú vymyslenú obludu. Nevyužiť príležitosť a podrobne neopísať tohoto tvora, na to treba disciplínu. No pre Rowlingovú je to len náhodná zmienka. Keď však viete, čo je mantichora a že sa vyskytuje v legendách tisíce rokov, autorkin príbeh je o to presvedčivejší.

J. R. R. Tolkien, autor *Hobita* a *Pána prsteňov*, vytvoril termín „kotol príbehu“. Takto označil večne klokotajúci hrniec nápadov, tém a postáv, z ktorých si každý autor podľa potreby vezme a do ktorého každý pridáva. Hoci Rowlingovej vymyslený svet je jedinečný, vyrastá z hlbokých základov mytológie a folklóru, ktoré prekonali vzdialenosť i čas. Popularita jej kníh svedčí o širokom kultúrnom zábere, z ktorého čerpá mnohé obrazy, postavy a témy. Cieľom našej knihy je Rowlingovej fanúšikom, ktorí sú po prečítaní jej diel oveľa vnímavejší, otvoriť dvere do tejto rozľahlej ríše. Zistíte, že z kúskov rozmanitých materiálov vytvára niečo úplne nové, a predsa zostáva pozoruhodne verná podstate každého z nich.

NAOZAJ HĽADALI ALCHYMISTI KAMEŇ MUDRCOV?

O čo sa vlastne alchymisti usilovali? Dosiahli niečo, alebo sa celá ich práca rozplynula ako oblak dymu?

Každý, kto čítal *Kameň*, vie, že alchýmia je spojením starovekej chémie a mágie. Alchymisti sa pokúšali vyrobiť zlato z menej cenných kovov a namiešať elixír – liek na všetky choroby – a nápoj nesmrteľnosti.

Slovu alchýmia sa pripisuje arabský pôvod. Názov pochádza z arabského termínu *al-kimia*, z ktorého vzniklo aj slovo chémie. Niektorí historici však tvrdia, že koreň tohto arabského slova je starogrécke *khmia*, čo znamená Egypt. Domnievajú sa, že egyptskí alchymisti pravdepodobne existovali už dávno predtým, ako sa tejto činnosti venovali Arabi. V každom prípade sa alchýmia v skutočnosti rozvíjala po celom svete, vrátane Číny a Indie.

Alchymistov zvyčajne považujeme za chamtivých, prefíkaných, posadnutých túžbou po bohatstve a nesmrteľnosti. Niektorí ľudia však tvrdia, že sú zakladateľmi modernej chémie. Skutoční vedci naozaj študovali alchýmiu. Fyzik a matematik Sir Isaac Newton napísal na túto tému stovky strán. Lenže aby v duchu tradície utajil svoje alchymistické experimenty, v istom období nabádal ďalšieho alchymistu, aby o tejto práci mlčal.

Tak ako z arabského slova *al-kimia* vznikli termíny alchýmia a chémie, arabská matematika, kedysi najrozvinutejšia na svete, nám poskytla ďalší termín, ktorý dnes počúvame v škole: algebr. Znamená „vyrovnať“, a práve to študenti robia s dvoma stranami rovnice v algebre.

HLAVNÉ MESTO ALCHÝMIE

Koncom 16. storočia si dvaja cisári najali popredných alchymistov z celého sveta, aby pre nich pracovali v Prahe, ktorú odvtedy začali prezývať hlavné mesto alchýmie. Cisári však bývajú vrtkaví. Keď sa britskému alchymistovi Edwardovi Kelleymu nepodarilo vyrobiť zlato, uvrhli ho do žalára. Neoslobodili ho ani napriek úsiliu britskej kráľovnej Alžbety I. Zomrel pri pokuse o útek.

Vyskytlo sa, samozrejme, aj veľa podvodníkov. Hovorí sa, že práve v tomto období prišiel do Prahy nejaký cudzinec z Arábie, pozval najbohatších mužov mesta na banket a sľúbil im, že znásobí zlato, čo prinesú. Keď od nich vyzbieral zlatky, pripravil zmes chemikálií so zvláštnymi prísadami, okrem iného aj s vaječnými škrupinami a konským hnojom. Z tejto zmesi vznikla smradľavá bomba, ktorá šarlatánovi umožnila aj so zlatom rýchlo ujsť.

KAMENŤ MUDRCOV

Jeden zdroj označuje postup alchymistov za „beznádejne zložitý“. Základy však boli jednoduché. Štandardná teória sa zakladala na tom, že všetky kovy sú kombináciou ortute so sírou. Čím je kov žltší,

tým viac síry zmes obsahuje. Takže kombinovaním síry a ortute v správnom pomere a pri správnom postupe vznikne zlato.

Alchymistov napokon jednoduché metódy sklamali, lebo nefungovali. Začali teda hľadať nejakú čarovnú prísadu a nazvali ju Kameň mudrcov. Niektorí alchymisti neprestali veriť, že tou čarovnou prísadou je obyčajná síra. V Kameni je však Kameň mudrcov „krva-vočervený“, takže Rowlingová mala na mysli pravdepodobne niečo zaujímavejšie.

Harryho prvé dobrodružstvo vyšlo vo Veľkej Británii, Kanade a Austrálii a inde pod pôvodným názvom Harry Potter a Kameň mudrcov. Jeden americký vydavateľ však vymyslel názov „Čarodejníkov kameň“ (Sorcerer's Stone), ktorý sa mu zdal vzrušujúcejší.

KTO BOL NAJZAUJÍMAVEJŠÍ ANIMÁGUS?

Totemová postava orlieho muža z Haidy v severozápadnom Tichomorí.

Pridaním latinského názvu pre čarodejníka *magus* k slovu *animal* (lat. aj angl. zviera) J. K. Rowlingová vytvorila termín animágus, t. j. čarodejník, ktorý sa môže stať zvieratom a pritom si zachovať čarodejnú moc.

Schopnosť premeniť sa na zviera je stará ako legendy. V keltskej mytológii je premena na jelene, diviaky, labute, orly a havrany bežná. Verí sa, že aj šamani v domorodých amerických kultúrach sa často premieňajú na zvieratá, zvyčajne na vtáky.

Jedným z prvých čarodejníkov s touto schopnosťou bol v gréckej mytológii Proteus, syn boha oceánov Poseidóna. Vyznačoval sa výnimočnými schopnosťami – poznal minulosť, prítomnosť i budúcnosť. Nanešťastie to znamenalo, že ho ľudia často žiadali o predpovede. Aby pred nimi unikol, rýchlo sa premieňal na rôzne druhy zvierat a strašidelných tvorov. Dodnes sa to, čo má schopnosť stále meniť tvar, nazýva proteovské.

SÚBOJ ANIMÁGOV

Takúto schopnosť rýchlejšie premeny opisuje T. H. White, ktorý v románe *Meč v kameni* prerozprával legendu o mladom kráľovi Artušovi a jeho učiteľovi Merlinovi (White ho píše ako Merlyn). V tejto

Niektorí ani-
mágovia J. K.
Rowlingovej:

Minerva

**McGonagal-
lová** môže
byť mačkou.

**James Po-
tter** sa stal
jeleňom, z
čoho vznikla
prezývka
Paroháč.

Sirius Black,
čo znamená
„čierny pes“,
sa na takého
psa mení.

**Rita Skeete-
rová** sa pre-
mieňa na
chrobáka.

**Peter Pettig-
rew** – Čer-
vochvost – sa
maskoval ako
Ronov pot-
kan Prašivec.

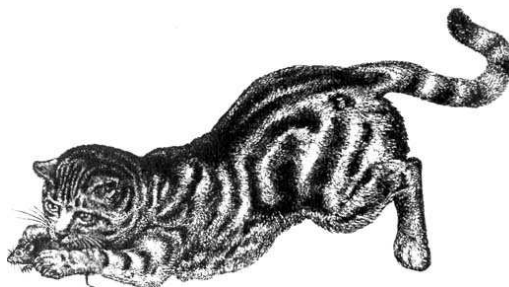
knihe Merlin bojuje proti čarodejnici madame
Mim a je to jeden z najfantastickejších súbojov v
literatúre:

Čarodejník sa v tomto súboji mal premeniť
na nejaký druh zvieraťa, rastliny alebo minerá-
lu, aby zničil zviera, rastlinu alebo minerál, na
ktorý sa premenil jeho súper. Niekedy to trvalo
celé hodiny...

Pri prvom údere gongu sa madame Mim
premenila na draka. Bol to zvyčajný úvodný
ťah a Merlyn mal odvetiť premenou na búrku
alebo niečo podobné. Spôsobil však hneď na
úvod značný zmätok, lebo sa zmenil na poľnú
myšku, ktorú v tráve vôbec nebolo vidieť, a
obhrýzal chvost madame Mim. Tá sa obzerala
na všetky strany a trvalo jej skoro päť minút,
kým ho zbadala. No keď si všimla hryzenie, v
okamihu sa premenila na mačku.

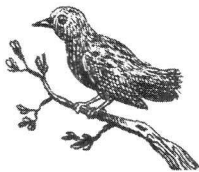
Wart [Artuš] zatajil dych, aby videl, na čo
sa myš premení – myslel, že možno na tigra,
aby mačku zahrdúsil – ale Merlyn sa premenil
na druhú mačku. Zastal oproti nej a robil gri-
masy. Tento nezvyčajný postup madame Mim
celkom vyviedol z miery a trvalo jej dlhšie než
minútu, kým sa spamätala a stala sa psom.
Vzápätí si oproti nej zastal aj Merlyn ako druhý
pes rovnakej rasy.

„Ó, to bolo skvelé, pane!“ zvolal Wart, lebo pochopil jeho
plán.

Madame Mim zúrila... radšej zmení taktiku a Merlyna prekvapí...

Rozhodla sa, že vyskúša nový spôsob, prenechá útočenie na Merlyna a sama začne nadobúdať obranné podoby. Premenila sa na košatý dub. Merlyn chvíľku zmätene stál pod dubom, potom sa bezočivo – a ako vysvitlo neuvážene – premenil na malú sýkorku, ktorá vzlietla a veselo sa usadila na konároch madame Mim. Chvíľu bolo vidieť, ako sa dub rozhorčene trasie, ale potom sa jeho zlosť zmenila na ľadový pokoj a chuderka malá sýkorka už nesedela na dube, ale na hadovi. Had mal otvorenú papuľu a vtáča vlastne balansovalo na jeho čeľustiach. No keď čeľuste cvakli, vtáča v poslednej chvíli stihlo ufrknúť a vyletelo do vzduchu ako komár. Madame Mim ho však na úteku dostihla a súťaž nabrala šialenú rýchlosť. Čím rýchlejšie sa útočník premenil na niečo iné, tým menej času mal súper v obrannej pozícii vymyslieť podobu, v akej by mu unikol, a nakoniec sa premieňali rýchlosťou myšlienky.

Zápas sa končí tým, že madame Mim sa premenila na aullaya, zvera ako obrovský kôň so sloním chobotom. Vrhá sa na Merlyna, ale on jednoducho zmizne. Odrazu

...sa začnú diať čudné veci. Aullay dostal čkavku, očervnel, viditeľne opuchol a rozkašľal sa, na koži sa mu zjavili vyrážky, tri razy sa zatackal, prevrátil oči a zvalil sa na zem. Stonal, kopal a rozlúčil sa so svetom...

Vynaliezavý čarodejník sa totiž úspešne menil na ešte neobjavené mikróby čkavky, šarlachu, mumpsu, čierneho kašľa a ošýpok a neslávne známa madame Mim na následky všetkých týchto chorôb okamžite umrela.

Merlyn T. H. Whita premieňal na zvieratá aj Artuša, aby ho naučil ich schopnostiam.

ROWLINGOVEJ PRAVIDLÁ

Veľký rozdiel medzi Rowlingovou a takmer všetkými ostatnými autormi je v obmedzení animágov. Podľa Rowlingovej je to pomerne vzácna schopnosť a musí sa regulovať. Ministerstvo mágie si robí zoznam animágov. Takmer v každom inom fantazijnom svete sa čarodejníci môžu premeniť na také zviera, na aké len chcú.

Možno si Rowlingová uvedomuje riziko vyplývajúce z nadobúdania zvieracej podoby. V *Metlobale* varuje: „Čarodejnica alebo čarodejník, ktorí sa premenia na netopiera, môžu lietať, ale pretože majú netopierí mozog, určite zabudnú, kam chceli ísť v tej chvíli, ako vzlietnu.“

Ďalšia slávna spisovateľka Ursula K. Le Guin opisuje v príbehu nazvanom *Čarodejník zemomoria*, čo sa môže prihodiť čarodejníkom, ktorí si nedajú pozor:

V detstve si Ogion tak ako všetci chlapci myslel, že by to bola príjemná hra, keby sa pomocou mágie menil na čokoľvek, čo by sa mu zapáčilo, na človeka alebo zviera, strom alebo oblak, a tak sa hral na tisíc stvorení. Lenže ako čarodejník sa naučil, že cenou za hru je nebezpečenstvo, že stratí seba samého, hazard s pravdou. Čím dlhšie človek zostáva v cudzej podobe, tým je nebezpečenstvo väčšie. Každý čarodejnícky učen sa do-

zvie príbeh čarodejníka Bordgera z Way, ktorý rád na seba bral podobu medveďa a robil to čoraz častejšie, až v ňom človek odumrel. Stal sa medveďom, nakoniec v lese zabil vlastného syna, preto ho ulovili a zabili. A nikto nevie, koľko delfínov, čo skáču vo vodách Hlbokého mora, bolo kedysi ľuďmi, múdrymi ľuďmi, ktorí zabudli na svoju múdrosť a svoje meno pri radovánkach v nepokojnom mori.

Harry, ktorý často prekračuje zvyčajné hranice, sa v budúcnosti nepochybne ocitne zoči-voči tomuto riziku. Musíme však čakať, kým sa dozvieme, akým animágom sa stane.

J. K. Rowlingová hovorí, že osobnosť človeka určuje, akým zvieraťom sa môže stať. Dodáva: „Ja si myslím, že by som sa určite premenila na vydru, moje obľúbené zvieratko.“

JE „AVADA KEDAVRA“ SKUTOČNÁ KLIATBA?

V Harryho svete je to vražedná kliatba, najhoršia z troch Neodpustiteľných kliatob. Ak niektorú z nich čarodejník použije proti inému človeku, môže si vyslúžiť doživotie v Azkabane. Je to kliatba, ktorou lord Voldemort usmrtil Harryho rodičov, a práve tou sa pokúsil zabiť aj Harryho, pričom ňou, žiaľ, zabil aj Cedrica Diggoryho. Harry je jediný človek, o ktorom sa vie, že ju prežil.

Hoci J. K. Rowlingová väčšinu svojich kliatob a zaklínadiel čerpala z vlastnej fantázie, kliatba Avada Kedavra je odvodená z formuly starovekého jazyka Stredného východu nazývaného aramejčina. Formulou *abhadda kedhabhra*, čo značí „zmizni ako toto slovo“, starovekí čarodejníci vyhánali choroby. Neexistuje však dôkaz, že sa niekedy použila na to, aby niekoho usmrtila.

Z nej pravdepodobne vznikla čarovná formulka *abrakadabra*. Teraz býva súčasťou kúzelníkovho čarovania, ale kedysi ju využívali lekári. Quintus Serenus Sammonicus, rímsky lekár, ktorý žil okolo roku 200 n. L, používal toto zaklínadlo na zaháňanie horúčky. Podľa jeho odporúčania sa malo napísať jedenásť ráz na kus papiera a v každom nasledujúcom riadku malo jedno písmeno „zmiznúť“:

ABRAKADABRA
ABRAKADABR
ABRAKADAB
ABRAKADA
ABRAKAD
ABRAKA
ABRAK
ABRA

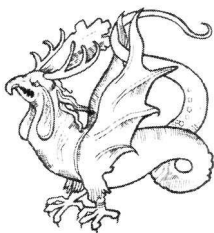
ABR

AB

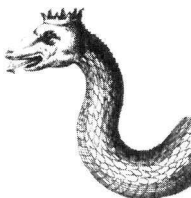
A

Pacient si mal papierik ľanovým plátnom na deväť dní uviazať okolo krku a potom hodiť za seba ponad plece do vody tečúcej na východ. Keď voda slová rozpustila, horúčka sa stratila. V nasledujúcich storočiach popularita tejto Sammonicovej liečby vzrástla a dokonca ju aplikovali aj proti moru. Bystrý čitateľ postrehne, že ak aj tento liek nezaberie, aspoň pri ňom ubehne čas, pretože mnohé choroby zvyčajne trvajú týždeň či dva. Zaklínadlo pravdepodobne vôbec nepomohlo, no na druhej strane ani neublížilo!

SÚ BAZILISKY IBA VEĽKÉ HADY?

Bazilisk, detail zo starého drevorytu a novšieho grafického listu.

Bazilisky patria medzi najobávanejšie čarovné tvory. „Z mnohých hrôzostrašných zverov a príšer, ktoré sa túľajú po našej krajine,“ číta Hermiona v *Komnate*, „ani jeden nie je zvedavejší, ani smrteľnejší.“

Bazilisk je rozhodne viac ako len veľký plaz. Ako vtákojašter sa po celé stáročia vyskytoval v legendách. Rowlingová sa iba zabáva, keď v *Zveroch* pripisuje vypestovanie prvého baziliska gréckemu čiernemu mágovi Herpovi Smradľavému. Grécke slovo *herpein* znamená „plaziť sa“ a označujú sa ním plazy. Štúdium plazov, kam patria hady, sa dodnes nazýva herpetológia.

Autorka naznačuje, že podľa legendy bol bazilisk údajne potomkom kohúta alebo sliepky spárenej s hadom alebo žabou.

Niektorí umelci sa toho držali doslova a kreslili čudesné zvery skombinovaním črt oboch týchto zvierat. Najčastejšie sa však bazilisk zobrazoval ako had s korunou alebo bielym flákom na hlave. Predobrazom legendy o baziliskovi môžu byť kobry, ktoré majú taký znak.

Bazilisk údajne usmrcoval aj z diaľky. Rímsky autor *Prírodovedy* Plínius Starší tvrdí, že: „Zahubí kríky nielen dotykom, ale aj dychom, a láme skaly, také silné je zlo v ňom.“

Niektoré pramene uvádzajú tri varianty: zlatý bazilisk môže otráviť pohľadom; iný chrlí oheň a tretí, ako slávna Medúza v gréc-

Ľudia pri pohľade na hlavu **Medúzy** s hadmi namiesto vlasov skameneli.

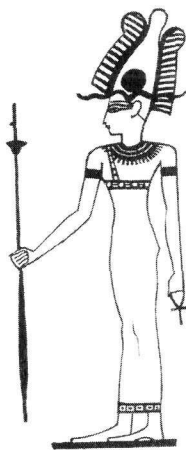
kej mytológii s hadmi namiesto vlasov, vyvoláva takú hrôzu, že jeho obeť pri pohľade naň skamenie.

William Shakespeare dokonca spomínal baziliska vo svojej hre Richard III. Ukrutný hlavný hrdina zabije svojho brata a vzápätí lichotí jeho vdove, keď jej hovorí, aký krásny pohľad majú jej oči. Lenže ju nezaujímajú jeho komplimenty. Odpovedá: „Byť baziliškom, zabijem ťa ním!“

AKO SA BRÁNIŤ PRED BAZILISKOM SKOM

V *Komnate* sa bazilisk ovládaný Voldemortom zakráda po Rokforte a takmer Harryho a niekoľkých jeho priateľov usmrť. Harryho pred baziliskom zachráni Félix, vták fénix profesora Dumbledora, ktorý oblude vykole oči. Je príznačné, že Harryho zachráni vták. Podľa legendy je pre tohto zvera osudný vták – kohút. V stredoveku sa pútnici údajne chránili pred baziliskami tak, že so sebou nosili kohúty.

PREČO SA SIRIUS BLACK MENIL NA ČIERNEHO PSA?

Egyptská bohyňa **Eset** (grécky Izis).

Harryho krstný otec Sirius Black uniká pred pracovníkmi Ministerstva mágie, lebo ho mylne považujú za smrťožrúta. Podarilo sa mu utiecť z Azkabanu preto, že je animágus. Premenil sa na psa, pretiahol sa pomedzi mreže cely a preplával na slobodu.

PSIA HVIEZDA

Je veľmi výstižné, že sa ako animágus mení na čierneho psa. Sirius je totiž meno hviezdy, ktorá sa často nazýva aj Pes, pretože je súčasťou súhvezdia Veľkého psa. (Dostala meno Sirius, lebo je najjasnejšou hviezdou na oblohe. Grécke slovo *seirios* znamená „horiaci“.)

Táto hviezda má veľký význam vo svete mágie. Ako symbol bohyne Eset (grécky a latinsky Izis) mala centrálné postavenie v egyptskom náboženstve a filozofii, kde sa zrodila väčšina mágie.

Egyptania podľa hviezdy Sirius určovali svoj kalendár, pretože jej pohyby sú spojené s ročnými obdobiami. V prvý letný deň vychádza tesne pred slnkom. To bol v starovekom Egypte novoročný deň. Predznamenávala každoročné záplavy na Níle, ktoré prinášali poliam životodarnú výživu. Dlhým horúcim letným dňom sa hovorí „psie dni“, pretože Sirius označuje ich príchod.

Podľa Egyptanov hviezda Sirius nemala význam iba pre život na zemi. Istý egyptológ sa vyjadril, že Sirius bol „domovom odídených

duší“. Táto hviezda bola taká dôležitá, že architekti stavali chrámy tak, aby kopírovali jej cestu po oblohe. Ďalší archeológ určil, že dlhé tunely alebo vetracie šachty vo veľkej pyramíde umožňujú pohľad na hviezdy aj cez deň a že cez ne vidieť práve na tú časť oblohy, kde sa zjavuje Sirius. Ďalší tvrdí, že „tieto otvory mali usmerňovať dušu.“

TICHOŠĽAP

Podoba čierneho psa je pre Siriusa Blacka ako animága primeraná nielen pre to meno. Tajomné čierne psy sa záhadne objavujú po celej Európe a Severnej Amerike. Často ich zazreli v Británii, kde sú známe pod menami Čierny Shuck (z anglosaského *scucca*, čo znamenalo démon), starý Shuck, Shucky, netvor Shug alebo pes Shug. Obyvatelia Staffordshire v strednom Anglicku mu dali meno, ktoré si zvolil Sirius: Tichošľap.

Hovorí sa, že tieto psy strážia cintoríny alebo isté cesty, podľa iných povier sa v noci túlajú po krajine. Očití svedkovia hovoria, že sa zjavujú znenazdajky, niekedy pri osamelom pcestnom. Bývajú väčšie ako obyčajné psy. Môžu zmiznúť okamžite alebo sa pomaly strácajú. Občas sa zjavujú bez hláv. Ich oči ľudia takmer vždy opisujú ako obrovské a bľiace. Napodiv, zvyčajne sú ticho.

Učenci boli kedysi presvedčení, že v podobe čierneho psa sa s obľubou zjavuje diabol. Ešte aj medzi menej bojazlivými ľuďmi čierne psy vyvolávajú obavy. Mnohí ich považujú za znamenie smrti. Presne takýto význam prikladá profesorka Trelawneyová tomu, keď Harry spočiatku niekoľkokrát zazrel Siriusa. (Nazýva čierneho psa Besom, čo je jeho ďalšie meno).

Správy očitých svedkov boli známe už pred stovkami rokov. Jeden veľmi živý opis z roku 1577 líči, ako čierny pes prišiel do kostola: „Zjavil sa v hrôzostrašnej podobe psa čiernej farby pri strašných zábleskoch ohňa a niektorí zo zhromaždených si mysleli, že nastal súdny deň. Tento pes, či diabol v takejto podobe, veľmi rýchlo a v neuveriteľnej náhlivosti prebehol po celom kostole, prešmykol sa pomedzi dvoch ľudí, ktorí tam kľáčali, a obom v okamihu vykrútil krky.“

To mohla byť zvlášť hrozná udalosť. Nie každé stretnutie je však také strašné. Zdá sa, že pri posledných zjaveniach nebol čierny pes až taký zlý. Istý učenec hovorí: „Máme stále viac dôkazov, že čierne psy sú skôr priateľské (alebo aspoň neškodné) než nebezpečné. Vlastne tieto psy často pomáhajú.“

Ktovie, či je tento pes-pomocník Sirius Black, alebo nie.

Pôvod mena „Smrkáč“, ktorým má Harry nazývať krstného otca na jeho žiadosť, keď sa o ňom rozpráva s Ronom a Hermionou, je neznámy. Možno sa domnieva, že toto meno sotva vzbudí pozornosť tých, ktorí by prípadne načúvali ich rozhovoru, lebo nezná nebezpečne.

AKÝ BOL OBLÚBENÝ TRIK CORNWALLSKÝCH PIADIMUŽÍKOV?

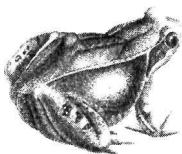
Piadimužíci sú čulí domáci duchovia z legiend juhozápadného Anglicka, kam patrí aj Cornwall. Vo väčšine príbehov vystupujú v zelenom odeve a s končistou čiapočkou. Majú mladistvé tváre a mnohí červené vlasy. J. K. Rowlingová sa od tejto tradície odchyľuje v *Komnate a Zveroch*, kde ich opisuje ako „svietivomodrých a asi pätnásť centimetrov vysokých“.

Podľa ľudových povestí piadimužíci často robia to, čo v Harryho svete domáci škriatkovia. Dost' pomáhajú, ale zmiznú, ak im niekto daruje nejaký kus odevu. Na rozdiel od domácich škriatkov, ktorí sú šťastní, že môžu robiť všetky domáce práce, piadimužíci hryzú lenivých členov domácnosti.

Piadimužíci radi tancujú pri mesačnom svite. Niekedy vyvedú kone zo stajne a celú noc na nich jazdia, vracajú ich až ráno vyčerpané a so záhadne zauzlenými hrivami. No ich obľúbenou činnosťou je zvädzanie pútnikov z cesty. O ľuďoch, ktorí zabľúdili (alebo sú nejakým zmätením či popletením), sa hovorí, že ich „zvedol piadimužík“. Tejto kliatby pomätenia sa možno zbaviť tak, že si vyzlečiete kabát a znovu si ho oblečiete naruby.

Zvädzanie pútnikov z ciest je obľúbenou činnosťou ďalšieho anglického ducha, ktorý sa spomína v *Azkabane* a nazýva sa svetlonos. Pretože vyzerá skôr ako chumáč hmly než ako hmotná bytosť, niektorí ľudia mu hovoria aj prelud.

SÚ NIEKTORÍ „SLÁVNI ČARODEJNÍCI A ČARODEJNICE“ SKUTOČNÍ?

Na prvej ceste do školy Ron v Rokfortskom expresse zoznamuje Harryho so zberateľskými kartičkami „Slávni čarodejníci a čarodejnice“, pribalenými k čokoládovým žabkám. Niekoľkých aj spomína: Dumbledore, Merlin, Paracelsus, druidka Clidna, Hengist z Woodcroftu, Morgana, Ptolemaios a Kirké. Niektorí z týchto čarodejníkov sú skutočné historické osobnosti. Iní sú postavy zo stáročných legiend.

AGRIPPA

Čarodejník filozof Heinrich Cornelius **Agrippa**.

Heinrich Cornelius Agrippa bol renesančný čarodejník. Narodil sa v roku 1486 ako Heinrich Cornelius neďaleko nemeckého Kolína, čo bola kedysi rímska Colonia Agrippina pomenovaná podľa Agrippiny Mladšej, štvrtej manželky cisára Claudia, na počesť ktorej prijal meno Agrippa.

Venoval sa rôznym povolaniam – pracoval ako lekár, právnik, astrológ a zázračný liečiteľ.

Lenže nepriateľov si robil rovnako rýchlo ako priateľov, a tí ho označili za čiernokňažníka. V roku 1529 vydal pod názvom *Okultistická filozofia* knihu, kde kombinovaním hebrejských a gréckych textov argumentoval, že najlepšia

cesta ako spoznať Boha vedie cez mágiu. Cirkev ho považovala za kacíra a uvrhla ho do žalára. Zomrel v roku 1535.

Agrippa patril k osobám, ktoré Wolfganga Goetheho inšpirovali pri tvorbe básnickej drámy Faust, v ktorej učenec uzavrie zmluvu s diablom, podobnú dohode medzi Voldemortom a jeho stúpecami.

Mimochodom, jeho kartička je jedna z najvzácnejších.

DRUIDKA CLIODNA

V írskej mytológii mala Cliodna niekoľko úloh, od bohyně krásy až po vládkyňu Zaslúbenej zeme – záhrobného sveta. Je tiež bohynou mora. Hovorí sa, že na morskom brehu ju symbolizuje každá deviata vlna, ktorá sa rozbije o breh. Má tri čarovné vtáky, ktoré liečia chorých.

PARACELSUS

Nadaný lekár **Paracelsus**.

Philippus Aureolus Paracelsus sa narodil vo Švajčiarsku v roku 1493 a je považovaný za zakladateľa modernej chémie a medicíny. Svoju kariéru začal ako lekár, potom sa venoval štúdiu mágie, najmä alchýmie a veštenia. Jeho povest' čarodejníka a pôsobenie v úlohe lekára sú navzájom prepojené. Pretože sa odmietal obmedziť na tradičné lekárske vzdelanie tých čias a vyvinul vlastné úspešné spôsoby liečby, považovali ho za čarodejníka. Paracelsus však svojich

kritikov ignoroval. „Univerzity nenaučia všetko,“ povedal, „takže lekár musí vyhl'adať staré ženy, Cigánov, čarodejníkov, kočovníkov, starých zbojníkov a iných vydedencov a učiť sa od nich. Lekár musí byť cestovateľ. Vedomosti sú skúsenosti.“

Paracelsus vyvinul niekoľko úspešných liečebných prostriedkov. Objavil aj príčinu silikózy, choroby baníkov, ktorú spôsobuje vdychovanie výparov kovov, pričom predtým sa toto ochorenie kládlo za

vinu zlým duchom. V roku 1534 bojoval proti moru tak, že použil istú formu očkovania.

Pre jeho postoje a úspechy ho ostatní lekári nemali radi. Takmer desaťročie strávil v akademickom vyhnanstve – a v roku 1528 bol dokonca nútený ujsť z Bazileja pod rúškom tmy. Do smrti v roku 1541 sa jeho povest' výrazne zlepšila.

MORGANA

Morgana – niekedy známa aj pod menom Morgana Le Fay – bola mocná čarodejnica z britských mýtov, veľmi nadaná liečiteľka. Jej učiteľom bol Merlin a niekde sa uvádza, že je nevlastnou sestrou kráľa Artuša. Často však bola Artušovou rivalkou, ukradla mu meč Excalibur a pripravovala jeho smrť.

Podľa niektorých legend žila v Messinskej úžine na juhu Talianska. Nezvyčajný morský prúd v tejto oblasti často pritahuje na hladinu fosforeskujúce tvory, čím vzniká dojem, že nad vodou sa vznášajú čudné svetielka alebo predmety. Nazývajú sa fatamorgána, z talianskeho *fata*, čo znamená víla.

MERLIN

Merlin je považovaný za jedného z najmúdrejších čarodejníkov všetkých čias. Tento majster čarodejníkov bol údajne poradcom britských kráľov Vortigerna, Uthera Pendragona a Artuša. Hoci táto postava mohla vzniknúť podľa nejakého skutočného čarodejníka, Merlin, akého poznáme, je postava z fantastických legend. Niektorí napríklad hovoria, že to on uložil obrovské kamene na Stonehenge. Iní tvrdia, že mal dar proroctva, lebo žil obrátene, a teda už videl budúcnosť.

Známy je predovšetkým ako učiteľ kráľa Artuša. Pozoruhodná zhoda s Harryho príbehom je v tom, že skrýval Artuša v detskom veku, tak ako Dumbledore skrýval Harryho pred Voldemortom. Básnik lord Alfred Tennyson líči túto časť legendy v Kráľovských idylách takto:

*A preto trpkosť a žiaľ zmárali
jeho mat' predtým, než sa narodil.*

*Keď prišiel Artuš na svet, zverili ho
pri tajných zadných vrátkach Merlinovi,
aby ho vychovali v tajnosti,
kým príde jeho čas; ved' panstvo bolo
rovnaké v tých dňoch ako dnes –
len divé šelmy, čo by celkom iste
roztrhli dieťa, keby tušili,
pretože každý z nich sám túžil vládnuť
a mnohý nenávidel Uthera.
A tak si Merlin zobral dieťa, ktoré
dal Antonovi. Bol to starý rytier,
Utherov dávny priateľ; jeho manželka
vychovávala princa ako svojho
a nikto o tom ani netušil.
A ako divé šelmy zatiaľ šľachtici
žrali sa navzájom, spustošili ríšu.*

Merlin sa potom stal Artušovým učiteľom i poradcom a svojou prenikavou inteligenciou a nespočítanými čarovnými skutkami pomáhal mladému kráľovi poraziť nepriateľov Británie.

Podľa niektorých príbehov Merlina oklamala jeho milovaná pani jazera. Požiadala ho, aby vykúzlil čarovný vzdušný stĺp, v ktorom ho potom naveky uväznila.

HENGIST Z WOODCROFTU

Tento čarodejník je buď saský kráľ Británie, alebo je po ňom pomenovaný. Kráľ Hengist a jeho brat Horsa – ich mená sú nemeckeho pôvodu a znamenajú „žrebec“ a „kôň“ prišli do Británie v roku 449 n. 1. ako žoldnieri, aby pomohli kráľovi Vortigernovi pokoriť piktských a škótskych vzbúrencov, ale napokon stáli na čele vlastnej vzbury. Hengist založil kráľovstvo Kent.

Hoci sa v *Anglosaských kronikách* nespomína ako Hengist z Woodcroftu, keď ho Vortigern vypočúval, vyhlásil: „Uctieame bohov svojej vlastnej krajiny: Saturna, Jupitera a ostatných vládcov tohto sveta, a najmä Merkúra, ktorého v našom jazyku voláme Woden. Naši predkovia mu zasvätili štvrtý deň v týždni a až do dnešných čias sa ten deň podľa neho volá Wednesday (v angl. streda).“

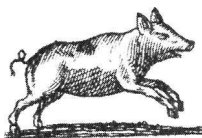
Logicky sa z toho dá usúdiť, že Hengist mohol podľa Wodena nazvať aj svoje panstvo.

Je však pravdepodobnejšie, že meno Woodcroft si J. K. Rowlingová jednoducho všimla na nejakej mape a zapáčilo sa jej. V anglickom Peterboroughu na severe Kentu, sa skutočne nachádza hrad Woodcroft, povestný hroznou vraždou a starým duchom. V roku

J. K. Rowlingová hovorí, že často nachádza mená na mapách.

1648 tam počas bojov s oddielmi Olivera Cromwella zabili doktora Michaela Hudsona, duchovného kráľa Karola. Na výročie svojej smrti údajne na hrade straší. Počuť tam bojovú vravu a výkriky Hudsona prosiaceho o zmilovanie.

KIRKÉ

obeťami:

V Homérovom epose Odysea je Kirké „veľká a preffíkaná bohyňa“, ktorá žije na ostrove. Keď sa Odyseovi muži vracali z Trójskej vojny domov, zastavili sa na ostrove tejto čarodejnice a stali sa jej

Keď sa blížili ku Kirkinmu domu uprostred lesa, zistili, že je postavený z tesaného kameňa na mieste, ktoré vidieť už zďaleka. Všade okolo sa potulovali divé horské vlky a levy – úbohé zakliate tvory, ktoré skrotila a omámila svojimi čarami, aby si ich podrobila. Pri bráne domu začuli zvnútra Kirké krásne spievať pri tkáčskom stave, kde tkala sieť takú jemnú, takú mäkkú a v takých krásnych farbách, akú nemôže utkať žiadny smrteľník iba bohyňa. Zavolali na ňu a ona zišla dolu, odomkla dvere a vyzvala ich, aby vošli. Netušiac nič zlé ju nasledovali.

Keď ich už mala pod svojou strechou, usadila ich na lavice a sedadlá a namiešala im nápoj s medom, ale pridala doň jed, aby zabudli na svoje domovy. Keď to vypili, mávnutím prútika ich premenila na prasce a zavrela ich do svojich chlievov. Navonok boli ako prasce – hlavy, chlpy, všetko – a presne tak ako prasce krochkali, no rozum im zostal rovnaký ako predtým.

Sám Odyseus odolal Kirkiným kúzlam, lebo mu boh Hermes dal bylinu, ktorá rušila čarodejnicine čary, a napokon svojich mužov vyslobodil.

PTOLEMAIOS

Klaudios Ptolemaios žil začiatkom 2. storočia n. l. v egyptskej Alexandrii, kde bol astronómom a matematikom. Zhromažďoval vedomosti z týchto odvetví z celého sveta a využil ich v knihe známej potom ako *Almagest*, ktorá ovplyvnila učencov na viac ako tisíc rokov. Jeho najvýznamnejším tvrdením bolo, že Zem je stredom vesmíru a všetky ostatné nebeské telesá, vrátane Slnka, obiehajú okolo nej. Tento systém sa nazýva „Ptolemaiov geocentrizmus“. Hoci astronóm Mikuláš Kopernik ho o štrnásť storočí neskôr odmietol, pre vedcov sú Ptolemaiove záznamy o pozorovaní neba stále veľmi užitočné, aj keď jeho závery nie.

Meno Obe-
ron, ktoré dal
William Sha-
kespeare
kráľovi víl v
*Sne noci svä-
tojánskej*, je
anglická po-
doba Alberi-
cha.

Jeden z hrdi-
nov *Prsteňa
Nibelungov*
získava od
Albericha
cenu, ktorú
fanúšikovia
Harryho Po-
ttera iste dob-
re poznajú:
**neviditeľný
plášť!**

ALBERIC GRUNNION

Toto meno musel inšpirovať Alberich, mocný čarodejník v nemeckom epose *Nibelungenlied* (Pieseň o Nibelungoch). Tento epos je bájne rozprávanie o historickej udalosti, o víťazstve Hunov v r. 437 n. l. nad Burgundským kráľovstvom (teraz časť Francúzska). Vychádzali z neho mnohé moderné diela, v 19. storočí to bol predovšetkým cyklus opier *Prsteň Nibelungov* Richarda Wagnera. (Keď niekedy vidíte na obrázkoch operných spevákov v prilbách s rohmi, účinkujú práve v týchto Wagnerových operách).

Vo Wagnerovej verzii je Alberich kráľ škriatkov, plný nenávisťi a ctižiadostivý. Keď objaví hromadu zlata, ktorú strážia nič netušiace devy, neváha navždy prisahať lásku, aby zlato získal. Použije ho na prsteň, ktorý mu dá veľkú moc. Keď mu prsteň ukradnú bohovia Wotan a Lose, uvalí naň kľatbu. Ak si ho nastokne niekto iný,

bude nesmierne trpieť. Všetci tí, čo sa ho potom pokúšajú získať, platia cenu za svoju túžbu.

PREČO ČOKOLÁDA POMÁHA PO Ú- NIKU PRED DEMENTORMI?

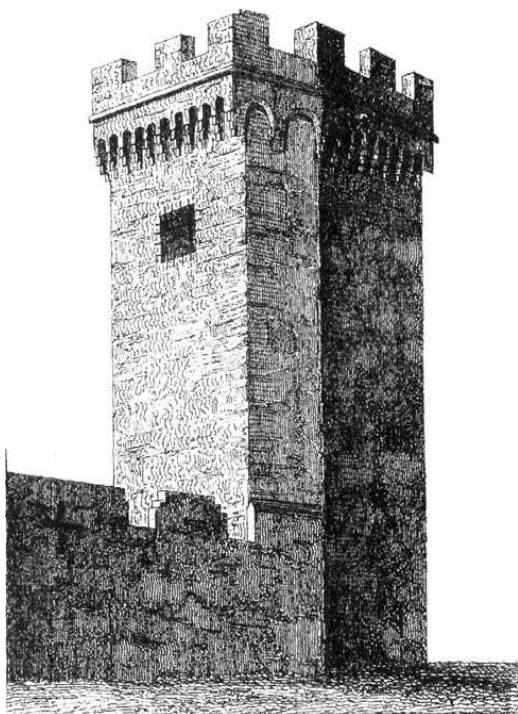

Dementori, ako každý fanúšik Harryho Pottera vie, sú smrtonosné čarovné tvory. Nemajú tváre, nosia bez tvaré plášte, ktoré im zakrývajú kožu „sivastú, na pohľad mazľavú a akoby porastenú hubami“. Dementori „vyciciavajú pokoj, nádej a šťastie z ovzdušia okolo seba“ (*Azkaban*).

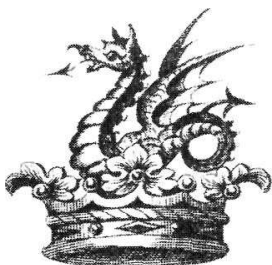
VYSVETLENIE J. K. ROWLINGOVEJ

V jednom interview J. K. Rowlingová potvrdila, že dementori sú stelesnením duševnej choroby nazývanej depresia: „Presne to sú. Vytvorila som ich celkom zámerne. A z vlastnej skúsenosti. Depresia je najnepríjemnejšia vec, akú som v živote pocítila. Je to neschopnosť predstaviť si, že človek ešte niekedy bude šťastný. Je to neprítomnosť nádeje. Umŕtvujúci pocit, celkom iný ako len smútok. Smútok bolí, ale je to zdravý pocit. Potrebný. Depresia je celkom iná.“

Každý si musí všimnúť, že liek, ktorý Harry i ostatní dostávajú na zmiernenie účinkov po stretnutí s dementormi, je čokoláda. Podľa názoru lekárov sa po nej ľudia trpiaci depresiou cítia lepšie. Čokoláda účinkuje podobne ako liek, ktorý lekári predpisujú. V Harryho svete čokoláda lieči takmer všetky choroby!

KTORÝ TVOR MÁ BYŤ KRÁĽOM?

Drak na kráľovskej korune.

Draky (z latinského Draco – tak ako Draco Malfoy) sú pravdepodobne najznámejšie čarovné tvory v literatúre. Zvyčajne nebezpečné a desivé, často sú najvyzývavejším nepriateľom, zoči-voči ktorému sa hrdina očitá. Literárny kritik John Clute zaznamenáva toto pravidlo starobylých eposov a rozprávok: „Zabiť draka znamená stať sa kráľom.“ Preto je drak symbolom mnohých skutočných i vymyslených kráľov, vrátane legendárneho kráľa Artuša, ktorého druhé meno Pen-dragon znamená „hlava draka“ alebo „hlavný drak“. Na jeho zlatej prilbe je motív draka.

Ako však niektorí hrdinovia zisťujú, ľudia draky často chápu zle. Hoci bývajú desivé, môžu byť aj dobré.

ŠKAREDÍ SÚ IBA NAVONOK

Mnohí sa boja drakov jednoducho pre ich výzor. Tento opis približne z roku 600 n. l. brali ľudia veľmi vážne:

Drak je najväčší zo všetkých plazov a zo všetkých živých tvorov na zemi. Má malú tvár, dýcha úzkymi nozdrami a vyplazuje jazyk. Keď ho vyľahnu z jaskýň, vyrúti sa do vzduchu a v ovzduší spôsobí zmätok. A silu nemá v zuboch, ale vo chvoste, preto je nebezpečný

Autor *Pána prsteňov* J. R. R. Tolkien vysvetlil, prečo rád písal o drakoch:

„Drak mal na seba celkom jasné znamenie, že pochádza z čarovnej ríše. Nech už bol v akomkoľvek svete, bol to iný svet. Hlboko som po drakoch túžil.“

jeho úder, nie čeľuste. Pokiaľ ide o jed, je neškodný, ale na to, aby spôsobil smrť, nepotrebuje jed, lebo zabíja všetko, čo sa mu pripletie do cesty. Je taký veľký, že pred ním nie je bezpečný ani slon. Pochádza z Etiópie a Indie, kde je stále horúco.

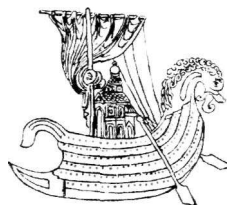
Je ľahko pochopiteľné, prečo je drak často symbolom skazy. Tá myšlienka je stará tisíce rokov.

BRITSKÉ DRAKY

Draky hrajú významnú úlohu v legendách Harryho domoviny. Predznamenal napríklad jeden z najdôležitejších okamihov v britských dejinách. Podľa oficiálnej kroniky sa rok 793 n. l. „začal zlovestnými znameniami nad Northumbriou [v tých časoch jedno zo siedmich kráľovstiev vo Veľkej Británii], a tie medzi ľuďmi vyvolali veľkú paniku. Po celej oblohe lietali obrovské plamenné strely a draky chrliace oheň, ktoré priniesli so sebou krutý hladomor. Onedlho potom 8. júna toho istého roku pustošiaci pohani bezohľadne zrovnali so zemou Boží chrám v Lindisfarne [dedina na pobreží] a nehanebne lúpili a vraždili.“ Títo „pustošiaci pohani“ boli Normani zo Škandinávie. Predpoveď sa splnila – ich lode boli zdobené tak, že sa podobali drakom. Ovládli Britániu na sto rokov.

Nečudo, že svätý Juraj, neskôr patrón Anglicka, sa preslávil ako drakobijca – symbolicky tak porazil cudzincov. V *Kráľovnej víl*, slávnej básni z obdobia vlády kráľovnej Alžbety I., básnik Edmund Spenser opisuje draka,

ktorému čelí rytier Červeného kríža:

Mal ozrutánske, hrôzostrašné telo naliat jedom, černejúcou krvou, mosadzné šupiny ho pokrývali tak ako pancier, čo neprejde cez-eň meč svojím hrotom, ani ostrý šíp. Krídla mal ako plachty, čo hnal vietor, ich letu fantastickú rýchlosť dodával. Zlovestný dlhý chvost, skrútený nastokrát a plný červených a čiernych škvŕn nad jeho neko-nečným chrbtom švihal vzduch a rozochvieval všetko na sto honov. Na konci mal dva ostne – hrozivé, ostrejšie ako najpevnejšia ocel'. Hlboká dravá tlama roztvárala sa s ňa brána pekiel. V každej čeľusti tri rady zubov zo železa, v ktorých mal ešte krv a boli medzi nimi ostatky tiel, čo zhltol nedávno.

DOBRE VLASTNOSTI DRAKOV

Draky nie sú vždy nepriateľmi ľudí. Najmä v Ázii je drak dobromyseľný – hoci niekedy panovačný. A čo je najdôležitejšie, je symbolom vodcovstva.

Ázijský kalendár je rozdelený na dvanásťročné cykly, pričom každý z týchto rokov je v znamení určitého zvieraťa. Ľudia narodení v roku draka sú vraj najlepší vodcovia, spájajú v sebe silnú vôľu s veľkodušnosťou.

V druhej po-
lovici 20.
storočia sa
roky draka v
ázijskom
kalendári
zhruba zho-
dovali s tými-
to rokmi zá-
padného
kalendára:
1952, 1964,
1976, 1988,
2000.

ČO JE V DRAČOM MOZGU?

Niektorí znalci tvrdia, že v hlave draka sa nachádza magický drahokam drakonit: „Z mozgu draka sa vyreže kameň, ale nie je to kameň, ak sa nevyberie, kým je drak živý. Pretože ak drak zmrie skôr, kameň zmäkne a zanikne spolu s jeho životom. Muži znamenitej odvahy a smelosti hľadajú diery, kde majú draky ležoviská. Potom na ne striehnu, až kým nevyjdú von, aby sa nakrmili, čo najrýchlejšie prebehnú popred ne a hodia im byliny, ktoré vyvolávajú spánok. A keď draky tuho zaspia, muži vyrežú kamene z ich hláv a po tomto opojnom čine získajú korist' a tešia sa z odmeny za svoju nerozvážnosť. Nosia ich králi Východu, hoci sú také tvrdé že dosiaľ nikto nevymyslel spôsob, akým by do nich niečo vyryl. Majú čistú bielu prírodnú farbu.“

Podľa starobylej legendy bola zázračná aj dračia krv. To sa zhoduje s faktom uvedeným na Dumbledorovej kartičke zo série slávni čarodejníci a čarodejnice, kde sa ako jeden z jeho úspechov spomína, že opísal dvanásť možností využitia dračej krvi.

KTO BOLI PRVÍ BRITSKÍ ČARODEJNÍCI?

Čarodejníci existovali v Británii dávno pred založením Rokfortu. Raní čarodejníci boli známi ako druidi (na kartičkách slávnych čarodejníkov a čarodejníc je napríklad druidka Cliodna). Ich názov je keltského pôvodu a znamená čosi v zmysle „deti dubov“. Boli to britskí a galskí učenci (Galia je terazšie Francúzsko). Niektorých z nich považovali za čarodejníkov.

Druidi pôsobili ako miestni kňazi, učitelia a sudcovia. Každoročne sa schádzali na mieste terazšieho francúzskeho mesta Chartres, kde diskutovali o všeobecných problémoch a riešili spory.

Rímsky vládca Iulius Caesar, dobyvateľ Galie a Británie, zaznamenal, čo sa o týchto krajinách dozvedel. Napísal, že druidi „vedia veľa o hviezdach a pohyboch nebeských telies, o veľkosti Zeme a vesmíru, o podstate vecí a o právomociach a sile nesmrteľných bohov; a týmto veciam učia svojich žiakov“.

Výučba druidov trvala niekedy aj dvadsať rokov. Ako naznačuje Caesar, vzdelávali sa v poézii, astronómii, filozofii a náboženstve.

Druidi uctievali niekoľko prírodných bohov – verili v duchovnú silu, ktorá prenikla všetkými živými vecami. Verili aj v nesmrteľnosť a znovuzrodenie. K ich obradom patrili zvieracie a možno aj ľudské obete. Caesar tvrdil, že z vetvičiek a konárov posplietali obrovské sochy v podobe človeka, potom ich vnútro vyplnili živými ľuďmi a zapálili. Niektorí učenci však toto tvrdenie spochybňujú. Hovorí, že Caesar je nespravodlivo zaujatý voči druidom, lebo energicky odpo-rovali jeho vláde.

AK JE DUMBLEDORE TAKÝ MOCNÝ, NEMAL BY PORAZIŤ VOLDEMORTA?

Oficiálne je Albus Dumbledore jednoducho riaditeľ Rokfortu. V čarodejníckom svete je však podstatne dôležitejší, ako naznačuje toto postavenie. Je to jediný čarodejník okrem Harryho, ktorého sa Voldemort bojí – jeden z mála, kto má odvahu nazvať porazeného čarodejníka menom. Jeho prvého vybrali, aby viedol Ministerstvo mágie, ale on radšej zostal na Rokforte v úlohe poradcu v pozadí a radí ministrovi Korneliovi Fudgeovi.

Je dosť vysoký a chudý a vlasy a brada mu siahajú až po pás. Má výrazný jastrabí nos, na ktorom mu sedia polmesiačikovité okuliare. Na jeho kartičke z čokoládových žabiek sa uvádza: „Mnohí ho považujú za najvýznamnejšieho čarodejníka modernej doby,“ a jeho tituly to naozaj dokazujú: Merlinov rad (prvého stupňa), Doktor čarodejníckych vied, Zaslúžilý čarodej, Najvyšší šéf Medzinárodnej čarodejníckej konfederácie.

KLASICKÝ ČARODEJNÍK

Dumbledore je rozhodne čarodejník legendárneho typu. Ľahko si ho možno zameniť s Merlinom alebo Obi-Wan Kenobim z *Hviezdnych vojen*. Gandalf, čarodejník z *Pána prsteňov* J. R. R. Tolkiena, by mohol byť jeho dvojčaťom: „[Gandalfove] dlhé biele vlasy, jeho hustá strieborná brada a široké plecia mu dodávali výzor nejakého múdreho kráľa zo starobylej legendy. Na jeho zostarnutej tvári pod veľkým snežným obočím sedeli tmavé oči ako uhlíky, ktoré vedeli zrazu vzbĺknúť ohňom.“ Tento opis veľmi pripomína scénu z Čaše, keď si Dumbledore uvedomuje, že Barty Crouch junior bol zamaskovaný za Divookého Moodyho: „Z každej črty jeho starej

Dumbledorovo krstné meno Albus po latinsky znamená „biely“. Hodí sa k sivo-vlasému zaslúžilému čarodejníkovi a je aj dokonalým protikladom Kniežaťa temnôt. Jeho priezvisko je odvodené od staroanglického slova znamenajúceho čmeliak, J. K. Rowlingová hovorí, ako sa jej páčila predstava, že tento milovník hudby by si mohol zamyslene pobzukovať pod nos.

tváre vyžarovala chladná zlosť a sálala z neho taká sila, že by mohla všetko naokolo spáliť.“

PREČO NEHL'ADAL VOLDEMORTA?

Podľa informácií na kartičke sa Dumbledore „preslávil tým, že v roku 1945 porazil zlého bosoráka Grindelwalda“. Pretože to bolo v tom istom roku, keď Británia so spojencami porazili Hitlera a ostatných nepriateľov demokracie v druhej svetovej vojne, môžeme to chápať ako narážku, že medzi Dumbledorem a Grindelwaldom sa odohral poriadny boj. A tak Dumbledore musí byť vynikajúci bojovník.

Prečo by teda dovolil, aby Voldemortovi čelil Harry? Určite je dosť silný na to, aby našiel Knieža temnôt a raz a navždy s ním skoncoval.

DETSKÝ POHĽAD

Keby to len bolo také jednoduché. Dumbledore je napriek všetkým svojim úspechom a múdrosti iba človek.

Zvyčajne ho vidíme tak, ako ho videl Harry: vševéduceho a všemocného.

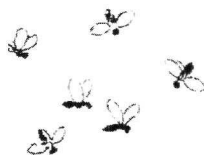
Je dokonalý otec – čo je zvlášť dôležité pre Harryho, keďže obaja jeho rodičia sú mŕtvi a Sirius Black je na úteku. Harrymu, ktorý pozná iba verziu zaznamenanú v historických knihách, sa Dumbledorove úspechy zdajú priveľmi pôsobivé, aby sa im niekto mohol vyrovnáť. A na druhej strane je Harry plný pochybností o svojich vlastných schopnostiach.

Samozrejme, že Dumbledore je iba človek. Čo sa dá očakávať od osoby, ktorá má rada komornú hudbu, kolky a citrónové cukríky? Keď bol mladý, musel mať rovnaké pochybnosti ako Harry – možno ešte väčšie. Historické knihy zaznamenávajú iba časť príbehu (zberateľské kartičky ešte menej). Vieme, že robí chyby, ako napríklad, keď prijal Gilderoya Lockharta na miesto učiteľa obrany proti čiernej

mágii. Keby bol Dumbledore taký vševediaci, bol by Lockharta prehliadol. Ale od nikoho nemožno očakávať, že bude vedieť všetko.

Je možné – dokonca pravdepodobné – že Dumbledore má nejaký rozsiahlejší plán ako poraziť Voldemorta. V tomto zámere by mohol byť zahrnutý aj osobný súboj medzi ním a Kniežaťom temnôt ako predohra k záverečnému stretu medzi Voldemortom a Harrym. V každom prípade zrejme pozná viac tajomstiev, ako doteraz odhalil, a svoje úmysly prezradí až vtedy, keď sa mu to bude hodiť. Nikdy napríklad nevy-svetlil, ako Voldemort vedel, že je také dôležité napadnúť Harryho, hoci chlapec mal iba jeden rok.

Bez ohľadu na to, akú úlohu Dumbledore zohráva, môžeme si byť istí, že pre Harryho bude mať rozhodujúci význam na ceste k dospelosti, keď ho bude vnímať ako každého iného človeka s chybami, a napriek tomu so zaslúženou úctou. Až vtedy si Harry uvedomí, že aj jeho charakter a úspechy si zaslúžia rovnaký obdiv.

PREČO ŠTUDENTI Z DURMSTRANGU PRICESTOVALI LOŽOU?

Durmstrang je jedna z dvoch čarodejníckych škôl na európskom kontinente. Miesto, kde sa nachádza, je dobre utajené, ale pravdepodobne to bude niekde v severovýchodnej Európe, usudzujúc podľa uniform – na habitoch tmavočervenej farby mali plášte z „huňatej, strapatej kožušiny“ – a podľa ruských mien riaditeľa Karkarova a študentov ako Poliakov.

„BÚRKA A VZDOR“

Pri názve tejto školy sa autorka pohrala s názvom nemeckého literárneho hnutia Sturm und Drang („búrka a vzdor“). Označuje sa ním literatúra citu a vášne, ktorá zdôrazňuje tvorivú slobodu osob-

Skladateľ hnutia Sturm und Drang Richard Wagner skomponoval aj niekoľko oper o čarodejníkovi Albericovi, ktorý má tak ako Harry neviditeľný plášť.

nosti a idealizuje vzburu silného jedinca. Bol to dôležitý trend v nemeckej literatúre 19. storočia. K popredným autorom tohto hnutia patrili Johann Wolfgang von Goethe. Jeho najslávnejšie dielo *Faust* je o zmluve človeka s diablom – podobnej, akú bývalý smrťožrút Karkarov uzavrel s Voldemortom.

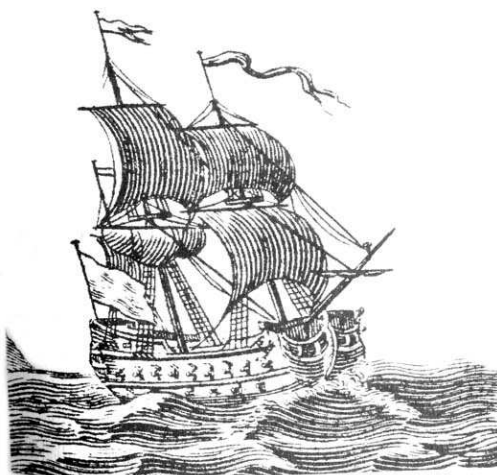
Ďalší umelecký príslušník tohto hnutia skladateľ Richard Wagner skomponoval mnohé pochmúrne opery. Predlohou jednej z nich, *Blúdiaci Holanďan*, sa stal slávny príbeh o lodi duchov. Táto loď bola odsúdená donekonečna brázditi oceány, lebo jej kapitán sa počas búrky v hneve rúhal Bohu.

ČISTOKRVNÉ ZLO

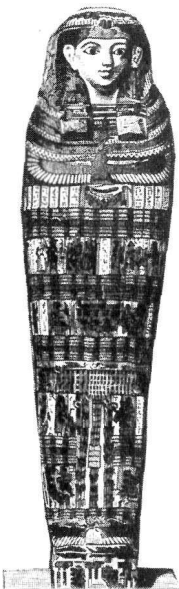
Durmstrang je škola veľmi odlišná od Rokfortu. Kým rokfortských študentov vyučujú iba obranu proti čiernej mágii, študenti na Durmstrangu sa vďaka vplyvu riaditeľa Karkarova učia samotnú čiernu mágiu. Okrem toho Durmstrang „neprijíma humusákov,“ ako tvrdí Draco Malfoy, ktorého otec obdivuje zásady Durmstrangu a uvažoval, že syna pošle tam. Toto zanietenie pre nechutný a veľmi sporný pojem čistoty je v súlade s menom školy. Umelcov hnutia Sturm und Drang, a najmä Wagnera obdivovali predstavitelia nacistickej vlády v Nemecku tesne pred druhou svetovou vojnou a počas nej. Nacisti boli posadnutí zabíjaním každého, kto nezapadal do ich definície čistokrvného Nemca.

VÝCHOD PROTI ZÁPADU?

Rozdiely medzi Rokfortom a Durmstrangom odzrkadľujú aj dlhotrvajúce nepriateľstvo medzi krajinami západnej a východnej Európy. Rokfort pod Dumbledorovým vedením je dobrým príkladom demokratických tradícií Západu. Durmstrang je strohejšie miesto, kde vychovávajú čarodejníkov, ktorým nemožno veriť – tak sa dlho hľadalo na východnú Európu zvonka. Je príznačné, keď si na konci Čaše obe strany uvedomujú, že nepriateľstvo treba odsunúť nabok a bojovať proti spoločnému nepriateľovi.

KDE SA ZRODILA MÁGIA?

Keď v *Azkabane* Ronova rodina išla na dovolenku do Egypta, Hermiona pripúšťa: „Vážne žiarlim. Starovekí egyptskí čarodejníci sú úžasní.“ Pravdepodobne by súhlasila s mnohými učencami, ktorí považujú Egypt za kolísku čarodejníckych vedomostí.

EGYPTSKÉ NÁBOŽENSTVO A MÁGIA

Hieroglyfy, obrázky, ktoré starí Egypťania používali ako písmo, zaznamenávajú, že mágia a náboženstvo boli tesne spojené. Egyptskí bohovia na rozdiel od bohov iných kultúr zverili ľuďom čarodejnícke vedomosti. (Na porovnanie, podľa gréckej mytológie hrdina Prometeus – jeho meno znamená „mysliaci dopredu“ – musel bohov prekabátiť, aby získal oheň, symbol života a poznania).

Podľa egyptského náboženstva mágiu stelesňoval boh Hu krátko po stvorení sveta. Z Huovho mena vzniklo slovo „mágia“. Keď totiž toto slovo prevzali Gréci a prepisovali ho podľa svojho pravopisu, zmenilo sa na *mageia*, z čoho vznikol tvar používaný dodnes.

Ďalší egyptský boh Thowt (grécky Thot) bol dokonca ešte užšie spojený s mágiou. Vládol liečiteľským umeniam – v starobyklých kultúrach sa vždy spájali s čarodejníctvom – ale aj astronómii a matematike. Bol pisárom bohov, a preto ho často vyobrazovali s perom. Údajne napísal tajné knihy, ktoré odhaľovali záhady alchýmie a vedy. Jednu z týchto kníh vraj zapečatili do zlatej truhlice a uložili v skrytom chráme.

Egyptský boh
Thowt zazna-
menal svoje
čarovné vedo-
mosti do kníh.

EGYPTSKÉ

ZAKLÍNADLÁ

Egypt'ania sa veľmi spoliehali na čary a zaklínadlá. Verili, že to, čo sa vysloví, sa aj stane. Niekedy zaklínadlá predriekali nad voskovou alebo hlinenou figúrkou osoby, na ktorú boli čary zamerané. Takto sa bežne liečilo, ale boli známe aj čary s menej dobrými úmys-

lami. Čarodejník Webaaner údajne na kráľovskom dvore premenil figúrku krokodíla na živé zviera. Táto krvilačná beštia zabila milenca nevernej kráľovnej a potom ju čarodejník vrátil do pôvodnej podoby. Ďalší čarodejník-kňaz túto čarovnú moc použil na „ovládnutie všetkých kráľov“ a stal sa vládcom. Potápal modely nepriateľských lodí, čím spôsobil, že sa potopili skutočné flotily.

Egyptský boh
Usire (grécky
Osiris) súdil mŕt-
vych.

Egyptská mágia sa však väčšmi zaoberala posvätnými vecami než pozemským bohatstvom. Podľa jedného textu „ten, kto je kňaz živých... koná správne činy bez toho, aby usi-

loval o odmenu. Taký učiteľ žije život skutočne zbožný.“

SKARABEUS

Egypta pochádza aj skarabeus, chrobák, ktorého rokfortskí študenti poznajú z hodiny elixírov.

Skarabeus sa inak volá aj hnojival, lebo si nromažďuje trus a robí z neho guľky, ktoré kotúľa pred sebou a potom do nich kladie vajíčka. V starovekom Egypte toto kotúľanie guľiek symbolizovalo pohyb Slnka. Boh Slnka Cheprer, zosobnený v skarabeovi, vraj tlačil Slnko po oblohe.

Napokon začal skarabeus symbolizovať aj nesmrteľnosť. Amulety – vyrezávané skarabey – sa vkladali do mumifikovaných tiel namiesto srdca, aby zosnulému pomohli na ceste do života po smrti. Skarabey sú stále bežným motívom na šperkoch.

Egyptská kresba skarabea (s pridanými krídlami). Chrobák tlačí guľku, čiže podľa predstáv starých Egyptanov Slnko.

KTORÁ POSTAVA JE NESMRTEĽNÁ?

V Kameni, kde sa Harryho dobrodružstvo začína, sú najstaršími postavami Nicolas a Perenelle Flamelovci – obaja majú vyše šesťsto rokov. No keď prídu o Kameň mudrcov, znamená to koniec ich nesmrteľnosti. Ďalšia dôležitá postava – Dumbledorov fénix Félix – je však skutočne nesmrteľná.

Fénix je čarovný večný vták. Žije celé storočia – niektorí ľudia vravia, že päťsto rokov, a rodí sa zo seba. Latinský básnik Ovídius píše:

*Iba vták ohnivák, ktorého fénixom
nazýva asýrsky národ,
plodí a rodí sám seba. Potravou nie je
mu zrno
alebo tráva, lež myrhové kvapky
a balzamu šťava.
Len čo päťsto storočí života svojho
dovrší fénix,
na vetvách duba alebo v korune
hojdavej palmy
dráptni a čistotným zobákom pustí sa
do stavby hniezda.
Keď ho vystelie celé kláskami vonného
nardu,
káziou, kúskami škorice ako i žltkastou
myrhou,
vystrie sa doň a v omamnej vôni ukončí
život.
Nato vraj z otcovho tela sa narodí*

„Keď ten zá-
zračný vták,
nepoškvrnený
fénix, umrie, z
jeho popola
povstane nový
dedič, rovnako
nádherný ako
on sám...“
William Sha-
kespeare,
Henrich VIII.
(V. dejstvo)

*maličký fénix,
kôry sa dožije znova rovnako dlhého
veku.
Časom, keď natoľko zmocnie, že stačí aj
bremeno uniesť,
vymaní ťažké hniezdo z koruny vysokej
palmy,
vznesie sa zbožne s kolískou svojou
a otcovým hrobom
do vzdušných výšin a zamieri do mesta
Héliopolu,
kde svoje bremeno zloží na prahu
svätyne Slnka.*

Tento posvätný tvor, takmer vždy opisovaný ako červeno-zlatý, bol v starom Egypte, odkiaľ pochádza, známy ako *Benu*. Bol to dôležitý symbol mesta Heliopolis („Slnčné mesto“). V egyptskej *Knihe mŕtvych*, náboženskom texte približne z roku 2000 pred n. l. fénix tvrdí: „Som strážcom knihy vecí, ktoré sú, a vecí, ktoré budú.“

V egyptskej hieroglyfike obraz fénixa vyjadruje plynutie času a dodnes zostáva symbolom nesmrteľnosti. Pre spisovateľov je fénix často symbolom nehynúcej lásky a vernosti. Vo Svätorečení zo 17. storočia básnik John Donne píše svojej manželke:

*Má pre nás zmysel príbeh Fénixa,
pretože ty, ja spolu jedným sa
stávame, bezpohlavnou bytosťou,
zomierame a zas sa rodíme
len skrze lásku v tejto hodine.*

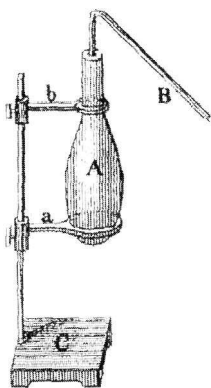
DUMBLEDOROV FÉNIX

V anglickom origináli je meno Dumbledorovho fénixa Fawkes a nachádzame v ňom súvislosť nielen s legendou o fénixovi, ale aj s historickou udalosťou. Zjavne je pomenovaný podľa Guya Fawkesa, účastníka slávneho pokusu z 5. novembra 1605 vyhodiť do vzduchu anglický parlament. „Prachový atentát“, ako sa nazýva, mal byť za-

čiatkom vzbury anglických katolíkov, ktorí boli v tom čase Prenasledovaní. Sprisahanci uložili pod Snemovňu lordov 36 sudov pušného prachu, no ľudí zasvätených do sprisahania bolo tak veľa, že informácie o ich pláne prenikli k predstaviteľom štátnej moci. Tí mužov zatkli a mnohých z nich popravili. (Situácia sa pre katolíkov iba zhoršila.) V Británii je teraz 5. november Deň Guya Fawkesa a oslavuje sa zapalovaním vatier – čo je vlastne pohrebná hranica fénixa.

BOL SKUTOČNÝ FLAMEL ÚSPEŠNÝ ALCHYMISTA?

Nicolas Flamel, ako mnohí fanúšikovia Harryho Pottera vedia, bol skutočnou historickou postavou. Narodil sa okolo roku 1330 pri Paríži a vyskúšal si niekoľko povolání – bol básnikom, maliarom a verejným pisárom – kým ho nezaujala astrológia. Potom ho, podľa jeho vlastných údajov, v roku 1357 vo sne navštívil anjel, ukázal mu knihu a povedal: „Flamel, pozri sa na túto knihu. Ani najmenej jej neporozumieš, ani nikto iný; ale príde deň, keď v nej uvidíš niečo, čo ostatní neuvidia.“ Na druhý deň presne takú knihu zazrel u kníhkupca, ktorý ju ponúkal veľmi lacno, pretože nikto nerozumel tomu, čo v nej bolo napísané. S veľkým úsilím a s pomocou učenca, ktorý vedel čítať po hebrejsky, Flamel rozlúštil text a ukázalo sa, že je to príručka ako zmeniť obyčajné kovy na zlato.

Nanešťastie sa v pokynoch písalo, že je na to potrebná zvláštna prísada – Kameň mudrcov – chýbal však jej konkrétnejší opis. Flamel celé desaťročia experimentoval, aby našiel záhadnú látku. Až 17. januára 1383, ako rozpráva vo svojich pamätiach:

Napokon som našiel objekt svojho hľadania a poznal som ho podľa silného zápachu. S ním som uskutočnil to čaro. Prišiel som na spôsob prípravy prvého agensa a potom stačilo už len držať sa od slova do slova mojej knihy. Pri prvej operácii som pracoval s ortuťou a transmutoval som jej asi pol druhu libry na čisté striebro, lepšie ako striebro z bane. Výsledky som niekoľkokrát podrobil skúškam. Neskôr sa mi podarila operá-

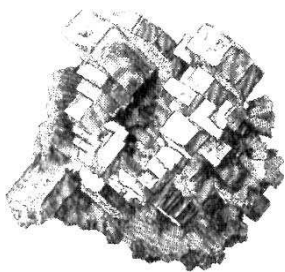
cia s červeným kameňom na podobnom množstve ortuti v dvadsiaty piaty deň apríla toho istého roku, keď som transmutoval ortuť na asi rovnaké množstvo zlata.

Toto zlato je oveľa kvalitnejšie než obyčajné zlato. To čaro sa mi s pomocou mojej manželky Perenelle podarilo tri razy.

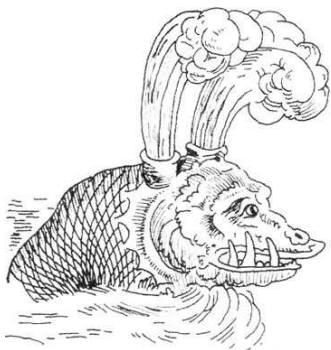
Podľa tohto opisu – „silného zápachu“ – dospeli ostatní alchymisti k presvedčeniu, že Kameň mudrcov je síra. Nie je však známe, že by niekto tento proces zopakoval.

Podľa historických údajov Flamel zomrel v roku 1410, pár rokov po svojej manželke Perenelle. Niektorí jeho nasledovníci však verili, že okrem zlata sa mu podarilo vyrobiť aj elixír života, ktorý mu dal nesmrteľnosť. On a jeho manželka vraj v skutočnosti vďaka elixíru žili ďalej.

V Harryho svete sa ukázalo, že tí, čo tomu verili, mali pravdu. Na začiatku *Kameňa* sú Flamel a jeho manželka živí a zdraví napriek tomu, že majú len nejakých šesťstošesťdesiat rokov. Kameň však bol nanešťastie zničený, ich elixír sa už nedal vyrábať, a tak skonali.

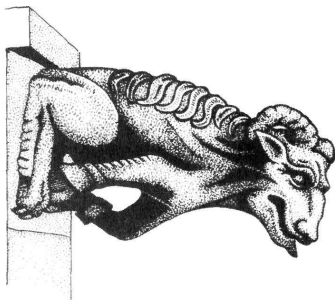

KTORÝ DRACOV PÄTOLÍZAČ JE TIEŽ POMENOVANÝ PODĽA DRAKA?

Tak ako Dracovo meno je odvodené zo slova latinského pôvodu a znamená drak, meno Gregory Goyle znie ako *gargoyle*, čo v angličtine znamená príšeru, ktorú v rôznych podobách vídame na strechách starých budov ako chrlič vody. Menej známy je pôvod názvu tohto tvora: *gargouille* bol francúzsky, hadovi podobný drak.

Gargouille žil v rieke Seine. Veľkou silou chrlil vodu, čím prevracal rybárske loďky a zaplavoval okolitú krajinu. Rouenský arcibiskup svätý Romain použil istého odsúdenca ako návnadu, vylákal netvora z rieky a potom urobil znak kríža, čím príšeru oslabil. Doviedol ju do mesta, kde ju obyvatelia zabili.

Napokon remeselníci vytesali podoby tohoto tvora na chrliče, ktoré stavali na strechách, aby odviekli dažďovú vodu od stien budov.

KTORÝ TVOR JE PÁNOM ZEME I OB- LOHY?

Grifon z pečate
rakúskeho mesta,
okolo r. 1315

V angličtine je názov Harryho fakulty Gryf-
findor, čo vo francúzštine doslova znamená
„zlatý grifon“. (Or je po francúzsky zlato.)
Je to vhodné meno pre fakultu vyznačujúcu
sa odvahou a cnosťami.

Grifoni (u nás ich z rozprávok poznáme
ako grifov i gryfov) sú čarovné tvory, napo-
ly levy, napoly orly. Ich domovinou je In-
dia, kde strážili obrovské zlaté poklady. V
3. storočí n. 1. historik Aelian napísal:

Počul som, že indický zver grifon je štvornohý ako lev, má
veľmi silné pazúry, podobné levím. Ľudia hovoria, že je okríd-
lený a perie na chrbte má čierne a vpredu červené, kým krídla
sú na rozdiel od nich biele. A Ktesias [staroveký grécky histo-
rik] zaznamenáva, že krk mu spestruje tmavomodré perie, zo-
bák má ako orol a hlavu tiež, tak ako ho spodobujú maliari a
sochári. Jeho oči, píše, sú ako oheň.

Brloh si stavia v horách. Hoci nie je možné zajať dospelé
zvíra, poľovníci chytajú mladé. Grifoni sa púšťajú do boja s
inými zvermi a ľahko ich porazia, netrúfnu si však na leva ani
na slona.

VÝZNAM GRIFONA

Grifoni sa v literatúre a mytológii vyskytovali desiatky storočí. Za ten čas sa ich symbolický význam veľmi zmenil. Vedec Hans Biedermann vysvetľuje:

Bájne zviera, symbolicky významné pre to, že vďaka leviemu telu a orlej hlave a krídlam vládne zemi i oblohe. V Grécku bol grifon [gryf] symbolom striehnucej sily. Na grifonovi jazdil aj Apolón a grifoni strážili zlato Hyperborey [mýtická krajina večného slnka a šťastia „za krajinou boha severného vetra Borea“]. Grifon bol tiež stelesnením bohyně odplaty Nemesis a otáčal jej kolesom šťastia. V legende tento tvor symbolizoval arogantnú pýchu *superbiu*, pretože Alexander Veľký sa vraj pokúsil vyletieť na chrbtoch grifonov k oblohe.

Spočiatku ho zobrazovali ako diabla lapajúceho do pasce ľudské duše, neskôr sa práve preto, že vládol zemi i oblohe, stal symbolom dvojakej podstaty (božskej a ľudskej) Ježiša Krista. V prospech tohto priaznivého výkladu hovorilo aj spojenie leva a orla so slnkom. Grifon sa tak stal aj protivníkom hadov a baziliskov, stelesňujúcich diabolských démonov.

V uplynulom tisícročí bol grifon obľúbený na rodinných erboch. Istý heraldik hovorí: „Grifon je veľmi populárny, pretože má množstvo cností a očividne nijaké neresti. Z cností sú pozoruhodné najmä bdelosť, odvaha a sila.“ Práve tieto vlastnosti stelesňuje zakladateľ Rokfortu Godric Gryffindor (v slov. preklade Richard Chrabromil), ktorého meno je odvodené z názvu tohto tvora, i študenti fakulty pomenovanej po ňom.

KTORÝ ČAROVNÝ TVOR JE NAJNE- PRAVDEPODOBNEJŠÍ?

Hipogrif Hrdozobec, predstavený v *Azkabane*, je viac ako len nezvyčajný čarovný tvor. S vtáčou hlavou a prednými nohami grifona vyrastajúcimi z tela koňa je to zvlášť čudná kombinácia. Práve to mal v úmysle dosiahnuť človek, ktorý ho vymyslel, istý autor zo 16. storočia so zmyslom pre humor.

Keď raz rímsky básnik Vergílius chcel opísať čosi nemožné, povedal, že sa to stane, keď „sa grifoni spária s koňmi“. A toto úslovie sa ujalo. Dlhé storočia sa používalo asi v takom zmysle, ako dnes hovoríme: „To bude na svätého Dindy.“ Ludovico Ariosto, taliansky dvorný básnik z prvej polovice 16. storočia, si na úslovie spomenul pri písaní *Zúrivého Rolanda*, epického príbehu o rytieroch Karola Veľkého, kráľa, ktorý v 9. storočí vládol takmer celej Európe. Usúdil, že prišiel čas, aby sa uskutočnilo toto nepravdepodobné Vergíliovo spojenie, a vytvoril hipogrifa. (Po grécky je kôň *hippos*.)

Podľa Ariosta hipogrif pochádza z Ríphaenských hôr, „ďaleko za mórmi spútanými ľadom“. Tento tvor sa zjaví v príbehu Bradamante, statočnej netere Karola Veľkého, ktorá hľadá svojho milovaného rytiera Rogera. Bradamante zistí, že Roger je zajatcom čarodejníka, a ten jazdí na čudesnom tvorovi, ktorého predtým sotva niekto videl. Keď Bradamante porazí čarodejníka a oslobodí Rogera, pristupuje k oblude:

Zišli z hôr na miesto, kde sa boj odohral. Tam našli hipogrifa, ktorý mal k sedlu priviazaný čarovný štít v obale. Bradamante urobila krok, aby chytila uzdu. Zdalo sa, že hipogrif čaká, kým k nemu príde, ale prv ako k nemu stihla podísť, roz-

prestrel krídla a odletel na susedný kopec a rovnako jej unikol aj po druhý raz.

Rogero a ostatní oslobodení rytieri sa rozpáchli po planine a po kopcoch, aby ho obkľúčili, a nakoniec zviera dovolilo Rogerovi, aby ho chytil za opraty. Odvážny Rogero neváhal, vyskočil mu na chrbát a dal mu pocítiť svoje ostrohy, ktoré ho tak povzbudili, že kúsok cválal, ale zrazu rozprestrel krídla a vyletel do vzduchu.

Bradamante so žiaľom hľadela, ako jej uniesol milenca práve vo chvíli, keď sa s ním konečne zase stretla. Rogero, ktorý nepoznal umenie ovládať koňa, nedokázal usmerniť jeho let. Hipogrif ho unášal ponad vrcholky hôr tak vysoko, že nevedel ani rozlíšiť, kde je zem a kde voda.

Hipogrif mieril na západ a svišťal vzduchom tak rýchlo, ako keď nová loď krája vlny, hnaná najsviežšími a najpriaznivejšími vetrami.

V ďalšej epizóde tohto príbehu iný rytier, Astolfo, jazdí na tom istom hipogrifovi po svete:

Ani jastrab a orol neletia tak slobodne. Nad šírou galskou krajinou letel bojovník od Pyrenej po Rýn, od mora k moru. Do Aragonu z Navarry a ľudia pod ním žasli nad tým pohľadom, potom preletel nad Kastíliou, Galíciou, Lisabonom, Se-

villou a Córdobou. Ani kúsok španielskeho pobrežia či vnútrozemia nevynechal.

Od Atlantiku na druhú stranu Egypta, zabočil nad Afriku. Hľadel na Maroko, Fás a Oran, aj na vznešenú Bizertu hneď pri meste Tunise. Videl Tripolis, Bereniké a Ptolemais a do Ázie ponad Níl sa dostal.

Napokon sa Astolfo odvezie na hipogrifovi až do raja. Neskôr ho s úctou pustí na slobodu. Pochopíme, prečo J. K. Rowlingová vo *Zveroch* píše, že hipogrify sa teraz vyskytujú na celom svete.

PREČO SA RODIČIA BOJA HLBOČNÍKOV?

Hlbočníci sú vodní démoni z legiend anglického Yorkshiru. J. K. Rowlingová ich opisuje v *Azkabane*: „Nejaký odporne zelený tvor s malými ostrými rožkami si pritláčal tvár na sklo, robil grimasy a hýbal dlhými vretenovitými prstami.“

Tieto nebezpečné tvory obľubujú rybníky a jazerá, odkiaľ striehnu na nič netušiace deti, ktoré sa zatúlajú priveľmi blízko k vode, a sťahujú ich pod hladinu. V Lancashire tohto démona nazývajú Zelenozubá Jenny. V iných častiach Anglicka Dlhoruká Nellie. Príbuzná hlbočníka „Peg zo studne“ máta v studniach.

Démonologička Carol Roseová nazýva hlbočníkov „detskými bubákmi, ktorých živo vykresľujú pestúnky a úzkostliví rodičia, aby deti odradili od nebezpečných miest a tak zabránili nešťastiam či ich predčasnej smrti“. Ale keď sa Harry pri druhej úlohe v Trojčarodejníckom turnaji ponorí do jazera pri Rokforte, aby zachránil Rona, hlbočník, ktorý ho chytí za nohu, je pre neho celkom skutočný.

PREČO JE CHLPÁČIK OD „JEDNÉHO CHLAPÍKA Z GRÉCKA“?

Chlpáčik je Hagridov pes, a odvtedy, ako Hagrid vzal čarovný kameň Nicolasa Flamela z Gringottbanky, ho stráži. „Ozrutný pes, ktorý vyplňal celý priestor medzi podlahou a stropom. Mal tri hlavy. Tri páry vypučených, zlostných očí; tri ňufáky, nozdry ktorých sa chveli a šklbali a mierili priamo na nich; tri vlhké roztvorené papule.“ Hagrid vraví, že kúpil Chlpáčika od „jedného chlapíka z Grécka, stretol som sa s ním minulý rok v krčme“. Má to svoj význam, pretože Chlpáčik je vlastne čarovný tvor z gréckej mytológie známy ako Kerberos. Aj on tam bol strážcom. Strážil Hadovu podsvetnú ríšu, kam na večnosť odchádzali duše mŕtvych. Jeho úlohou bolo odháňať od vchodu všetkých živých a zožrať každého, kto by sa pokúsil odtiaľ ujsť.

KERBEROS A HERAKLES

Kerberos hral úlohu v slávnom gréckom mýte o Heraklových dvanástich úlohách. Bohyňa Héra na hrdinu Herakla zoslala šialenstvo a on v tomto záchvate spáchal strašné zločiny, preto sa musel za trest na dvanásť rokov stať sluhom nehodného kráľa Eurystea. Tento kráľ od Herakla žiadal, aby vykonal dvanásť úloh považovaných za nesplniteľné. Väčšinou mal zabiť alebo zajať nejaké strašné zvery, napríklad Hydru, tvora s mnohými hlavami. Jednou z týchto úloh, a pokladali ju za najťažšiu, bolo uniesť Kerbera spred vchodu do Hadovej ríše a priviesť ho pred kráľa. Napodiv, Herakles to vďaka svojej nesmiernej sile dokázal.

KERBEROS A HUDBA

Kerbera ovládol ešte jeden človek, nie však pomocou svalov. Talentovaný hudobník Orfeus sa odvážil vstúpiť do podsvetia, aby zachránil svoju milovanú Eurydiku. Keďže nebol taký silný ako Herakles, skrotil Kerbera hrou na lýru. Fungovalo to. Podarilo sa mu prešmyknúť sa popri ňom a Eurydiku odvieť. Preto grécky chlapík Hagridovi povedal, že Chlpáčika skrotí hudba.

Kerberos, ilustrácia približne z r. 1500.

AKO SA CHYTÁ JEDNOROŽEC?

Len málo čarovných tvorov zasiahlo ľudskú fantáziu tak hlboko ako elegantný jednorožec. Ešte aj v Harryho čarodejníckom svete, kde je toľko úžasných zverov, je jednorožec symbolom čohosi posvätného. V Čaši J. K. Rowlingová opisuje mláďatá jednorožca ako čisto zlaté so striebistou krvou. Zhruba vo veku dvoch rokov sa ich srst' zmení na striebornú, a keď dospejú, sú čisto biele.

STAROVEKÉ JEDNOROŽCE

Jednorožce sa zjavujú už v starovekom umení a mýtoch Mezopotámie, Číny a Indie. Rímsky prírodovedec Plínius Starší, spoliehajúci sa na ústne správy, ho nazval „veľmi dravým zverom, s telom podobným konskému, hlavou jeleňa, nohami slona, chvostom diviaka, hlbokým bučivým hlasom a jediným dva lakte dlhým čiernym rohom, vytŕčajúcim zo stredu čela“.

Nejaký pútnik začiatkom 16. storočia videl dva Jednorožce pri chráme v Mekke:

Starší vyzeral ako tridsaťmesačný žrebček a mal na čele roh, dlhý asi ako tri ruky. Druhý jednorožec bol ako jednoročný žrebec s asi stopu dlhým rohom. Farba tohto zvera sa podobá farbe tmavého hnedáka a jeho hlava hlave jeleňa, krk nemá veľmi dlhý a má trochu tenkých a krátkych vlasov, ktoré mu visia na jeden bok, nohy má štíhle a útle ako koza, kopyto vpredu trochu rozdelené a dlhé, podobné koziemu, a na zadnej strane nôh mu rastie chumáč chlпов. Tento netvor skutočne musí byť veľmi divý a samotársky. Obe zvieratá priviedli sultánovi Mekky ako to najvzácnejšie, čo sa v súčasnosti dá na svete nájsť, ako najdrahší poklad, aký kedy kráľ Etiópie, teda maurský kráľ, vôbec niekomu poslal. Týmto darom si chcel zabezpečiť spojenectvo so spomínaným sultánom Mekky.

Plínius Starší písal, že jednorožca „nemožno zajať zaživa“. Aj William Shakespeare spomína jeho nepolapiteľnosť. „Skrotenie divého jednorožca a leva... prináša slávu a spokojnosť kráľom, odhaľuje faloš a vynáša na svetlo pravdu.“

Iní autori sú toho názoru, že jednorožca možno navnadiť na mladú pannu – a hoci táto metóda nikdy nebola úspešná, zhoduje sa s jednorožcovou úlohou ako symbolom čistoty a cudnosti. Na mnohých stredovekých gobelínoch sú zobrazené scény s jednorožcami vyžarujúcimi silu posvätnej oddanosti. V Starom zákone nájdeme niekoľko zmienok o jednorožcoch: „Silný Boh ich vyviedol z Egypta; vládu má, ako je vláda jednorožca“ (Štvrtá kniha Mojžišova, 24, 8); „A jeho rohy budú ako rohy jednorožca, nimi bude drgať národy napospol až do končín zeme“ (Piata kniha Mojžišova, 33, 17); „A vyzdvihneš môj roh ako roh jednorožca“ (Žalmy, 92, 11); „Či ti bude chcieť slúžiť jednorožec? Či bude nocovať pri tvojich jasliach?“ (Jób, 39, 9). Tieto zmienky podľa niektorých vedcov naznačujú, že jednorožec je vlastne symbol Krista.

ČAROVNÁ LIEČIVÁ MOC

Súčasťou legend o jednorožcovi bola vždy jeho schopnosť zachrániť telo i dušu. Ktesias grécky lekár v službách perzského vládcu

(žil okolo r. 400 pred n. 1.), zaznamenal jednu z prvých predstáv o tomto tvorovi:

V Indii sú divé osly, veľké ako kone i väčšie. Ich telá sú biele, hlavy tmavočervené a oči tmavomodré. Na čele majú roh, asi pol druhu stopy dlhý. Prach zbrúsený z tohto rohu sa podáva v nápoji ako ochrana proti smrtiacim jedom. Spodná časť rohu, ktorý čnie asi dve dlane nad obočím, je beloskvúca, vrchná časť je ostrá a karmínovočervená a zvyšok, alebo stredná časť, je čierna. Tí, čo sa napijú z týchto rohov prerobených na čaše, vraj nedostanú kľče ani svätú chorobu [epilepsiu]. Vlastne sú odolní dokonca aj voči jedom, ak predtým alebo potom, keď ich prehltnú, pijú z týchto pohárov víno, vodu alebo čokoľvek iné.

Pre tieto liečivé vlastnosti, také dôležité pre smrteľne chorých, ako bol Voldemort – v *Kameni* zabil jednorožca len preto, aby sa napil jeho životodarnej krvi – sa jednorožce stali lovnou zverou. No ako hovorí kentaur Firenze: „Zabiť jednorožca je hrozne ohavné.“

Jednorožec z rodinného erb

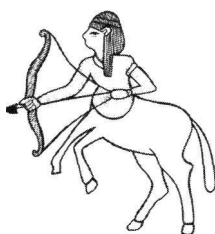
KTORÝ TVOR NEMÔŽE SKLONIŤ HLA- VU?

V Azkabane sa Harry dozvie o kappoch, „hrôzostrašných vodných bytostiach, ktoré vyzerali ako šupinaté opice“. Znovu sa spomínajú v *Zveroch*.

J. K. Rowlingová kappov nevymyslela. Ako hovorí vo *Zveroch*, sú to vodní démoni z japonských legend. (V *Azkabane* sa profesor Snape mýli, keď Harryho triede tvrdí, že „kappovia sa bežnejšie vyskytujú v Mongolsku“.) Tak ako hľbočníci z jazera pri Rokforte, aj kappovia žijú v jazerách a riekach a chytajú ľudí vo vode. Známi sú aj pod menom kawako, čo znamená „dieťa rieky“.

Opis vo *Zveroch*, hoci sa zdá čudný, sa pridržia legendy. Kappovia bývajú krutí a chutí im krv. Človek však môže kappovi uniknúť tak, že využije najväčšiu slabosť tohto tvora. Jeho sila spočíva v priehlbine na hlave, v ktorej však vždy musí byť voda. Ak mu človek navrhne zdvorilý a obradný úklon, kappa sa cíti povinný opätovať ho. Voda z priehlbinky sa mu vyleje a kappa je porazený. Z nejakých dávno zabudnutých príčin majú kappovia radi uhorky skoro rovnako ako ľudskú krv. Darovať kappovi uhorku znamená získať si jeho priateľstvo. Za to vám môže potom odhaliť tajomstvá liečiteľstva.

PREČO SA KENTAURI VYHÝBAJÚ ĽU- DOM?

Kentaurus zo sarkofágu z 2. storočia n. l.

Kentauri sú mýtické tvory, ktoré mali od pása dolu konské telo a trup, ruky a hlavu ako ľudia. Vo *Zveroch* Rowlingová hovorí: „radšej žijú ďaleko od čarodejníkov i od muklov“. To sa zhoduje zo starobylou legendou. Podľa týchto príbehov kentauri pochádzajú z gréckych hôr, kde boli ich vzťahy s miestnym obyvateľstvom dosť zmiešané. Pretože niektorí kentauri mali radi víno, správali sa búrlivo, divo a ľahko sa rozhnevali. Často bojovali s ľuďmi. Najslávnejší konflikt prepukol po svadbe, na ktorej kentauri ako zvyčajne oslavovali až priveľmi. Pokúsili sa uniesť nevestu a to zapríčinilo veľkú vojnu. (Kentauri v nej prehrali.) Scény z tejto vojny boli obľúbeným námetom dekorácií na gréckej keramike. Niektorí kentauri však boli ušľachtilí. Napríklad Cheiróna bohovia Apolón a Artemis naučili takým umeniam, ako sú lekárstvo a lov, okrem toho založil školu, kde vyučoval niektorých veľkých hrdinov vrátane Achilla a Odyssea.

STRATENÝ VO HVIEZDACH

Hoci bol Cheirón nesmrteľný, hrozilo, že rana z otráveného šípu, ktorým ho nešťastnou náhodou zasiahol priateľ Herakles, mu bude spôsobovať ustavičné múky. Tak radšej Dia požiadal o smrť. Ale Zeus ho ako prejav uznania za zásluhy umiestnil medzi hviezdy súhvezdia Strelca. Ďalšie súhvezdie Centaurus je jedno z najlepšie viditeľných na južnej pologuli. Dve z jeho hviezd Alfa Centauri a

Kentaurus **Nessos**, nepriateľ hrdinu Herakla. Kresba na gréckej amfore (váza) zo 7. storočia pred n. l.

Beta Centauri patria medzi desať najjasnejších na oblohe. Alfa Centauri je najbližšia hviezda k Zemi a k Slnku. Je vzdialená iba 4,3 svetelného roka. Tieto nebeské súvislosti môžu vysvetľovať, prečo kentauri zo Zakázaného lesa pri Rokforte – Firenze, Ronan a Bane – hľadajú na hviezdy a čítajú z nich budúcnosť.

PREČO JE TRETIA ÚLOHA UMIESTNENÁ DO LABYRINTU?

Minotauros, kresba na váze z 5. stor. pred n. l.

Tretia a záverečná úloha trojčarodejníckeho turnaja sa koná v labyrinte postavenom na ten účel. V ňom sa šampióni stretnú s prízrakom, sfingou, tryskochvostým škrotom, obrovským pavúkom a zlatou hmlovinou, ktorá ich prevráti hore nohami. V strede labyrintu je Trojčarodejnicky pohár.

KRÉTSKY LABYRINT

Labyrint je v centre príbehu Tesea a Minotaura, jedného z najznámejších gréckych mýtov o skúške hrdinových schopností. Labyrint na ostrove Kréta postavil Daidalos, hádam najschopnejší vynálezca tých čias. Zavreli doň Minotaura, obludu s býčou hlavou a ľudským telom, ktorá sa živila ľudským mäsom. V tom čase krétsky kráľ Minos porazil Atény a tie mu každoročne museli ako daň posielat' na Krétu sedem mladých mužov a sedem dievčín. Títo nešťastníci každý rok vstupovali do labyrintu, ktorý bol taký zložitý, že sa z neho nedalo ujsť, a Minotauros ich zožral. V jeden rok sa medzi obetovanými ocitol Teseus, syn aténskeho kráľa. Lenže ešte predtým, než ho zavreli do labyrintu, zaľúbila sa doňho dcéra kráľa Minoa Ariadna. Chcela mu zachrániť život, a tak mu dala meč, aby Minotaura zabil, a kľbko nití, ktoré mal ťahať za sebou, aby našiel cestu späť. Hoci sa Teseus napokon voči Ariadne zachoval ako nevďačník, stal sa jedným z najväčších kráľov Atén.

KTORÝ JAZYK JE PRE ČARODEJNÍKOV NAJDÔLEŽITEJŠÍ?

Historici hovoria, že najstaršia latinská písomná pamiatka sú štyri slová vyryté do ozdobnej spony z plášt'a zo 6. alebo 7. storočia pred n. l., ktoré značia: „Vyrobil ma Manius pre Numeria.“

Na rozdiel od mnohých škôl sa v Rokforte nekladie dôraz na štúdium cudzích jazykov, aspoň nie v prvých ročníkoch. S jedným jazykom sa však stretávajú aj študenti prvého ročníka – s latinčinou. Mnohé kúzla, zaklínadlá a klatby sú jednoducho latinské slová, ktoré znamenajú to, čo chceme dosiahnuť. Napríklad „lumos“, zaklínadlo, po ktorom sa koniec čarodejníckeho prútika rozsvieti, je latinské slovo a znamená „svetlo“. „Nox“ – po tomto kúzle svetlo na prútiku zhasne a znamená po latinsky „tma“.

Latinčina sa používa aj na iných miestach. Napríklad Divooký Moody bol kedysi auror, akýsi policajný dôstojník. Úlohou aurorov bolo postaviť zlých čarodejníkov pred spravodlivosť. V latinčine je *aurora* „ranná zora“, *aufa* „denné svetlo“, takže auror je výstižný názov pre človeka, ktorý bojuje proti temnu. Aj motto Rokfortu je latinské: *Draco dormiens nunquam titillandus* („Nikdy neštekli spiacého draka“). Sama J. K. Rowlingová povedala: „Myslím si, že čarodejníci používajú tento mŕtvý jazyk ako živý.“

Má to svoj dôvod, že je latinčina taká dôležitá. Keď Rimania pred asi dvetisíc rokmi dobyli Európu (vrátane Británie), latinčina sa stala spoločným jazykom pre celú ríšu. Spoliehali sa na ňu i vedci, aby ich práce boli prístupné aj ostatným. Bol to aj prvotný jazyk kresťanstva. Okrem toho sa dlhé storočia väčšina kníh písala po latinsky, pretože sa predpokladalo, že každá vzdelaná osoba tento jazyk ovláda.

Toto doma ne- skúšajte!

Ministerstvo vyhlásilo, že tri kliatby sú „neodpustiteľné“ a za ich použitie na iného človeka hrozí čarodejníkovi doživotný žalár v Azkabane. Sú to „Crucio“ – spôsobuje ne-smiernu bolesť (latinské *crucio* znamená týrať, mučiť); „Imperio“ – ten, kto túto kliatbu použil, dosiahne úplnú kontrolu nad obeťou (latinské *impero* znamená rozkazovať, vládnuť); Avada Kedavra, smrteľná kliatba.

LATINČINA PRE ČARODEJNÍ- KOV

Niekoľko zaklínadiel, ktoré vznikli z latinčiny:

Accio: privolávacie zaklínadlo. Z latinského *accio* – privolávať, predvolávať.

Apparecium: Po tomto zaklínadle sa zviditeľní neviditeľný atrament. Z latinského *appareo* – ukázať sa, zjaviť sa.

Deletius: V dôsledku tohto zaklínadla miznú veci. Z latinského *deleo* – zotrieť, zničiť.

Densaugeo: Po vyslovení tohto zaklínadla nekontrolovateľne rastú zuby. Z latinského *dens*, čo znamená zub; a *augeo* – rásť. (Draco Malfoy ho namieril na Harryho, lenže zaklínadlo sa odrazilo a zasiahlo Hermionine zuby.)

Diffindo: rozbíja veci. Z *diffindo* – rozštiepiť alebo roztrieskať.

Dissendium: otvára veci, tak ako sochu čarodejnice, strážkyne tajnej chodby z Rokfortu do Medových labiek. Z *dissidium* – roztržka.

Enervate: oživuje. (Napodiv, toto zaklínadlo má účinok, ktorý je v presnom protiklade k jeho významu v latinčine i v angličtine. V angličtine *enervate* znamená oslabiť a latinský koreň *enervo* znamená to isté.)

Expecto Patronum: vyvoláva patróna (ochrancu). Z *expecto* – čakať, priať si; *apatronus* – ochranca.

Mnoho anglických slov – odhadom 30 až 60 % – má latinské korene.

Expelliarmus: odzbrojuje protivníka. Z latinského *expello* – odraziť alebo zahnať; a *artna* – zbraň.

Finite Incantatem: končí iné zaklínadlá. Z *finio* – skončiť, uzavierať, zastaviť; a *incanto* – očariť, okúzliť.

Impedimenta: zastavuje osobu alebo vec. Od *impedimentum* – prekážka.

Podľa všeobecného pravidla mágie na úspešné vykonanie kúzla nestačí len vysloviť niekoľko slov. Veľký význam môže mať aj to, ako sa kliatba vysloví – napríklad či s dostatočnou sebadôverou. Zaklínanie vyžaduje značnú energiu, takže dôležitým faktorom je moc čaro-dejníka.

Incendio: Používa sa pri cestovaní pomocou hop–šup prášku cez kozuby. Z *incendo* – zapáliť.

Obliviate: Po tomto zaklínadle človek zabudne. Z *oblivio* – zabudnutie, zábudlivosť.

Petrificus Totalus: znehybňuje. Z *petra* – skála; a *totaliter* – úplne, celkom.

Prior Incantatem: Z prútika vyvoláva predchádzajúce zaklínadlá. Z *prior* – predchádzajúci, predošlý, skorší; a *incanto* – očarovať, okúzliť.

Riddikulus: zosmiešňuje. Používa sa pri zaháňaní prízraku. Z *ridiculus* – vzbudzujúci smiech, smiešny, žartovný.

Ruparo: opravuje veci. Z *reparo* – opraviť, nahradiť škodu.

Wingardium Leviosa: spôsobuje vzlietnutie. Z *levo* – nadľahčovať, dvíhať (z tohto koreňa vzniklo aj slovo „levitovať“).

LATINČINA PRE KAŽDÉHO

Hoci väčšina zaklínadiel a kliatob sú len jednotlivé slová, latinčinu možno používať v každodennej reči. Vlastne je to ešte stále oficiálny jazyk Vatikánu. V zábavnej knižke Latinčina na všetky príležitosti jej autor Henry Beard ponúka niekoľko výrazov, ktoré sa človeku môžu hodiť:

Čo sa robí?

Quid fit?

Zožral to môj pes.

Canis meus id comedit.

Bolo to tak, keď som sem prišiel.

Ita erat quando hic adveni.

Máš rozopnutý rázporok.

Braccae tuae aperiuntur.

Vôbec.

Nullo modo.

Sotva.

Fors fortis.

Čítaj mi z pier.

Labra lege.

Náhodou naschvál.

Casu consulto.

Okrem toho Beard navrhuje, aby si vodiči na zadný nárazník nalepili tento nápis: SI HOC ADFIXUM IN OBICE LEGERE POTEŠ, ET LIBERALITER EDUCATUS ET NIMIS PROPINQUUS ADES. Znamená: „Ak vieš túto nálepku prečítať, si veľmi vzdelaný a si veľmi blízko.“

PREČO JE LES PRI ROKFORTE „ZAKÁ- ZANÝ“?

Lesy patria k obľúbeným námetom spisovateľov a Zakázaný les J. K. Rowlingovej pri Rokforte má všetky očakávané vlastnosti. Je to divá príroda, protiklad civilizovaných miest, ako sú Rokfort alebo dedina Rokville. Žijú v ňom čarovné tvory, napríklad jednorožec. A tak ako v sebe príroda ukrýva poznanie, ktoré sa ľudia vždy usilovali odhaliť – múdrosť prírodných bohov napríklad uctievali druidi – Zakázaný les pri Rokforte je miesto, kde sa uchovávajú tajomstvá a kde možno objasniť záhady. V *Kameni Harry* zistí, že Voldemort je nablízku, keď v lese nájde zabitého jednorožca, v *Komnate* zasa Harry a Ron idú do lesa za pavúkmi a stretnú sa s Aragogom, ktorý im čo-to prezradí o netvorovi v Rokforte.

Tak ako to býva s inými lesmi v literatúre, Rowlingovej Zakázaný les je tiež nebezpečné miesto, kde človek môže zablúdiť alebo zabudnúť, kto je. No lesy bývajú aj útočiskom a sídlia v nich duchovia so zvláštnymi znalosťami o prírode a liečení. Napríklad Hagrid sa Zakázaného lesa nebojí. A ak Harry niekedy potreboval ujsť pred Voldemortom, Zakázaný les a jeho obyvatelia ho skôr chránili než ohrozovali.

PREČO MAJÚ VŠETCI MALFOYOVCI TAKÉ VÝSTIŽNÉ MENÁ?

V roku 1484 autori *Malleus Maleficarum* dostali pokyn od pápeža Inocenta VIII., aby prenasledovali čarodejnice v Nemecku.

J. K. Rowlingová sa pri vyberaní mien podlých Malfoyovcov musela dobre baviť. Každé je nabité významom a históriou.

Priezvisko rodiny je z latinského *maleficus* – zločinný alebo zločinec. V stredoveku sa toto slovo používalo v súvislosti s bosorkami, ktorých zlé skutky sa nazývali malé fičia. Znalkyňa mágie Rosemary Ellen Guilevová píše: „V najužšom zmysle *maleficia* znamenalo škodu na úrode alebo chorobu či smrť zvierat. V najširšom zahrnovalo čokoľvek s negatívnym dopadom na osobu: stratu lásky, búrky, šialenstvo, chorobu, smolu, finančné problémy, zavšivenie ba i smrť. Ak nejaký dedinčan zamumlal nejakú hrozbu alebo privolával nešťastie na niekoho iného a dotýčnému sa voľačo prihodilo, bola to *maleficia*. Ak miestna vedma podala pacientovi nejaký liek proti chorobe a jemu sa priťažilo alebo zomrel, aj tomu sa hovorilo *maleficia*. Ak úrodu zničili krúpy alebo kravy nedávali mlieko, kôň ochromel – bola to *maleficia*. Jedna z prvých kníh o mágii a čarovaní, najvýznamnejšia svojho času, sa nazývala *Malleus Maleficarum* (Kladivo na čarodejnice). Vyšla v roku 1486 a napísali ju dvaja lovci čarodejníč ako pomôcku pre ďalších kolegov. Dvesto rokov to bola po Biblii druhá najpopulárnejšia kniha. Toto latinské slovo sa zachovalo v mnohých jazykoch. Napríklad *maleficent* v angličtine znamená zlý, škodlivý, so zlým úmyslom alebo účinkom. *Mal foi* po francúzsky znamená „má zlú vieru“.

Draco má v latinčine dvojaký význam – drak i had. (V mnohých jazykoch sa na oba pojmy používa jedno a to isté slovo.) Nemožno sa čudovať, že Draco Malfoy je Slizolinčan.

Dracov otec sa volá Lucius Malfoy – čo znie podobne ako Lucifer, a vieme, že takto sa nazýva diabol. Celkom vhodné pre popredného smrťožrúta.

Dracova matka je Narcisa. Jej meno je z gréckej mytológie. Istý mladík menom Narcis bol veľmi samolúby, a tak ho Afrodita potrestala. Spôsobila, že sa zaľúbil sám do seba. Narcis spadol do rieky, keď vo vode obdivoval svoj odraz, a utopil sa. Jeho telo sa podľa Ovídia premenilo na voňavý kvet.

PREČO SA ČARODEJNÍCI NEPRIBLI- ŽUJÚ K MANTICHORE?

Keď sa Hermiona v Azkabane usilovala nájsť záznam o nejakom súdnom prípade, ktorý by pomohol zachrániť hipogrifa Hrdozobca, natrafila na jeden text: „Toto by mohlo pomôcť, aha... v tisícdeväťdesiatom šiestom nejaká mantichora kohosi napadla a mantichoru pustili... och, nie, to bolo iba preto, že všetci sa k nej báli priblížiť.“

Tomu sa nemožno čudovať. Mantichora je možno najodpornejší čarovný tvor. Je to kombinácia človeka a zvera s ostrými zubami a krutými spôsobmi. Jej meno je zo staroperzského *martikhora*, čo znamená „človekožrút“.

Zdá sa, že žila v legendách starovekej Ázie. Strašidelný opis našiel v druhom storočí istý rímsky historik, ktorý čerpal zo správ zaznamenaných o sedemsto rokov pred ním:

V Indii sa vyskytuje divý zver, mocný a opovážlivý, veľký ako najväčší lev, rumelkovočervenej farby, huňatý ako pes a v jazyku Indie sa nazýva martichoras. Tvár však nemá ako zviera, ale ľudskú a v hornej i v dolnej čeľusti má tri rady zubov,

ktoré sú mimoriadne ostré a väčšie než tesáky loveckého psa. Aj uši má podobné ľudským, ibaže sú väčšie a zarastené. Oči má modrosivé a tiež ako človek, ale nohy a pazúry levie.

Chvost má zakončený bodcom ako škorpión, a ten môže byť aj lakeť dlhý. Bodce mu vyrastajú na oboch stranách aj po-

zdĺž celého chvosta. Koniec chvosta však každému, koho zasiahne, uštedrí smrteľné bodnutie a smrť nastane okamžite.

Ak zvera niekto prenasleduje, vystreľuje na obe strany bodce ako šípy a dostrelí na veľkú vzdialenosť. Keď ich vystrieľa, hneď zvinie chvost, ale keď strieľa smerom dozadu, natiahne ho do plnej dĺžky. Tieto strely zabíjajú každého tvora, ktorého zasiahnu, iba slona nie. Sú jednu stopu dlhé a hrubé ako trstina. Jeden spisovateľ tvrdí (vraj Indovia jeho slová potvrdzujú), že na miestach, kde tieto bodce vypustil, vyrastú ďalšie, takže toto zlo sa množí.

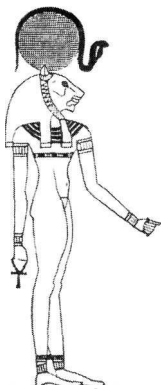
Podľa toho istého autora mantichora žerie ľudí, zabíja ich veľké množstvo, nestriehne však na jediného človeka, ale napáda naraz dvoch alebo i troch, a aj tak ich premôže.

Indovia poľujú na mláďatá týchto zverov, kým ešte nemajú bodce na chvostoch, tie im potom rozdrví kameňom, aby im nemohli narásť. Zvuk ich hlasu je veľmi podobný zvuku trúbky.

Novší opis je z pera slávneho francúzskeho básnika a románpisca 19. storočia Gustáva Flauberta. V *Pokušení svätého Antona* Flaubertova mantichora vyhlasuje: „Dúhový odlesk mojej šarlátovej kože splýva s trblietavou žiarou púštného piesku. Nozdrami vdychujem hrôzu osamelých miest na zemi. Vypľúvam mor. Požieram armády, keď sa odvážia do púšte. Nechty mám ohnuté ako pazúry, ako vrtáky, zuby ako pílu, môj nepokojný chvost pichá šípkami, ktoré vystreľujem napravo–naľavo, pred seba i za seba. Dávaj si pozor!“

Démonologička Carol Roseová tvrdí, že v stredoveku mantichoru považovali za predstaviteľa proroka Jeremiáša. Táto súvislosť sa odvodzuje z presvedčenia, že mantichora žila hlboko v zemi. Jeremiáš bol uväznený v podzemnom žalári.

PREČO SA PROFESORKA MCGONAGALLOVÁ MOHLA ZJAVOVAŤ AKO MAČKA?

Egyptská mačacia bohyňa Bastet.

Celkom prvým čarodejníkom, ktorý sa zjaví v *Kameni* (ešte prv ako Harry), je Minerva McGonagallová. Striehne na Privátnej ceste pri čísle štyri ako mačka. (Vlastne mačka, čo číta mapu. Uvidel ju pritom šokovaný pán Dursley, ktorý si nebol istý, či je niečo také vôbec možné, alebo či to nebol optický klam.)

Hoci profesorka McGonagallová sa môže premeniť na mačku, lebo tá najlepšie odzrkadľuje jej osobnosť, mačka by bola vhodná voľba pre mnohé čarodejnice a čarodejníkov. Mačky nie sú len pradávno zdomácnené zvieratká – možno päťtisíc rokov – ale ich aj dlho spájali s mágiou. Ako nočné tvory ich prirodzene dávali do súvislosti s tmou, mesiacom a svetom du-

chov.

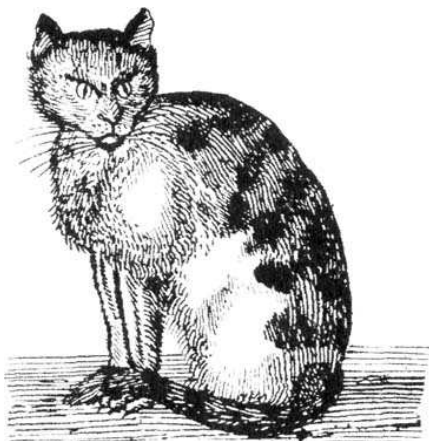
STAROVEKÉ MAČKY

V starovekých kultúrach, ako je egyptská a indická, mali mačky výnimočné postavenie. Mesto Perbastet (grécky Bubasti), v istom období hlavné mesto Egypta, uctievalo bohyňu s mačacou hlavou Bastet, preto sa státisíce jej vyznavačov každoročne hrnuli do tohto mesta. Mačky mávali honosné pohreby.

Posvätnými obradmi si uctievali mačky aj v Európe. V starovekom Ríme mala bohyňa Diana moc zmeniť sa na mačku. V Škandi-

návii Freyja, severská bohyňa lásky, manželstva a plodnosti, vraj cestovala vo voze ťahanom dvoma mačkami. Mačky si ctili aj v ranných britských dejinách. Ale keď kresťanstvo nahradilo pohanstvo, mačky sa stali objektom opovrhnutia, strachu a povier.

Nečudo, že pán Dursley pri pohľade na mačaciu podobu McGonagallovej, najmä, keď sa im skrížili pohľady, v tom cítil osudové znamenie (hoci len na okamih, kým jeho myseľ nezablúdila inam).

ODKIAĽ SÚ TIE MENÁ?

Meno Hermiony Grangerovej mnohých čitateľov popletie, je to ženská forma gréckeho Hermes (ako v origináli sova Percyho Weasleyho), gréckeho boha rečníkov. A je tu i zábavná súvislosť v Shakespearovej *Zimnej rozprávke* sa postava Hermiona mení na sochu. To sa stane aj Hermione Grangerovej, keď na ňu v *Komnate zaútočí* bazilisk. J. K. Rowlingová sa pri písaní tejto epizódy iste usmievala.

Tvorí niektorý spisovateľ mená s väčšou pozornosťou a väčším zmyslom pre humor než J. K. Rowlingová? Využíva cudzie slová, slovné hračky, prešmyčky, robí narážky na dejiny a mýty a často čerpá aj z máp. Občas mená vytvorí len tak, ako napríklad v prípade slova *Quidditch* (tak sa v origináli volá metlobal). Jeden bystrý fanúšik si všimol, že písmená v názve hry súvisia z názvami lôpt, ktoré sa v nej používajú: *quaffle* (prehadzovačka), *bludger*, *bludger* (dorážačka) a *snitch* (strela) – čiže *qu[i]dditch*. Ani sama Rowlingová to takto nevysvetľovala, ale je zrejmé, prečo sa jej ten názov zdal správny.

Nielenže vymýšľa slová, ale dopĺňa ich aj zábavnými príbehmi. V *Metlobale v priebehu vekov*, ktorý napísala oveľa neskôr, ako tú hru v prvej knihe predstavila, šikovne odpovedá na mnohé otázky čitateľov súvisiace s hrou.

Mená často odhaľujú osobnosť postavy. Niekedy sú narážky v mene také nejasné, že Rowlingová v nich možno vychutnávala nejaký súkromný žart. Jedno je isté: stojí za to, aby človek pri každom trochu pátral po skrytom význame. Tu je niekoľko z nich:

Potterov-
cov Row-
lingová
pomeno-
vala podľa
svojich
susedov.

AKRONYMY

O.W.L.: *Ordinary Wizarding Level* – obyčajná čarodejnícka úroveň (v slov. preklade VČÚ – vynikajúca čarodejnícka úroveň). *Owl* po anglicky znamená sova a ak niekto spraví tieto skúšky, dokáže, že je múdry ako sova.

N.E.W.T.: *Nastily Exhausting Wizarding Tests* – hrozne vyčerpávajúce čarodejnícke skúšky (v slov. preklade M.L.O.K. – mimoriadna legálna odborná kategória). *Newt* po anglicky znamená mlok. Mloky sú známe aj z nápoja, ktorý miešajú tri čarodejnice v úvode Shakespearovho *Macbetha*. „Oko mloka a prst žaby, srst' z netopiera a psí jazyk.“

GEOGRAFIA

Bagshotová, Bathilda (autorka *Dejín čarodejníctva*): Bagshot je mesto pri Londýne.

Dursley: mesto neďaleko Rowlingovej rodiska

Firenze: taliansky názov Florencie

Flitwick, profesor (učiteľ čarovania): Flitwick je mesto v Anglicku

Snape, Severus: Snape je názov jednej anglickej dediny

CUDZIE SLOVÁ

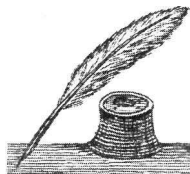
Beauxbatons: po francúzsky „krásne prútky“

Delacour, Fleur: podľa francúzskeho „kvetina z dvora“, teda šľachtická

Mosag: gaelský výraz pre strašnú, špinavú ženu

LITERATÚRA:

Diggory, Cedric: Digory Kirke je hrdinka Rowlingovej obľúbených kníh *Narnijské kroniky* od C. S. Lewisa.

Flint, Marcus (kapitán slizolinského metlobalového družstva). Možno dostal meno podľa kapitána Johna Flinta z *Ostrova pokladov* od Roberta Louisa Stevensona. (Túto spojitosť uvádza Rudolf Hein, tvorca webovej stránky s menami z Harryho Pottera.)

Lockhart, Gidderoy: Krstné meno tohto falošného panáka súvisí s pozlátkom (angl. *gilded* – pozlátaný) – usiloval sa vyzeráť inteligentne a príťažlivo. Priezvisko zase naráža na to, že bol autorom čarodejníckych príbehov. Muž menom J. G. Lockhart bol totiž zaťom a životopiscom škótskeho spisovateľa Sira Waltera Scotta. Ten si za svoje majstrovstvo vyslúžil prezývku „Čarodejník severu“.

DEJINY

Elfric Nedočkavý (zlý čarodejník): Meno Elfric (aj Aelfric) sa dosť bežne vyskytovalo v anglosaskom Anglicku. Jeden Elfric sa neslávne preslávil ako zradca. Tento veliteľ armády pred bitkou predstieral chorobu a varoval nepriateľskú armádu, aby mohla ujsť.

Grey, Lady: Lady Jane Grey bola v r. 1663 deväť dní anglickou kráľovnou, potom ju zvrhli. V tom čase mala iba pätnásť rokov. O rok ju popravili.

Slytherin, Salazar (slov. Slizolin): António de Oliveira Salazar bol v r. 1932–1968 portugalský diktátor – Rowlingová istý čas žila v Portugalsku. Bol známy svojou veľmi krutou politikou. (Ďalšia šikovná súvislosť, ktorú objavil Rudolf Hein.)

NÁBOŽENSTVO A MYTOLÓGIA

Hermes: sova Percyho Weasleyho. Hermes bol posol gréckych bohov (v slov. je sova ženského rodu, preto sa volá Hestia – tá v gréckej mytológii symbolizovala rodinný kozub).

Lupin, Remus (vlkolak): *lupus* je po latinsky vlk. Legendárni zakladatelia Ríma, ktorých ako maličké deti dojčila a odchovala vlčica, sa volali Romulus a Remus.

Patilová, Parvati: Parvati je hindská bohyňa.

SVÄTCI

Hedwiga: svätica. Žila v Nemecku v 12. a 13. storočí a rád mníšok, ktorý založila pod svojím patronátom, si zvolil za svoje poslanie vzdelávanie osirotených detí – ako je Harry.

Ronan (kentaur): írsky svätec. Ako postrehli niektorí čitatelia, kentaur Ronan má ryšavé vlasy, čo je charakteristické pre väčšinu Írov, a teda aj pre ich škriatkov.

RÔZNE

Jigger, Arsenius: (autor *Čarovných odvarov a elixírov*) Arzén je jed, ktorý sa primiešava do mnohých čarodejných nápojov. *Jigger* znamená v angličtine „štamperlík“.

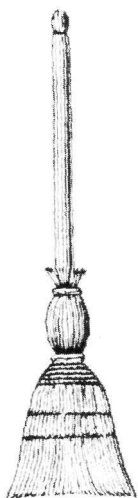
Skeeterová, Rita: Meno vhodné pre otravnú, krv vyciciavajúcu novinárku – podľa nepríjemného hmyzu, ktorý by človek najradšej zabil! (*Skeeter* je po anglicky komár.)

Sporová, Phyllida (autorka *Tisíc zázračných bylín*): Zo slova spóra, t. j. výtrus, ktorým sa rozmnožujú niektoré rastliny, a z gréckeho *phylum*, čo znamená listy.

Diagon Alley (v slov. preklade Šikmá ulička): Typický pre svet čarodejníkov, ani táto ulička nevedie rovno, ale diagonálne, teda šikmo.

Knockturn Alley (v slov: Zašitá ulička): Táto ulička s pochybnou povest'ou, kde v obchodoch ako Brogin & Burkes obsluhujú tých, čo sa venujú čiernej mágii, je miesto, ktoré by ste iste nechceli navštíviť v nočnom čase – angl. *nocturnally*.

LIETALI ČARODEJNICE NA METLÁCH ODJAKŽIVA?

Najbežnejším dopravným prostriedkom čarodejníc sú podľa legendy metly. Populárny americký spisovateľ 19. storočia Oliver Wendell Holmes na túto tému napísal takúto báseň:

*V essexskom grófstve veru na dom
mnohý
vyskočia v noci kopytnaté nohy
a cez štvorcové okná komôrky
vyletia o polnoci bosorky,
na starých dobrých metlách usadené
sa proti nebu javia ako tiene
a skrížia dráhu sovy, netopiera,
pred sebou každá čiernu mačku zviera.*

Tento spôsob cestovania bol typický skôr pre ženy ako pre mužov, možno preto, že metla sa používa pri domácich prácach, akým sa muži vyhýbali. Keď už čarodejníci lietali, tak skôr na vidlách. Z príčin, ktoré sa nikdy nevysvetlili, v Európe a Amerike vídali čarodejnice lietať častejšie než v Británii.

Čarodejnice niekedy obviňovali z toho, že keď vyleteli nad more, privolali búru.

Aby metly vzlietli, čarodejnice ich údajne pred letom pomastili čarodejnou masťou. Potom, podľa legendy, vyleteli rovno cez komín. Toto môže byť len malebné zveličovanie odvodené zo zvyku vystrčiť metlu cez komín, aby susedia vedeli, že do-

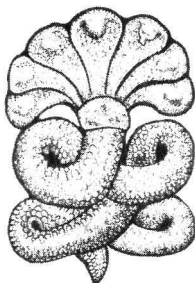
máci odišli z domu. No aj tak to trochu pripomína cestovanie pomocou hop–šup prášku.

Ak mali dedinčania podozrenie, že po okolí lietajú čarodejnice, vyzváňali na kostolné zvony, ktoré vraj mali tú moc, že zrážali bosorky z metiel na zem.

Na tomto drevoryte zo 16. storočia jedna čarodejnica vyletela z komína a druhá je už napoly v ňom.

KTO Z VOLDEMORTOVEJ SKUPINY POCHÁDZA Z INDIE?

Naga vytesaný do
kameňa, Srí Lan-
ka.

V Čaši Voldemorta udržuje pri živote jed veľkého hada Nagini. Nie je to obyčajný had. Má kráľovský rodokmeň a dôležitú rolu v mytológii.

Naga v sanskrite znamená had a *nagi* je výraz pre hadiu samicu. (*Nag* je tiež slovo označujúce hada v niekoľkých moderných jazykoch.) V budhizme a hinduizme sú nagovia rasa polobožských hadov s veľkou mocou. Žijú v krásnom podzemnom meste. Niektorí majú mnoho hláv. Na hlave kráľa nagov Vasuki je briliant Nagamani, ktorý má čarovnú liečivú moc. V niektorých legendách sú nagovia od hlavy po pás ľudia a od pásu dole hady. Samice nagov sa volajú nagini.

Naga údajne chránil Budhu pri meditovaní pod stromom za veľkej búrky tak, že sa okolo neho ovinul a rozprestrel nad neho svoje hlavy ako dáždnik. Hovorí sa aj, že svet spočíva na mnohých hlavách nagu menom Ananta. A kráľ a nagov Vasukiho bohovia použili na to, aby spenil oceán a vytvoril *amritu*, elixír nesmrteľnosti. Nie je náhoda, že Voldemort hľadá práve ten.

Medzi nagmi a baziliskami existuje zaujímavé spojenie. Tak ako sú kohúty nepriateľmi baziliska, stálym nepriateľom nagu je Garufda, mocný mýtický vták.

SÚ VŠETCI OBRI CELKOM ZLÍ?

Kyklopi z gréckych mýtov

Obrov väčšina ľudí – pravdepodobne nespravodlivo – považuje za nebezpečných a krutých, pretože sú takí veľkí. Bez ohľadu na to, aká je pravda, ich dejiny sú veľmi zložitú.

PRVOTNÍ OBŘÍ

Prví obři boli Giganti zo starovekej gréckej mytológie. Zrodili sa, keď krv boha neba Urána dopadla na zem Gaia. Giganti bojovali proti bohom z Olympu – Diovi, Hére, Apolónovi a ostatným. Olympskí bohovia potrebovali pomoc hrdinu Herakla, aby ich porazili. Nakoniec ich pochovali hory, ktoré na nich nahádzali, a tie sa potom stali sopkami.

Ďalší druh mýtických gréckych obrov boli Kyklopi. Tieto netvory s jedným okom ukovali blesky pre boha Dia. V Homérovom epose Odysea hrdina Odyseus a jeho muži narazili na Kyklopov a len-len im unikli.

Oba tieto druhy obrov, ale aj ďalší boli údajne krutí ľudozrúti.

BRITSKÍ OBŘÍ

K neskorším obrom patrila dvojica Gog a Magog. Legenda o nich sa rozšírila po celom svete, ale na každom mieste sa trochu líšila. V Británii tento príbeh zhmotnili do dvoch veľkých sôch na londýnskej radnici. Zhotovili ich v 15. storočí a údajne zobrazujú týchto posledných z rodu obrov, ktorých zničil legendárny zaklada-

V knihách Starého zákona Genesis a Ezechiel je **Magog** názov miesta, odkiaľ pochádza **Gog**. V Zjavení Jána z Nového zákona je Magog druhý silák, ktorý sa pridáva ku Cogovi v snahe zničiť svet.

V Shakespearovom Ako sa vám páči sa Rosalinda ne-dočkavo spytuje priateľky Celie na jedného mladíka: „Čo povedal? Ako vyzeral? Kam išiel? Nepýtal sa na mňa? Kde býva? Ako sa s tebou rozlúčil? A kedy ho zase uvidíš? Odpovedz mi jedným slovom.“ Načo jej Celia odsekne: „Najprv mi musíš požičať **Gargantuove** ústa, lebo to slovo by bolo priveľké na ústa, aké má človek v mojom veku.“ (III. dejstvo)

tel' Londýna. (Všeobecne obľúbené sochy museli už dva razy nahradiť: po prvý raz po veľkom požiari v r. 1666 a potom po nálete počas druhej svetovej vojny.)

V trochu inej britskej legende sú títo obri spojení v jedinom netvorovi Gogmagogovi, ktorý býval pri Cornwalle. V tejto verzii statočný vojak zvrhol obra z útesu. Ten sa dodnes volá Obrí skok.

Ďalší britský legendárny obor Gargantua sa preslávil v 16. storočí ako hlavná postava komických dobrodružstiev, ktoré napísal Francúz Franfois Rabelais. Gargantua bol čosi ako obrovský Valibuk. Bol taký velikánsky, že do jedného zuba by sa mu vošiel celý tenisový dvorec. Aby si uhasil smäd, museli podojiť 17 913 kráv. V niektorých legendách ho zamestnával kráľ Artuš a pripisovali mu porážku Goga a Magoga.

OBRI A ČARY

Podľa stredovekého historika Geoffreyho z Monmouthu vytvorili Stonehenge, tajomný kruh z obrovských kameňov v južnom Anglicku, írski obri. Ako zaznamenáva, od Merlina si pýtali radu, ako majú postaviť vojnový pamätník. Čarodejník odvetil:

„Ak chcete ozdobiť pohrebisko týchto mužov nejakým trvanlivým pomníkom, pošlite po Obrí prsteň, ktorý je na vrchu Killaraus v Írsku. Na tom mieste je kamenná stavba, akú nijaký človek dnešnej doby nemôže postaviť, iba ak by spojil nesmiernu zručnosť a majstrovstvo. Kamene sú obrovské a nijaký živý tvor nie je dosť silný, aby nimi pohol. Keby sa uložili okolo tohto miesta tak, ako sú uložené tam, stáli by večne...

Tieto kamene sú spojené istými tajnými náboženskými obradami a majú rôzne liečiteľsky dôležité vlastnosti. Pred mno-

hými rokmi ich obri preniesli z najvzdialenejších končín Afriky a postavili ich v Írsku v čase, keď tú krajinu obývali. Mali to naplánované tak, že vždy, keď ochoreli, pri kameňoch mali pripravený kúpeľ, pretože po nich liali vodu, ktorá stekala do týchto kúpeľov a v nich liečili svojich chorých. Navyše do vody primiešavali bylinné zmesi a tak si liečili rany. Medzi týmito kameňmi nie je ani jediný, ktorý by nemal nejakú liečivú vlastnosť.“

Ako Geoffrey hovorí, kráľ prijal Merlinovu radu a dal kamene preniesť na dnešné miesto.

Geoffrey z
Monmouthu

sa tak ako
väčšina sta-
rých historikov
spoliehal na
príbehy, ktoré
počul, takže
sa v jeho deji-
nách Británie
miešajú le-
gendy so sku-
točnými uda-
losťami.

TAJOMSTVO, KTORÉ POZNÁ KAŽDÝ

V Harryho svete sú čarodejníci voči obrom väčšinou zaujatí. Hagrid nikdy nikomu nepovedal, že jeho matka bola obryňa Fridwulfa, lebo sa bál, čo by si o ňom ostatní mysleli. Z tých istých príčin riaditeľka Beauxbatonsu madam Olympe Maxime nie je ochotná priznať, že aj ona je po-loobryňa. Lenže každý, kto rozmýšľa, uhádne jej tajomstvo z jej mena. Olympe súvisí s pôvodnými obrami z Olympu a slovo *maxime* znamená vo francúzštine veľmi veľký.

KTORÉ SKUTOČNÉ TVORY STÁLE UNI- KAJÚ VEDCOM?

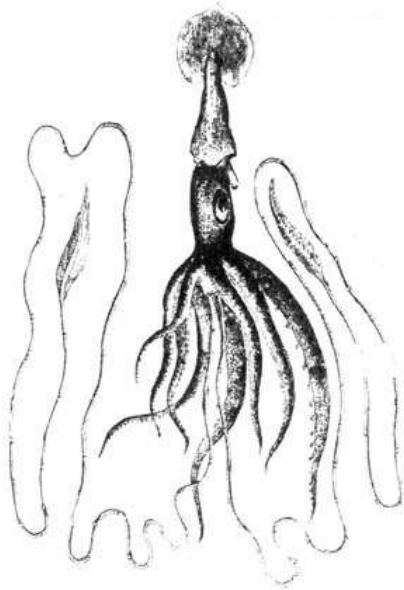
V jazere pri Rokforte žije skutočný tvor, ktorý je rovnako tajomný ako akýkoľvek čarovný zver. Nie je ťažko postihnuteľný preto, že by bol malý. V skutočnosti je to najväčší bezstavovec na zemi. No táto obrovská sépia žije vo vodách takých hlbokých a tak ďaleko od pobrežia, že v súčasnosti ju nijaký človek živú nevidel.

Architeuthis (krak obrovský), ako ju vedci volajú, môže dosahovať až dĺžku 20 metrov. Jej oči, a má ich najväčšie zo všetkých živočíchov, sú dobre prispôsobené na zachytávanie akéhokoľvek svetla v hĺbočinách jej domova. Do týchto hĺbok nepreniká slnečné svetlo, ale niektoré tvory majú v tele svetielkujúce látky.

Francúzsky autor vedecko-fantastických románov Jules Verne napísal o obrovskej sépii vo svojom románe *Dvadsaťtisíc míľ pod morom*. Tento tvor v príbehu zaútočil na elektrickú ponorku *Nautilus*:

Pred očami som mal hrozného netvora, ktorý by sa hodil do legend o zázračných tvoroch. Bola to osem metrov dlhá obrovská sépia. Veľkou rýchlosťou plávala krížom k Nautilu a sledovala nás svojimi obrovskými prenikavými zelenými očami. Jej osem ramien, či skôr nôh vyrastajúcich z hlavy, podľa ktorých dostali tieto živočíchové meno hlavonožce, boli dva razy také dlhé ako jej telo a pokrútené ako vlasy Fúrie. Bolo jej vidieť tých 250 prísaviek na vnútornej strane ramien. Ústa netvora, ktoré vyzerali ako zobák papagája, sa vertikálne otvárali a zatvárali. Rohovinový jazyk s niekoľkými radmi špicatých zubov sa triasol, keď sa vystrkoval z týchto naozajstných nožníc.

Verne v duchu dávnej tradície urobil z obrovskej sépie zloducha. Lenže pokiaľ ide o netvory, J. K. Rowlingová naše očakávania ako zvyčajne prevrátila naruby, a jej obrovská sépia je láskavá. Keď Dennis Creevey v *Čaši* spadne do jazera, sépia ho zachráni a vyloží naspäť do člna.

ČO MAJÚ HARRY A CEDRIC SPOLOČNÉ S RYTIERMI OKRÚHLEHO STOLA?

Ohnivá čaša je „nahrubo otesaná drevená čaša“, ktorá by bola „celkom obyčajná, keby ju po okraj nenapĺňali tancujúce belasé a biele plamienky“. Pôsobením svojho čara vyzve určitých čarodejníkov, aby si vyskúšali svoje schopnosti v Trojčarodejníckom turnaji. Táto výzva a jej tajomný zdroj spája súperov vrátane Harryho a Cedrica Diggoryho s legendami o kráľovi Artušovi a rytieroch okrúhleho stola.

Ohnivá čaša sa veľmi podobá na ďalšiu mocnú časť, pre ktorú sa viedli súboje a bitky: na svätý grál. Je to čaša, z ktorej Ježiš Kristus pil pri Poslednej večeri. Hoci niekedy sa svätý grál opisuje ako ligo-tavá strieborná čaša, pretože to bol pohár chudobného tesára, pravde-podobne bol zhotovený z dreva – rovnako ako Ohnivá čaša. Grál je tiež čarovný predmet. Kto sa z neho napije, zázračne sa vyľieči. A tak ako Ohnivá čaša vycíti, či je niekto vyvolený. Podľa legendy kráľ Artuš, ktorý sa modlil, aby dostal znamenie z nebies počas neúrod-ného obdobia svojej vlády, uvidel grál. (V najstarších príbehoch bol grál veľká misa, po čase pohár.) On a jeho rytieri sa vybrali hľadať svätý grál, aby sa ho zmocnili alebo aspoň pochopili jeho význam.

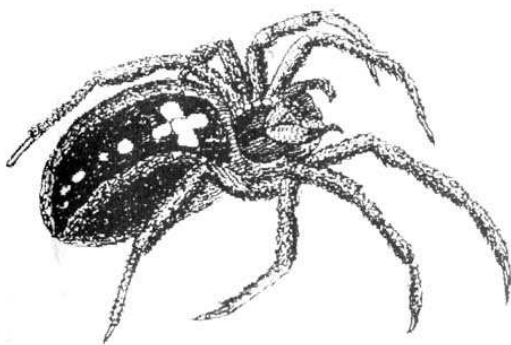
Záverečnou úlohou šampiónov Trojčarodejníckeho turnaja v Ča-ši bolo tiež vlastne hľadanie grálu, v tomto prípade Trojčarodej-níckeho pohára. A práve tak ako v legende o kráľovi Artušovi grál nájde Galahad, syn rytiera Lancelota, lebo jeho duša je celkom čistá, Harry a Cedric Diggory úspešne prídu k Trojčarodejníckemu poháru vďaka sile charakteru i čarodejníckym schopnostiam.

Je zaujímavé, že hoci Galahad v príbehoch o Artušovi grál nájde, väčšina legend sa sústreďuje na Percevala. Perceval, ktorý sa narodil

v sedliackej rodine, nakoniec dokazuje svoje cnosti a stáva sa rytierom okrúhleho stola. Či Percy Weasley prejaví kvality, ktorými sa vyznačoval jeho menovec, to sa ešte uvidí.

AKO VYSTRAŠIŤ PAVÚKA?

Pri Rokforte žijú všetky druhy pavúkov – niektoré obyčajné, iné nezvyčajné. Väčšina z nich sú bežné a neškodné. Zopár, ako napríklad Aragog, Mosag a ich deti, sú obrovské, inteligentné a majú dar reči.

ARAGOGOVO MENO

Aragogovo meno má ten istý pôvod ako *Arachnidae*, vedecký názov pavúkov. Jedno i druhé je odvodené od mytologickej postavy Arachné, mimoriadne šikovnej tkáčky. Bola však až prehnane pyšná a vyzvala na súťaž rímsku bohyňu múdrosti a remesiel Minervu. [V gréckej mytológii bohyňu Aténu, totožnú s Minervou.] Arachné Minervu porazila, ale bohyňa sa tak nahnevala, že ju premenila na pavúka a tak donútila večne tkať iba siete. V menách Aragog a Mosag zaznievajú aj mená obrov Gog a Magog. Okrem toho *mosag* je gaelský výraz pre „špinavú ženu“. A možno je to iba zaujímavá zhoda okolností, ale meno Mosag je takmer prešmyčkou anglického slova *gossamer* – čo znamená pavučinkový, jemný ako pavúčia sieť.

ĽUDOŽRÚTI

Bohyňa Minerva

V *Komnate* Aragog takmer dopustí, aby jeho deti zožrali Rona a Harryho. V duchu dávnej tradície. Mnohí autori s obľubou líčili pavúky ako ľudožravé obludy. Na porovnanie – pavúky J. K. Rowlingovej, hoci celkom spokojne zožerú človeka, majú, zdá sa, väčšie porozumenie. Sú oveľa milšie ako Opucha z *Pána prsteňov* od J. R. R. Tolkiena:

Prebývala tam celé veky, zlá príšera v pavúcej podobe... Neslúžila nikomu, iba sebe, pila krv elfov a ľudí, nafukovala sa a tučnela pri nekonečnom hľbaní nad svojimi hostinami a spriadala temné pavučiny. Za potravu jej slúžilo všetko živé a jej zvratky pohlcovala tma.

Málo vedela a málo dbala o veže, o prstene, a o všetko, čo bolo výplodom rúk a mysle, túžila iba po záhube ostatných, ich duší a tiel, chcela sa len prepchávať všetkým živým, sama, až by sa tak nafúkla, že ju neunesú hory a neobsiahne ju tma.

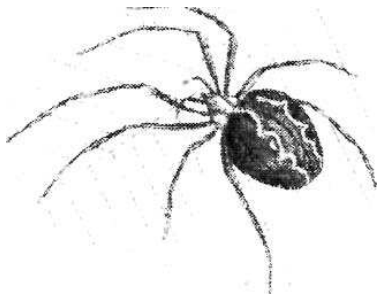
Táto túžobná vidina však bola ešte ďaleko a v brlohu ju predlho mučil hlad. Sauronova moc rástla, z jeho hraníc odchádzalo svetlo a všetko živé. Mesto v údolí odumrelo, nechodili ta elfovia ani ľudia, iba neprijemní ohyzdi. Biedna potrava, a ostrážitá. No žrat' musela, a hoci si ohyzdi z priesmyku a z veže usilovne prekopávali nové a nové kľukaté chodby, vždy si našla spôsob, ako niektorému nastražiť pascu. Dychtila však po chutnejšom mäse.

UŽITOČNOSŤ PAVÚKOV

Aragog a jeho rodina sú dobrým príkladom dôležitých pravidiel v Harryho svete – zovňajšok môže klamať a väčšina tvorov (aj ľudí) sa k ostatným správa len tak zle, ako sa iní správali k nim.

Má to svoj význam, že sa pod nepekným Aragogovým zovňajškom a jeho hnevom skrýva citlivý tvor, skôr dobrý než zlý. V skutočnosti Harrymu veľmi pomôže pri rozlúštení tajomstva Tajomnej

komnaty. Istý čas Aragoga omylom považovali za netvora oslobodeného z komnaty päťdesiat rokov pred Harryho dobrodružstvom. Lenže ten netvor, hovorí Aragog, je v skutočnosti „prastará bytosť, ktorej sa my pavúky nadovšetko bojíme“. Harry sa neskôr dozvie, že Aragog myslel baziliska, a keď vidí, ako z Rokfortu utekajú pavúky, vie, že tento veľký plaz je na slobode.

PREČO JE HARRY UNIVERZÁLNY HRDINA?

Kedy sa Harry narodil? Niektorí fanúšikovia hovoria, že v roku 1980 – vypočítali to podľa 500. úmrtí. Takmer bezhlavého Nicka v *Komnate*. Nick umrel v roku 1492, takže dobrodružstvo v *Komnate* sa odohráva v roku 1992. Harry má vtedy 12 rokov. Hoci nejaké drobné detaily v knihe protirečia tomuto záveru, aj tak je to pravdepodobný odhad.

Harryho fanúšikovia dobre poznajú podrobnosti jeho života. Niektorí z nich dokonca vydedukovali fakty, ktoré Rowlingová neuvádza, ako napríklad rok jeho narodenia (pozri text na okraji).

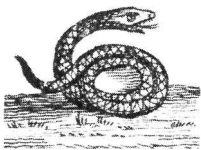
HRDINA HARRY

Ak chápeme postavu Harryho do hĺbky, nie je to len vďaka faktom. Zdá sa, že Harry je napriek všetkým svojim jedinečným vlastnostiam veľmi dobre známy hrdina. Od samého začiatku *Kameňa* by ho čitatelia mohli nazvať strateným princom alebo utajeným vládcom – takým, ako sú Oidipus, Mojžiš, kráľ Artuš a mnohí iní v každej kultúre. Vôbec nevie, že je čarodejník – a že vôbec existuje nejaký čarodejnícky svet – kým nedostane pozvanie do Rokfortu.

Ešte viac nám pripomína „škaredé káčatko“, aspoň podľa čudných meradiel Dursleyovcov. Všetko sa im na ňom zdá čudné.

A tak s ním zaobchádzajú ako s Popoluškou, uväznia ho vo svete oveľa menej zaujímavom, než na aký by mal právo, nútia ho spať v komore pod schodami, pričom na Rokforte ho čaká posteľ s nebesami, a ješť mu dávajú zvyšky, nuž nečudo, že ho ohromuje hojnosť jedál na Rokforte.

AKO HARRY VIDÍ SÁM SEBA

V dôsledku kontaktu s Voldemortom Harry ovláda parselčinu.

Hoci keď Harryho uvedú do čarodejníckeho sveta a dočká sa uznania, po ktorom tak zúfalo túžil, pretože každý, koho stretne, už počul o „veľkom Harrym Potterovi“, stále o sebe pochybuje. Jazva v tvare blesku nie je jediným znakom, ktorý mu Voldemort zanechal. Ten boj mal hlbšie následky. Časť Voldemortovej psychiky prenikla do Harryho. Trápi ho otázka, ktorá na začiatku *Kameňa* zmietla Triediaci klobúk. Je Chrabromilčan so všetkými cnosťami, ktoré študentom tejto fakulty prislúchajú, alebo je Slizolinčan so sklonmi k zlu? V *Komnate* Dumbledore vysvetľuje chápanie dobra a zla, ktoré má odtienky sivej, nie je to len tma a svetlo. Vďaka tomuto kúsku z Voldemorta je podľa Dumbledore jednoducho menej tradičný a je vynaliezavejší než priemerný Chrabromilčan. Pomáha mu tiež pochopiť Voldemorta, čo je výhoda. V budúcich súbojoch sa táto schopnosť Harrymu nepochybne zíde.

RODOKOMEŇ

Harryho matka, hoci to bola mocná čarodejnica, sa narodila v muklovskej rodine. Pre tých, ktorí si zakladajú na rodokmeni ako Draco Malfoy, je Harryho postavenie podradné. Lenže zdá sa, že Harry je vďaka tomuto zmiešanému pôvodu prinajmenšom silnejší.

Jeho rozhovory s Dracom sú vlastne ozvenou udalostí z detstva iného veľkého britského čarodejníka – Merlina, ako ho opisuje historik Geoffrey z Monmouthu: „Zrazu medzi dvoma chlapcami, Merlinom a Dinabutiusom, vypukla škriepka. Dinabutius v hádke povedal Merlinovi: ‚Prečo sa usiluješ vyrovnat’ sa mi, ty hlupák? Ako si my dvaja môžeme byť schopnosťami rovní? Ja som z kráľovskej krvi z oboch strán. A ty? Nikto nevie, kto si, lebo ty si otca nikdy nemal!‘,“

Merlinov protivník tak ako Draco Malfoy má však sklon dopúšťať sa z arogancie chýb. Jeho výbuch upútal pozornosť poslov kráľa Vortigerna. Tí práve mali za úlohu nájsť chlapca, ktorý nemá otca. Mladého Merlina teda priviedli ku kráľovi a v ten deň sa začala jeho kariéra.

HARRY S TISÍCIMI TVÁRAMI

Harryho dobrodružstvá dodržiavajú známu schému. Vedec Joseph Campbell podrobne rozobral „hrdinu s tisícimi tvármi“, bežnú postavu, ústrednú vo všetkých kultúrach na celom svete. Od Odysea zo starogréckej mytológie až po Luka Skywalker z *Hviezdnych vojen* sa títo hrdinovia a ich legendy pozoruhodne podobajú. Harry je tak tisíci prvý.

Campbell tieto príbehy zhrnul takto: „Hrdina sa z každodenného života vyberie do sveta nadprirodzených udalostí. Nachádza tam čarovné sily a získa rozhodujúce víťazstvo. Hrdina sa vracia z tajomného dobrodružstva obdarený mocou konať dobro pre svojich blízkych.“

Hrdinova cesta má tri etapy, ktoré Campbell označuje *odchod*, *zasvätenie* a *návrat*. V rámci týchto etáp sú spoločné témy. Pohľad na ktorýkoľvek z príbehov odhaľuje existenciu vzoru:

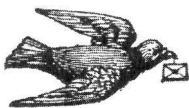
I. Odchod

Hrdinu volá dobrodružstvo.

Podľa Campbellovho opisu hrdinu najprv vidíme v našom každodennom svete. Začína nové štádium života. Nejaký posol mu môže oznámiť, že osud ho volá.

Začiatok *Kameňa* zapadá do tohto vzorca. V čase, keď sa Harry dozvie, že ho čaká miesto na Rokforte, živorí u Dursleyovcov. Pretože Dursleyovci predchádzajúce listy zadržovali, príde poňho Hagrid.

Harry naďalej trávi letné prázdniny u Dursleyovcov, takže ďalšie diely tiež začínajú v obyčajnom svete.

Niekedy hrdina výzvu na dobrodružstvo odmietne. Môže mať na to rôzne dôvody – od každodenných povinností až po sebecké odmietnutie pomáhať iným. No ak to aj urobí, zistí, že v skutočnosti nemá na výber.

Hoci Harry v *Kameni* neprechádza touto etapou, robí to v neskorších knihách.

V *Komnate* ho hnevá pozornosť verejnosti, ktorú vzbudilo jeho predchádzajúce dobrodružstvo, a túži po anonymite. Lenže jeho ne-

ohrozená povaha mu nedovolí ignorovať záhadné udalosti, ktoré sa ho riadením osudu týkajú.

Hoci v Čaši sa rozhodne neoklamať času, aby prijala jeho príhlášku do Trojčarodejníckeho turnaja, čaša ho vyberie napriek tomu.

Hrdina stretne ochranca a sprievodcu, ktorý mu ponúka nadprirodzenú pomoc, často v podobe amuletov.

Toto sa opakuje znova a znova. V *Kameni* patril už od narodenia k Harryho ochrancom Hagrid. On bol ten čarodejník, ktorý ho ešte maličkého odniesol k Dursleyovcom. Krátko po opätovnom stretnutí, keď ide Harry do Rokfortu, navštívia Šikmú uličku, kde Hagrid všetko vybavuje zaňho a spoločne kupujú Harrymu čarovný prútik a iné čarodejnícke potreby. Ako darček k narodeninám mu Hagrid venuje sovu Hedvigu. Harryho ochraňuje a vedie aj Dumbledore. V *Kameni* odovzdáva Harrymu neviditeľný plášť. A v *Azkabane* sa Harry dozvie, že ho chránil Sirius.

Hrdina narazí na prvú hranicu nového sveta. Ochranca ho môže do viesť iba po ňu, hrdina ju musí prekročiť sám. Možno musí najprv poraziť alebo prekabátiť strážcu tejto hranice, ktorý mu chce zabrániť, aby ju prekročil.

Vyvrcholenie všetkých Harryho dobrodružstiev sa začína, keď sám musí prekročiť túto hranicu.

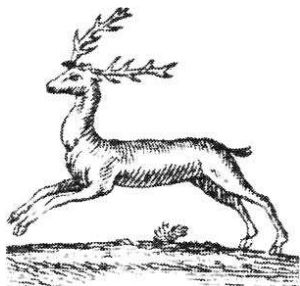

V Alici v krajine zázrakov sa Alice tiež ocitne pred úlohou odohrať šachovú partiu.

V *Kameni* môže Ron Harrymu pomáhať pri lúštení správnych ťahov v šachu a Hermiona mu poradí, ktoré elixíry ho prenesú cez čierny oheň, ale iba Harry môže vstúpiť do „poslednej komnaty“, kde sa ocitne zoči-voči Quirellovi.

Hoci v sa kanálom sklžnu do podzemia k baziliskovi aj Ron a Lockhart, aby zachránili Ginny Weasleyovú, záverečnú časť nebezpečnej cesty musí Harry podstúpiť sám.

Hrdina vstupuje do „brucha veľryby“. Toto spojenie je z legend, ako je príbeh o

Harryho **Patronus** sa zjaví v podobe jeleňa, lebo to bola podoba, na akú sa premieňal jeho otec animágus.

Jonášovi, a znamená, že hrdinu pohlcuje niečo neznáme.

Či sa vrhne do Tajomnej komnaty, alebo sa zakráda do Lupinovho ukrytú pod Zúrivou vrbou, Harry je v „bruchu veľryby“.

II. Zasnávanie

Hrdina ide po ceste skúšok. Prostredie je neznáme. Hrdina môže natrafiť na spoločníkov, ktorí mu v týchto skúškach pomáhajú. Niekedy mu pomáhajú aj neviditeľné sily.

Tieto témy sa znovu a znovu objavujú v každom dieli. Harry zakaždým dostáva nový amulet, napríklad neviditeľný plášť v *Kameni* a Záškodnícku mapu v *Azkabane*. Naučí sa vyvolávať magické sily, ako je napríklad Patronus.

Hrdinu unesú, alebo musí prekonať cestu v noci, alebo po mori.

Harryho skutočne doslova unesú, keď sa dotkne Trojčarodejníckeho pohára, ktorý dal Voldemort premeniť na prenášadlo.

Hrdina bojuje proti symbolickému drakovi. Môže aj zomrieť, alebo dokonca ho môžu rozštvrtiť.

Harry bojuje proti baziliskovi, dementorom a, samozrejme, proti najväčšiemu symbolickému drakovi, ktorým je Voldemort.

Zdá sa, že v každom dobrodružstve Harry utrpí nejaké zranenie – napríklad v *Komnate*, keď si počas metlobalového zápasu zlomí ruku, mu nekompetentné zaklínadlo odstráni kosť.

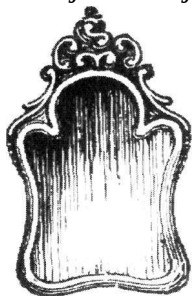
Hrdinu spoznáva jeho otec, alebo sa s ním stretne. Pochopí takúto kontrolu nad svojím životom.

V každom dobrodružstve prežije Harry hlboko dojemné chvíle s rodičmi. Napríklad v *Kameni* sa mu zjavia v zrkadle z Erisedu, a v *Čaši* vystúpia z Voldemortovho prútika ako duchovia či tieň.

Hrdina sa stane skoro božským. Prekonal nevedomosť a strach.

Harry v každom dobrodružstve premôže strach. Hoci ho to, zdá sa, zakaždým prekvapuje, má pocit, ktorý je po každom stretnutí s Voldemortom silnejší, že ho Knieža temnôt neporazí. Ako hovorí Dumbledore na konci Čaše: „Vzal si si na plecía bremeno dospelého čarodejníka a vyrovnal si sa s ním.“

Hrdina prijíma „najvyšší dar“, cieľ svojho hľadania. Môže to byť elixír života. No môže byť aj iný, než bol jeho pôvodný cieľ, pretože je múdrejší.

V *Kameni* mu zrkadlo z Erisedu kladie „najvyšší dar“ – z ktorého sa skutočne dá vyrobiť elixír života – priamo do vrečka.

V *Komnate* poráža obludu, čo celé desaťročia žila pod Rokfortom, zachraňuje Ginny Weasleyovú (a veľa iných študentov, ktorí sa mohli stať obeťami baziliska).

V *Azkabane* „nachádza“ toho, koho hľadajú všetci čarodejníci – Siriusa Blacka. No keď sa dozvie pravdu o Siriusevi Blackovi, nájde spôsob ako ho zachrániť pred celkom určitým trestom smrti – je to, akoby mu dal elixír života.

V *Čaši* je cieľ jasný – víťazstvo v Trojčarodejníckom turnaji. To, čo Harry objavuje, je však oveľa hlbšie. Bojuje proti Voldemortovi s prútikom v ruke a znovu unikne smrti – tentoraz vďaka vlastným schopnostiam. Práve si začína uvedomovať, aký je mocný čarodejník.

III. Návrat

Hrdina sa „zázračným letom“ vracia do svojho pôvodného sveta. Môžu ho zachrániť čarovné sily. Môže mu pomôcť jeden z jeho pôvodných ochrancov. Môže ho priviesť naspäť osoba alebo vec z jeho pôvodného sveta.

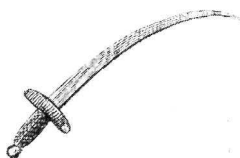
Harry sa v *Kameni* zázrakom zachráni a vracia sa naspäť v bezvedomí.

V *Komnate* ho zachráni fénix. Ten mu prinesie Triediaci klobúk, v ktorom je Chrabromilský meč, a potom zaútočí na baziliska.

V *Čaši* slávnostne sľúbi Cedricovmu duchovi, ktorý vystúpil z Voldemortovho prútika, že vráti jeho telo do Rokfortu.

Hrdina prekračuje na spiatočnej ceste hranicu. Možno sa bude len ťažko prispôsobovať pôvodnému životu, kde ľudia nebudú celkom chápať jeho skúsenosti.

Po každom školskom roku sa musí Harry vrátiť k Dursleyovcom na Privátnu cestu, kde nenachádza porozumenie. Ako sa píše na konci *Azkabanu*, aj iní čarodejníci ho ťažko chápu: „Teraz už nikto na Rokforte nepoznal pravdu o tom, čo sa stalo tej noci... Ku koncu školského roka si Harry na túto tému vypočul mnoho rôznych teórií, ale ani jedna sa nepribližovala k pravde.“

Hrdina sa stáva pánom dvoch svetov: každodenného sveta, ktorý predstavuje jeho materiálnu existenciu, a čarovného sveta, ktorý znamená jeho vnútorné ja.

Už len sa ocitnúť v prítomnosti Voldemorta je najhoršia nočná mora pre väčšinu čarodejníkov. Ale Harry to zažil často, skúsil veci, aké iní čarodejníci nezažili. Vďaka týmto stretnutiam si uvedomuje časť svojej psychiky, o ktorej iní čarodejníci vôbec netušia. Môžeme si byť istí, že mu napokon tieto skúsenosti pomôžu stať sa väčším čarodejníkom, než je sám Dumbledore, aj keď Harry o tom pochybuje. (Dumbledore si to celkom isto uvedomuje a teší ho to.)

Hrdina získava slobodu. Prekonal strach, ktorý mu zabráňoval žiť naplno.

Strach, ako sa dozvedáme, je Harryho najväčší nepriateľ, ešte väčší než Voldemort. V *Azkabane* profesor Lupin nedovolil Harrymu skúšať zaháňanie prízraku, lebo nechcel, aby po Rokforte lietalo Voldemortovo zjavenie. No Harry mu hovorí: „Nemyslel som na Voldemorta... spomenul som si na dementorov.“ Na Lupina zapôsobilo, ako to Harry pochopil. „Prezrádza to, že zo všetkého najviac sa bojíš... strachu. Veľmi múdre, Harry.“

Samozrejme, Rowlingová nedodržiava túto schému dôsledne. Tieto modely sa však objavujú v každej z jej kníh, tak ako sa po celé storočia vyskytovali v mytológii a folklóre, lebo hľadanie hrdinov zostáva také isté. Aby hrdinovia mohli bojovať proti temným silám vo svete, musia sa postaviť zoči-voči temným silám vo svojom vnút-

ri a znovu odhaliť v každom dobrodružstve, že si víťazstvo naozaj zaslúžia. Chápeme Harryho, pretože, ako hovorí Campbell, „každý z nás podstupuje najvyššiu skúšku“.

KTORÝ TVOR NEVIE, KEDY SA MÁ ROZLÚČIŤ?

Zo slov **bogey** a **boggart** vznikol aj menej otravný **bubák**.

Niektoré čarovné tvory môžu byť veľmi nebezpečné, iné menej. Prízrak sa spočiatku možno zdá nebezpečný, lebo ako vysvetľuje Hermiona v *Azkabane*, „môže vziať na seba podobu čohokoľvek, čo nás podľa neho najväčšmi vydesí“. No príznaky sú predovšetkým otravné.

Sú to tie isté tvory, ktoré v Spojených štátoch amerických poznajú ako *bogeys* alebo *bogeymen*, v Škótsku *bogle* a v Nemecku *Boggelmann*. Hovorí sa, že sú to týraní duchovia, z ktorých sa stali zloduchovia. Prízraky veľmi radi robia zlomyselnosti, ale zvyčajne takmer neškodí. Vyliezajú v noci, keď môžu byť najpresvedčivejšie.

Často sú to domoví duchovia a v tých prípadoch sa ich možno zbaviť iba tak, že sa človek presťahuje. To sa ľahšie povie, ako vykonať, lebo prízrak si niekedy dá tú námahu a presťahuje sa aj s domácnosťou, ktorá sa mu zdá zábavná. Čím je rodina znechutenejšia, tým väčšmi sa prízrak baví.

Harry sa ocitne zoči-voči prízrakom v *Azkabane* a v labyrinte v Čaši. Porazí ich vďaka rade profesora Lupina, ktorá je veľmi podobná tomu, čo sa celé storočia hovorí u nás deťom: „To, čo prízrak skutočne premôže, je smiech.“ Samozrejme, čarodejníci to majú ľahšie, lebo môžu jednoducho použiť kúzlo *Riddikulus* (lat. *ridiculus* = smiešny) a premeniť prízrak na niečo smiešne.

PREČO ČARODEJNÍCI POUŽÍVAJÚ PRÚTIKY?

Druidi mali osobitné prútičky pre každý zo siedmich stupňov kňazstva.

Prúťik je nesporne najdôležitejším nástrojom čarodejníka. V Harryho svete sa prútičky zhotovujú kombinovaním kúskov z tiel čarovných tvorov – napríklad vlasov jednorožca, pier z chvosta fénixa a šliach z dračieho srdca – s drevom z vŕby, mahagónu, tisu, duba, brezy, javora a ebenu. Každý prúťik musí nelen ladiť s osobnosťou jednotlivca, ale vlastne si sám vyberá čarodejníka.

STARODÁVNE PRÚTIKY

Zdá sa, že čarodejníci používali prútičky odjakživa. Tieto paličky – v niektorých prípadoch veľké palice – sústredovali magickú silu.

Niektorí antropológovia sú presvedčení, že jaskynné maľby z doby kamennej, na ktorých sú ľudia s palicami, zobrazujú vodcov rodov s prúťikmi ako symbolmi ich moci. Je to iba dohad, ale významný dôkaz pochádza prinajmenšom z čias starovekého Egypta. Hieroglyfy zobrazujú kňazov s malými paličkami v rukách. V gréckej mytológii posol gréckych bohov Hermes nosil zvláštny prúťik nazývaný žezlo. Táto berla s krídlami, okolo ktorej sú okrútené dva hady, mala symbolizovať múdrosť a liečebnú moc. Pred stovkami rokov ju lekári prijali za svoj symbol a používajú ho dodnes.

Egyptského boha Thowta tiež často zobrazovali s prvotnou verziou žezla v ruke.

V minulosti niektorí čarodejníci uprednostňovali prútiky z bazy, ktorá sa považuje za zvlášť magickú. Vyznávači čiernej mágie často používali cyprus, ktorý sa spájal so smrťou. Voldemortov prútik je z tisu. Aj to má svoj význam. Tis má v mytológii nesiernu nadprirodzenú silu. Kedysi bol tis jeden z mala večne zelených stromov v Británii a tak sa stal symbolom smrti i znovuzrodenia – tej istej nesmrteľnosti, po akej tak zúfalo túži Voldemort.

PREČO SÚ RARÁŠKOVIA TAKÍ DOBRÍ BANKÁRI?

Raráškovia nie sú takí priateľskí ako škriatkovia, sú inteligentnejší než trpaslíci, ale v Harryho svete sa v minulosti niekoľko ráz vzbúрили proti čarodejníkom. Prímerie medzi týmito dvoma stranami je neisté, svet čarodejníkov ešte raráškov neprijal.

TÍ DOBRÍ, TÍ ZLÍ, TÍ ŠKAREDÍ

Slovo *goblin* (tak sa v anglickom origináli volá rarášok) je odvodené z gréckeho *kobalos*, čo znamená tulák. Z toho istého slova vzniklo nemecké *Kobold* a francúzske *gobelín*. Ako toto slovo naznačuje, raráškovia nezvyknú strašiť nejakú rodinu alebo v nejakom dome, ale radšej sa potulujú.

Niekedy raráškov opisujú skôr ako usilovných než zlých – vynikajú napríklad ako baníci alebo v prácach s kovmi. Ich bratanci *hobgoblini* sú tiež skôr figliari ako zlomyseľníci. Puck, veselý nočný tulák zo Shakespearovho

Sna noci svätajánskej je toho najlepším príkladom.

Dokonca sú známe aj nejaké ich dobré skutky. Dávno pred *Vianočnou koledou* Charles Dickens napísal *Príbeh raráška*, ktorý ukradol hrobára. Raráškovia v tomto vianočnom príbehu ukázali mužovi menom Gabriel Grub, „mrzutému, zanovitému, nevľúdnemu chlapíkovi, zamračenému a osamelému človeku, ktorý sa s nikým nestýkal,“ jeho chyby:

L'udia sa zba-
vovali **raráš-
kov** tak, že v
kuchyni na
dlážku rozsy-
pali ľanové
semiačka. Z
nejakých dô-
vodov ich ra-
rášok musel
všetky pozbie-
rať, čo bola
veľmi nudná
úloha, a tak
onedlho hľadal
zábavu inde.

Na vysokom pomníku blízko neho sedela
zvláštna, nadpozemská bytosť, o ktorej Gab-
riel hneď vedel, že nepochádza z tohto sveta.
Dlhé, fantastické nohy, ktoré by určite dočiah-
li na zem, mala zdvihnuté a nezvyčajne pre-
křížené, šľachovité ramená holé a rukami sa
opierala o kolená. Chlapíkovo krátke okrúhle
telo tesne obopínal odev ozdobený malými
rezmi a na chrbte mu visel krátky plášť. Go-
lier mal povystrihovaný do čudných špicatých
tvarov, ktoré nahrádzali nákrčník či šatku, a
jeho topánky sa končili dlhými ohnutými
hrotmi. Končistý klobúk so širokým okrajom
zdobilo jediné pero. Klobúk pokrýval biely
srieň a rarášok vyzeral, ako keby si na tom
náhrobnom kameni celkom pohodlne sedel

dvesto či tristo rokov. Vôbec sa nehýbal, jazyk mal vystrčený
akoby na posmech a usmieval sa na Gabriela Gruba takým
úškrnom, aký vie vyčariť iba rarášok.

„Obávam sa, že ťa chcú moji priatelia, Gabriel,“ povedal
rarášok a ešte väčšmi vystrčil jazyk – a bol to ohromný jazyk.
„Obávam sa, že moji priatelia ťa chcú, Gabriel,“ zopakoval.

Tak ako duchovia vo *Vianočnej kolede*, ktorí ukážu Scroogeovi
význam Vianoc, raráškovia ukážu Gabrielovi, že svet nie je taký zlý,
ako sa zdá.

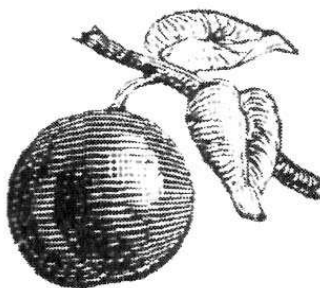
Raráškov však najčastejšie zobrazujú tak, ako je to v básni Chris-
tiny Rosettiovej *Trh raráškov*:

*Nesmieme hľadiet' na raráškov,
či kupovať ich plody:
ved' nevieme nič o koreňoch –
kde rástli, z akej pôdy?...
Nesmieme prijať, čo nám ponúkajú.
Ich temné dary zlovestnú moc majú.*

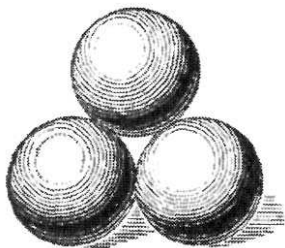
V Tolkienových kronikách Stredozeme sa raráškovia nazývajú
orkovia. Znalec Tolkiena Robert Foster ich nazval „zlá rasa“. Hovo-

rí, že „ich viedli k tomu, aby sa posmievali škriatkom a tak ako škriatkovia boli vášniví bojovníci a neumierali prirodzene. Vo všetkom inom sa však líšili... Nenávideli všetko krásne a milovali zabíjanie a ničenie.“

Zdá sa, že raráškovia J. K. Rowlingovej sú niekde medzi dobrom a zlom. Vďaka tejto rovnováhe sú dokonalými strážcami Gringot-tbanky, pretože táto úloha vyžaduje, aby boli spoľahliví, a zároveň nemilosrdní.

PREČO BY NIEKTO CHODIL DO ŠKOLY SO SLIZOLINČANOM?

Je príznačné, že Harry začína každý školský rok cestou v Rokfortskom exprese. Rowlingová vymyslela jeho príbeh vo vlaku

Spisovateľ Pico Iyer, ktorý navštevoval dve staré britské internátne školy – The Dragon School a Eton – hovorí: „Mnohé vo svete Harryho Pottera mi je povedomé“.

Sú tu všetky rituály, ktoré si pamätám tak živo ako citrónové karamelky: tajomný list s pokynmi, ktoré človek dostane poštou, a zoznamom, čo si musíme – a čo nesmieme – pri-niesť do školy (zmyslom týchto pravidiel nie je ani tak dosiahnuť poriadok ako presadiť poslušnosť); putovanie po zaprášených starých rodinných obchodoch s ošarpanými vývesnými tabuľami – New & Lingwood alebo Alden & Blackwell – kde nás starčekovia vystroja schválenou uniformou a výbavou, tak ako to robievali pre našich otcov a otcov našich otcov; špeciálny školský vlak, ktorý čakáva na londýnskej stanici, aby nás odviezol do našich cieľ. Len čo dvere s cvaknutím za nami zapadnú, vieme, že sme sa ocitli v inej skutočnosti, kde neplatí ani jedno zo zvyčajných pravidiel...

Dalo by sa povedať, že čím čudnejší je nejaký detail v Rowlingovej svete, tým bližší je k niečomu pre nás takému samozrejmemu, ako je ovsená kaša. Harry hráva metlobal, zvláštnu hru, kde sa vyskytujú dorážačky, triafači a prehadzo-vačky. My sme mali tri drsné športy, ktoré sa nehrali na nijakej

inej škole, a v najsurovejšom z nich boli „steny“ a „pozadia“ a od roku 1909 v ňom nepadol ani jeden oficiálny gól. Na Harryho škole sa neodporúča „vstupovať do pravej chodby na treťom poschodí“, v Etone sme nesmeli chodiť cez mesto po určitej strane hlavnej cesty (z neuvedených dôvodov). A pokiaľ ide o duchov, jedávali sme, spávali a študovali obklopení bustami a portrétmi a sedávali v laviciach s načmáranými podpismi Gladstona, Wellingtona a Pitta staršieho [britskí premiéri].

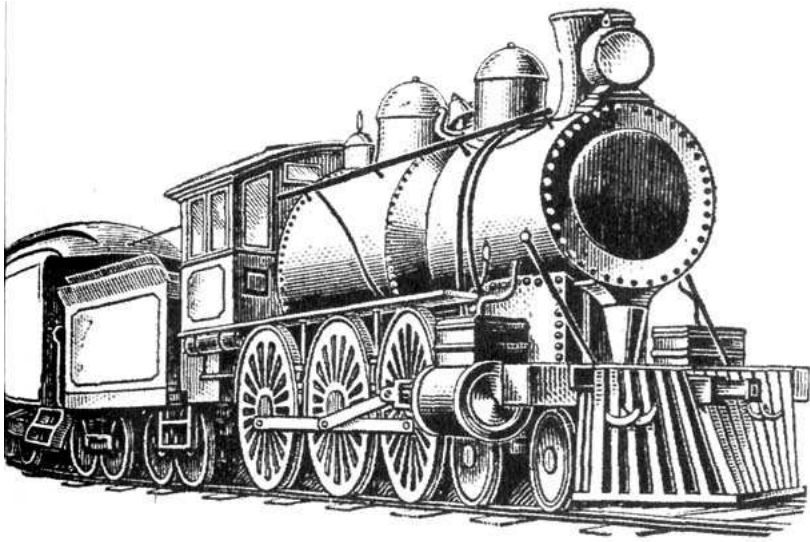
Niektorí ľudia však hovoria, že Rokfort je celkom iný ako väčšina internátnych škôl. Je príjemný: jedlo je vynikajúce a Harry spáva v posteli s nebesami. Atmosféra je tam zhovievavá, hoci neposlušnosť môže stáť fakultu niekoľko bodov, ale učitelia sú blahosklonní. A najmä vďaka Dumbledorovi tam vládne značná spravodlivosť.

Keď si uvedomíme, aká by to mohla byť príjemná škola, musíme sa čudovať, čo tu hľadajú Slizolinčania. Oni sú zdrojom všetkých problémov. Zdá sa, že na celej tejto fakulte nie je jediný slušný človek. Jej filozofiou je pochmúrna myšlienka, akú Quirrell vyslovil v *Kameni*: „Dobro ani zlo neexistuje, existuje len moc a tí, čo sú príliš slabí, aby ju získali.“ Salazar Slizolin (angl. Slytherin), jeden zo zakladateľov Rokfortu, po ktorom je táto fakulta pomenovaná, bol taký prefíkaný, že bez vedomia ostatných zakladateľov dokonca pod školou vybudoval tajnú komnatu. Nebolo by teda logické zbaviť sa ich?

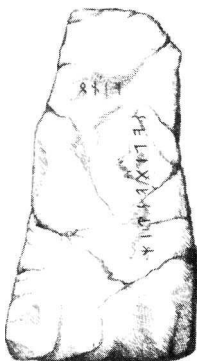
Lenže to by vlastne bolo v protiklade so zámerom J. K. Rowlingovej. Prítomnosť Slizolinčanov na Rokforte v skutočnosti veľa prezrádza o jej predstavách o dobre a zle.

Medzi múrmi Rokfortu pod Dumbledorovým vedením vznikol skvelý ideál. Zlo sa s obavami neodsúva nabok, ani sa voči nemu nebojuje s odvážnou silou. Má sa mu čeliť súcitom. Dumbledore neraz prejavil silné presvedčenie, že čarodejníci, ktorí pochybili, sa môžu očistiť.

Každý zo štyroch zakladateľov Rokfortu mal individuálne vlastnosti, ktoré tvoria súčasť vyváženého celku. Ešte aj ambície Slizolinu možno nasmerovať k dobrému – za predpokladu, že ich vyvážia vlastnosti, ktoré preukazujú iní. Je to súčasť skutočnosti, súčasť každého jednotlivca – tak ako má Harry v sebe kúsok Voldemorta. Pokúšať sa odstrániť to by bolo hlúpe a aj nemožné.

ČO SÚ RUNY NA MYSL'OMISE?

Vikinské runy vytesané do kameňa.

Dumbledore má toľko spomienok že niektoré odkladá do mysl'omisy: „plytkej kamennej misy s čudnými ornamentmi vytesanými okolo okraja“. V anglickom origináli sa táto misa nazýva *pensieve*. Jej názov J. K. Rowlingová vytvorila z francúzskeho slova *penser* (myslieť) a *sieve*, čo je po anglicky sito alebo cedník.

Niektoré z tých znakov boli runy. Čo sú to runy a prečo patria k mysl'omise?

Runy boli prvou abecedou kmeňov severnej Európy. Používali ich v Británii, Škandinávii a na Islande. Zjavili sa asi v 3. storočí n. l. a pretrvali viac ako tisíc rokov. Prvými šiestimi písmenami boli *f*, *u*, *th*, *a*, *r*, *k*, takže táto abeceda sa niekedy volá „futhark“.

Rûn je gaelský výraz pre „tajomstvo“ a *helrûn* znamená veštenie, čo naznačuje, že táto abeceda sa používala pri magických rituáloch. Runy údajne pochádzajú od samotných bohov. Aby Odin (najvyšší boh) spoznal tajomstvo rún, deväť nocí visel na Yggdrasile, veľkom jaseňi, ktorý drží zem, nebo a peklo. Odinova obeť pri získavaní vedomostí pre ľudstvo symbolizuje, ako vysoko si ich cenili. Vlastne v období, keď sa runy začali používať, bol sotva nejaký rozdiel medzi učencami a čarodejníkmi. Z rún sa kedysi veštilo a v posledných rokoch je táto prax čoraz populárnejšia. Ich symboly sa čítajú tak, ako niektorí veštcovia čítajú tarotové karty.

Runy sa často vyskytujú v *Pánovi prsteňov* J. R. R. Tolkiena. Na dôležitom prsteni spomínanom v názve je vygravírovaný odkaz v

runách. Tolkien, ktorý veľmi rád tvoril nové slová rovnako ako Rowlingová, zostavil z rún celú abecedu a jazyk.

Kamenná tabuľka s vytesanými runami približne z r. 1000 n. l.

PREČO SFINGA KLADIE HARRYMU OTÁZKU?

Tvár Veľkej sfingy pri Gíze bola vymodelovaná podľa egyptského kráľa Racheфа. Tváre všetkých sfíng znázorňovali podobu práve panujúceho vladára.

V priebehu tretej úlohy Trojčarodejníckeho turnaja v Čaši, keď sa Harry blíži k stredu labyrintu, stretáva sfingu – zvláštneho tvora, napoly leva, napoly ženu s „podlhovastými mandľovitými očami“. Hovorí mu: „Si už veľmi blízko cieľa. Najrýchlejšia cesta je popri mne.“ Lenže namiesto toho, aby s ňou bojoval ako s drakom, musí odpovedať na jej otázku.

EGYPTSKÝ PÔVOD

Sfinga je tvor z egyptskej mytológie. Obrovská kamenná socha Veľkej sfingy v egyptskej púšti pri Gíze vznikla asi 2500 rokov pred n. l. a je dôkazom o starobyľom pôvode a význame tohto tvora. Starí Egypťania postavili tisíce menších sfíng, občas s hlavami dravých vtákov, po celom Egypte.

O tisíc rokov po vytvorení Veľkej sfingy sa legendy o tomto tvorovi presťahovali do Grécka. Tam si sfingu predstavovali ako okrídlenú obludu.

TÉBSKA SFINGA

Zvlášť známa je Sfinga z gréckej mytológie. Poslala ju bohyňa Héra, aby potrestala tébskeho kráľa Laia, ktorý uniesol Crisippa, syna elidského kráľa. Sfinga sa usadila na vrchu Sfingiu a obťažovala tam ľudí hádankou zloženou takisto z troch častí ako tá, ktorú mal vyriešiť Harry:

Egyptská
sfinga sa
vďaka čud-
nej podobe
a tajomné-
mu vystupo-
vaniu stala
symbolom
záhady a
bola to na
rozdiel od
gréckej
predstavy
vznešená
bytosť. Wil-
liam Sha-
kespeare sa
raz spýtal:
„Nie je láska
rafinovaná
ako sfinga?“
(*Márna lás-
ky snaha*,
IV. dejstvo).

*Kto chodí ráno na štyroch,
cez deň na dvoch
a večer na troch nohách,
a pritom na troch či štyroch neobratnejšie ako
na dvoch?*

Každý pútnik sa bez odpovede mohol otočiť a ísť naspäť, ale Sfinga roztrhala všetkých, čo sa o to pokúsili a odpovedali nesprávne. Jedného dňa k nej prišiel mladý Oidipus. Náhodou to bol Laiov syn a dedič. (No rovnako ako Harry nevedel o svojom vznešenom pôvode.) Oidipus prejavil výnimočné schopnosti, keď na hádanku odpovedal správne: „Je to človek! Za rána svojho života lezie štvornožky, cez deň dospelosti chodí na dvoch, v podvečer živo-
ta sa už pre slabosť opiera o palicu, svoju tretiu no-
hu!“ Sfinga sa po týchto slovách vrhla zo skaly do mora a zabila sa, lebo osud jej určil, že rozlúštenie hádanky neprežije.

ČO ZNAMENÁ PRÍLET SOVY OKREM POŠTY?

J. K. Rowlingová hovorí, že meno pre Harryho sovu Hedvigu našla v knihe svätcov.

V Harryho svete sú sovy predovšetkým prostriedkom komunikácie medzi čarodejníkmi. No v našom svete, hoci každý rád dostáva poštu, nie všetci vítajú sovy. Mnohé kultúry ako napríklad egyptská, rímska a aztécka mali k tomuto dravcovi nejednoznačný postoj. V niektorých častiach sveta sa húkate sovy považuje za zlé znamenie, možno dokonca predzvesť smrti. A preto, že sovy sú nočné vtáky, spájali ich s čarovaním, a to určite vzbudzuje strach.

Napriek tomu niektoré kultúry tohto vtáka prijali. Sova sa stala symbolom Atén, pretože tam žilo veľa týchto vtákov. Staré príslovie hovorilo, že netreba nosiť sovy do Atén, čo bola narážka na hlúpe, márne úsilie. U nás sa o človeku, ktorý sa takto správa, hovorí, že „nosí drevo do lesa“! Dnes sa používa podobné úslovie v angličtine: „Nenos uhlie do Newcastlu.“ V anglickom Newcastli sú totiž uhoľné bane. Pretože Atény boli aj centrom učenia, sovy symbolizovali aj inteligenciu a múdrosť. Dokonca boli aj symbolom rímskej bohyne múdrosti Minervy (ktorá bola ekvivalentom gréckej bohyne Atény, patrónky Atén).

PREČO VOLDEMORT OZNAČOVAL SMRŤOŽRÚTOV TEMNÝM ZNAMENÍM?

„Morsmordre,“ tento príkaz vyvolá Temné znamenie a po francúzsky znamená „odhryzni zo smrti“, čo je pre smrťožrútov príznačný výkrik.

Temné znamenie je obávaným znakom lorda Voldemorta. Po Svetovom pohári v metlobale v Čaši „čosi velikánske, zelené a ligotavé vyletelo z tmy... Bola to obrovská lebka poskladaná z akýchsi smaragdových hviezdíčiek, ktorej z úst namiesto jazyka trčal had.“ Tento symbol sa zjavuje aj na rukách Voldemortových prívržencov a je čoraz výraznejší, keď Voldemortovi pribúdajú sily a približuje sa.

Temné znamenie je Voldemortova verzia diablovho znamenia, pojmu, ktorý vznikol v stredoveku. Podľa jedného stredovekého démonológa „diabol ich označí znamením, najmä tých, o ktorých predpokladá, že mu budú verní. Znamenie sa líši tvarom i veľkosťou, niekedy vyzerá ako zajac, niekedy ako stopa žaby, či ako pavúk, šteňa alebo pich. Nachádza sa na najtajnejších častiach tela; muži ho môžu mať pod viečkami alebo pod pazuchami, na perách alebo pleciach, ženy

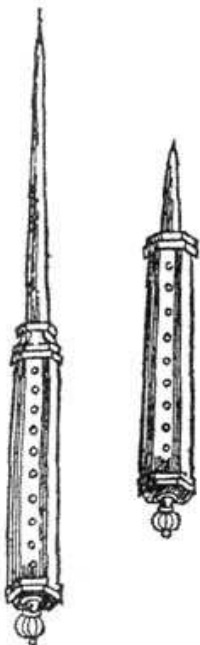
ho zvyčajne mávajú na prsiach alebo na prirodzení. Diabol robí tieto znamenia svojím pazúrom.“

Lovci čarodejníč často vyhlasovali jazvy, materské znamienka, bradavice alebo iné škvrny za diablovo znamenie. Obvinené čarodejnice úplne oholili, aby mohli preskúmať každý kúsok ich tela.

Okrem diablovho znamenia lovci čarodejníč hľadali aj znamenie čarodejníč. To bola menej vážna záležitosť; iba diablovo znamenie prezrádzalo, že čarodejnica s ním uzavrela zvláštnu zmluvu, zväzok, ako bol medzi Voldemortom a smrťožrútmami – ale pre obvinenú osobu mohlo byť aj tak osudné. Každá bosorka vraj nejaké mala. Dala sa

zaň označiť akákoľvek škvrna, napríklad materské znamienko alebo veľká peha.

Niekedy sa hovorilo, že miesto na koži, kde bolo znamenie, údajne nekrváca a dotýčný na ňom nepocítiťuje bolesť, a tak aby si to preverili, obvinené čarodejnice pichali ihlicami (šidlami). Lovcom bosoriek často zaplatili iba vtedy, ak našli čarodejnicu, takže mnohí podvádzali. Pri hľadaní napríklad používali špeciálne šidla podobné dômyselným nožom, aké dnes používajú kúzelníci pri vystúpeniach. Keď ich niekomu pritlačia na telo, ostrá čepeľ zmizne v rukoväti, takže kožu neprepichne.

Takýmito šidlami pichali údajné bosorky, aby na nich vyskúšali, či majú diablove znamenie. Na obrázku je zasúvacie šidlo, jeho čepeľ sa skryje v rukoväti.

PREČO TROLLOVIA PÁCHNU?

Trollovia patria medzi ľudožravé obludy, sú nepríjemní zjavom i povahou. V *Kameni* profesor Quirrell, ktorý neskôr tvrdí, že to s trollmi vie, potajomky vpustí do Rokfortu horského trolla: „Bol to hrozný pohľad. To čosi malo takmer štyri metre, matnú žulovú farbu, neforemné telo, ktoré pripomínalo ozrutný balvan, a na ňom pričape-nú malú plešatú hlavičku podobnú kokosovému orechu. Malo krátke nohy, hrubé asi ako kmene stromov a ploché zrohovatené chodidlá. Zápach, ktorý sa z neho šíril, bol neuveriteľný.“

Legendy o trolloch vznikli v Škandinávii, kde tieto tvory strašili vidiečanov svojou veľkosťou a čarovnými schopnosťami. Podľa niektorých legiend žili v hradoch, podľa iných v podzemných palácoch. Vychádzali von iba v noci a na slnečnom svetle mohli skamenieť. Keď sa Škandinávci presťahovali do Británie, trollovia išli s nimi a často sa usadzovali pod mostami. Tým možno vysvetliť, prečo páchnu ako odpadová voda. Niektoré veľké kamene na severe Británie sú vraj skamenení trollovia, ktorí zostali vonku aj po východe slnka.

Ich zlá povest' medzi ľuďmi sa zakladá na rôznych legendách. Nemajú radi hlučných ľudí, takže sú často mrzutí, chytajú ženy a deti a niektorí z nich sú ľudožrúti.

V *Peer Gyntovi*, slávnej hre nórskeho dramatika Henrika Ibsena, sa hlavná postava ľahkovážne správa ako troll a varuje: „Dnes o polnoci prídem k tvojej posteli. Ak budeš počuť niekoho syčať a prskať, nemysli si, že je to len mačka. To som ja, dievča. Vyžmýkam ti krv do šálky a tvoju malú sestričku zožeriem.“

No ktovie, či aj trollovia majú rovnaké predsudky voči obrom ako ľudia. Peer Gynt neskôr skutočne stretne trolla, ktorý mu hovorí: „My trollovia, synak, sme menej čierni, než ako nás maľujú.“ Hoci je ťažké uveriť, že trollovia sú vlastne láskaví, je zrejmé, že nie sú horší

ako ľudia. V jednej chvíli sa Gyntov priateľ pýta: „Aký je rozdiel medzi trol'ľmi a ľuďmi?“ Gynt mu odpovedá: „Mne sa zdá, že vôbec nijaký. Veľkí trollovia si ťa upečú a malí roztrhajú, u nás by to bolo podobne, keby sa ľudia odvážili.“

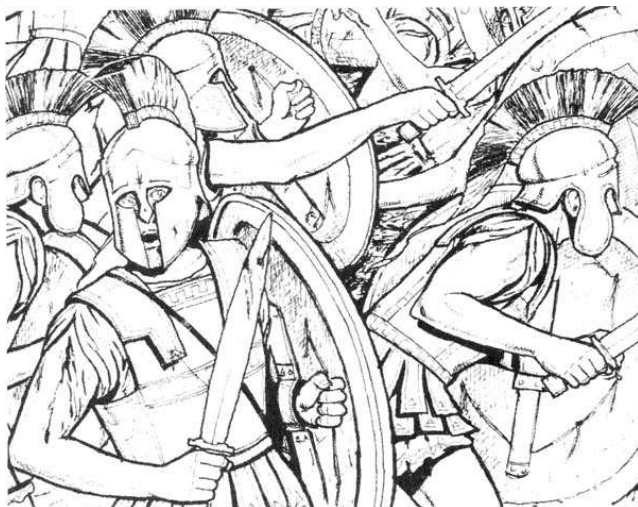
KTO NAPÍŠAL KNIHU O VEŠTENÍ?

Rokfortskú učebnicu veštenia napísala istá žena menom Cassandra Vablatká. Toto nápadné meno je pre odborníčku na veštenie ako stvorené. Je totiž zložené z mien dvoch významných ľudí úzko spojených s veštením a mágiou.

V gréckej mytológii bola Cassandra jasnovidka – predpovedala budúcnosť. Dar jasnoviectva dostala od boha Apolóna, ktorý ju ľúbil. Sľúbil jej ho, ak bude opätovať jeho city. No keď sa už Cassandra stala jasnovidkou, rozmyslela si to, a tak ju nahnevaný Apolón potrestal tým, že nikto jej veštébám neuveril. To jej spôsobilo veľa žiaľu.

Kassandra, dcéra trójskeho kráľa Priama, zohráva úlohu aj v dobre známom príbehu o trójskom koňovi. V čase, keď na mesto zaútočili grécki bojovníci, ktorí sa ho pokúšali dobyť, bola tam. Keď sa zdalo, že Gréci boj vzdali a odtiahli od mesta, iba pred bránami zanechali obrovského dreveného koňa, varovala otca, aby víťazstvo neoslavoval priskoro, a najmä, aby nedal koňa dopraviť do mesta. No pre Apolónovu kliatbu ju otec neposlúchol. V útrobach koňa boli, pravdaže, skrytí grécki vojaci. Počkali, kým Trójania dotiahli koňa do mesta a všetci zaspali, potom vyliezli a dobyli Tróju.

Pri voľbe priezviska Kassandry Vablatkej sa autorka nepochybne inšpirovala priezviskom Heleny Petrovny Blavatskej (1831 – 1891), zakladateľky Teozofickej spoločnosti, k cieľom ktorej patrilo „skúmanie nevysvetlených zákonov prírody a síl ukrytých v človeku“ inými slovami mágia.

MÁ NIEKEDY SIBYLA TRELAWNEYOVÁ PRAVDU?

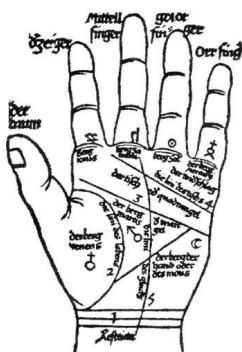

schéma na čítanie
z dlane

Predmet profesorky Trelawneyovej – veštenie – je vykladanie znakov a činov na predpovedanie budúcnosti, nazeranie do minulosti alebo niekedy jednoducho pri hľadaní stratených predmetov.

Na veštenie sa používajú mnohé rôzne metódy. Rimania obľubovali augurov, ktorí veštili z letu vtákov. V iných kultúrach je rozšírená hepatoskopia, skúmanie vnútorností obetných zvierat.

Nie náhodou sa prvé meno profesorky Trelawneyovej zhoduje s menami slávnych mytologických veštkyň Sibyl, ktoré často ponúkali svoje vízie aj bez opýtania. Sibyla Trelawneyová má podobné sklony presadzovať svoje proroctvá – často desivé – bez toho, aby ju o to niekto žiadal. Predpovedala Harryho smrť, len čo sa s ním stretla. No ako vraví profesorka McGonagallová, „odkedy Sibyla Trelawneyová prišla na túto školu, každý rok predpovedá smrť jedného študenta. Doteraz ani jeden z nich nezomrel.“

Zdá sa, že J. K. Rowlingová sa k vešteniu stavia skepticky, alebo aspoň nejednoznačne. Podľa Hermiony je „v ňom priveľa nejasností“, hoci je nadšená aritmanciou, čo je veštenie z čísel. Kentauri v Zakázanom lese sú posadnutí čítaním z hviezd, ale zdá sa, že tí sú inteligentní. Možno má Rowlingová rovnaký pocit ako Dumbledore v *Azkabane*, keď vysvetľuje Harrymu: „Následky našich činov sú vždy také komplikované, také rôzne, že predpovedať budúcnosť je naozaj veľmi ťažké.“

Iné druhy veštnia a čo skúmajú:

Belomantia:

let šíпов

Chiromantia:

čiarы na dlani

Daktylomantia:

krúženie zaveseným prsteňom

Daphnomantia:

pukotanie horiaceho vavrínu

Geloskopia:

Smiech

Lampadomantia:

plameň lampy

Libranomantia:

dym kadidla

Litomantia:

Drahokamy

Margaritomantia:

Perly

Metoposkopia:

vrásky na čele

Frenológia:

tvár lebky

ČO NAHNEVÁ VÍLU?

Víly, zvodní prírodní duchovia, ktorí sa po prvý raz vyskytli v Čaši, sú postavy z legiend a povestí strednej Európy. Sú to krásne mladé ženy – alebo aspoň tak vyzerajú. Podľa niektorých príbehov sú to duše nepokrstených žien alebo predčasne zomretých dievčat, ktoré nemôžu opustiť zem. Ich krása je ohromujúca a môže mužov pripraviť o zdravý úsudok. Majú dlhé vlasy, také svetlé, až vyzerajú ako biele.

TEMNÁ STRÁNKA VÍL

Víly bývajú dosť žiarlivé. V slávnej srbskej junáckej piesni *Kráľovič Marko a víla* sa o stretnutí s vílou Raviolou rozpráva takto:

Dostali sa raz kráľovič Marko a vojvoda Miloš až na krásnu horu Miroč. Cválajú vedľa seba na svojich dobrých koňoch, v bratskej pohode, bojové kopije zvierajú v rukách. Tu sa kráľovič Marko nakloní k vojvodovi a vzdychne:

„Ach, pobratim Miloš, driemoty ma obchádzajú, porozprávaj mi niečo, alebo radšej zaspievaj, nech zaženiem spánok.“

„Oj, Marko, bratku, rád by som ti zaspieval, v noci som si však vypil hojne vína s vílou Raviolou. Pohrozila mi, že ak začuje na Miroči môj spev, prestrelí mi biele hrdlo i junácke srdce...“ odvetil vojvoda Markovi.

No kráľovič ho prehováral:

„Len spievaj, bratku, spievaj, nech sa celá hora otriasa. Víly Ravioly sa ty neboj! Pokiaľ je s tebou kráľovič Marko na svojom dobrom strakatom koníkovi a so zlatým budzogáňom v ruke, nikto ti ani len vlások na hlave neskriví!“

I začal Miloš spievať. Starodávnu krásnu pieseň zanôtil o niekdajších vládcoch vznešenej Macedónie a o ich honosných chrámoch. Markovi sa pieseň veľmi zapáčila, naklonil sa v sedle, aby lepšie počul, a ani nevedel ako, zadriemal. Marko si potichu podriemkava, Miloš pospevuje.

Začula ho víla Raviola a piesňou odpovedá Milošovi. Ibaže vojvoda Miloš má junácke hrdlo: spieva krajšie a mocnejšie ako víla.

Rozhnevala sa víla Raviola, natiahla luk, vložila doň biele šípy, prvou strelou zasiahla Milošovo hrdlo, druhou prerazila jeho junácke srdce.

„Zbohom, moja nešťastná mat’! Zbohom, pobratim Marko! Či som ti nevravel, že ma víla zastrelí, ak sa rozospievam na hore Miroč?“ zanariekal Miloš a zvalil sa na zem. Marko sa naskutku prebral zo sna...”

Víly majú aj dar liečiteľstva, dobre poznajú prírodné liečivá. Aj keď je to neuveriteľné, predchádzajúci príbeh končí dobre. Kráľovič Marko prinúti Raviolu Miloša vyliečiť zázračnými bylinami a tá si ešte dlho po ich odchode smutne vylieva srdce svojim družkám: „Milé víly, družky moje, keď začujete Markov hlas a dupot kopýt jeho koňa, či hvizd jeho zlatého budzogáňa, nikdy nestrieľajte v hore na junáka.“ Víly vlastne bývajú k ľuďom láskavé a údajne si brali za mužov smrteľníkov. Najväčšmi ich však nahnevá, ak ich niekto vyruší pri obradných tancoch. Ak sa tak stane, môžu sa rozzúriť a nešťastníka utancovať k smrti. Ako duchovia vetra víly vyvolávajú víry a búrky, tak to urobili na Svetovom pohári v metlobale.

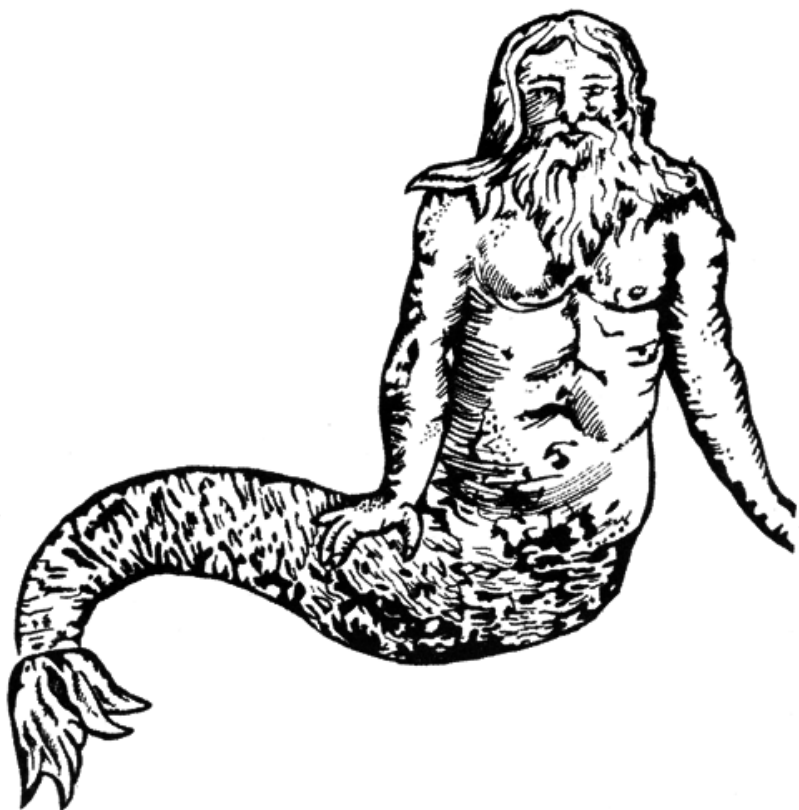
PREČO SA TREBA BÁŤ VODNÝCH ĽU- DÍ?

Názov týchto tvorov známych po celom svete je väčšinou odvodený z latinského slova *mare*, čo znamená more. Tí, čo žijú v jazere pri Rokforte, majú tak ako mnohí iní obyvatelia vodných ríš zelenú pokožku a dlhé zelené vlasy. Od pásu hore majú ľudské telo, ale namiesto nôh strieborné rybie chvosty. (J. K. Rowlingová pridáva aj niekoľko detailov, vďaka ktorým sú jej vodní ľudia jedineční. Domy majú usporiadané do dedín podobných pozemským prímestským štvrtiam a namiesto psov chovajú hľbočníkov.)

Legendy o vodných ľuďoch existujú skoro v každej kultúre. Kto-si napríklad povedal, že vraj francúzski šľachtici pochádzajú z morskej panny Melusiny.

Ako hovorí Rowlingová v *Zveroch*, sirény z gréckej mytológie sú podobné morským pannám. Spievajú námorníkom plaviacim sa na lodiach okolo a lákajú ich svojou piesňou, aby stroskotali na blízkych skalách.

Keď sa Harry v druhej úlohe Trojčarodejníckeho turnaja stretne s vodnými ľuďmi, hrozí mu to isté nebezpečenstvo, ktoré často symbolizuje kontakt s vodnými ľuďmi – riziko, že more bude priveľmi lákavé a človek sa nikdy nevráti na zem. Postava v jednom z *Prerozprávávaných príbehov* amerického autora Nathaniela Hawthorna hovorí mladej žene: „Považoval som vás za príbuznú morských panien a pomyslel som si, aké by bolo príjemné bývať s vami v tichých zátokach, v tieni útesov a túlať sa po odľahlých plážach s najčistejším pieskom, a keď na naše severné pobrežie udrú mrazy, preháňať sa po ostrovoch, zelených a opustených, niekde ďaleko uprostred južných morí.“

Z AKEJ HRÔZY SA ZRODIL VOLDE- MORT?

Nič tak nezvýrazňuje hrdinu ako veľký zloduch. Lord Voldemort, ktorý sa narodil ako Thomas Marvolo Riddle – napoly mukel, tomu plne zodpovedá. Nečudo, že ho čarodejníci nazývajú Knieža temnôt. Jeho meno zahŕňa celú kategóriu literárnych zloduchov, s ktorými má veľa spoločného.

Kritici John Clute a John Grant uvádzajú niekoľko charakteristických črt klasického Kniežaťa temnôt:

- Knieža temnôt utrpel už pred dávnymi vekmi veľa porážok, no nič ho nezničilo.
- Jeho cieľom je „stať sa vládcom sveta“.
- Je to „abstraktná sila“, skôr nadprirodzená energia než tvor z mäsa a krvi.
- Predstavuje „úbytok“, myšlienku, že „predtým, než príbeh začal, nastalo oslabenie“, také ako napríklad chaos a smrť, ktoré Voldemort spôsobil predtým, ako Harryho poslali k Dursleyovcom.
- Je symbolom „skazy“, morálneho úpadku, často pre pochybnú dohodu, akú uzavreli aj mnohí smrťožrúti, keď chceli spojenectvom s Voldemortom získať moc.
- „Zo závesti spôsobuje škodu.“

Podľa týchto bodov je Voldemort dokonalým modelom Kniežaťa temnôt.

A predsa, napriek veľkej podobnosti s ostatnými zloduchmi stesňuje Voldemort Rowlingovej vlastnú definíciu zla. Jeho túžby vypovedajú niečo konkrétne o súčasnej spoločnosti, ako ju Rowlingová vníma a píše o nej.

VOLDEMORT A NESMRTEĽNOSŤ

Voldemort sa netají svojimi úmyslami. Keď sa smrťožrúti na konci Čaše zhromažďujú okolo neho, hovorí: „Poznáte môj cieľ – zvíťaziť nad smrťou.“

Táto otázka nesmrteľnosti je v Rowlingovej fantáziách prítomná vždy. Celá prvá kniha je venovaná Voldemortovmu hľadaniu Kameňa mudrcov, ktorý mu ju mal zabezpečiť. „Keď budem mať elixír života,“ hovorí v *Kameni*, „vytvorím si vlastné telo.“ A samozrejme, vyhne sa smrti, tak ako sa to stovky rokov darilo Flamelovi.

Táto túžba po večnom živote je podstatou mravnej skazy Kniežaťa temnôt. Lenže naozaj sa tak líši od mnohých skutočných ľudí, ktorí sa usilujú žiť tak dlho, ako len môžu? Dumbledore hovorí Harrymu: „Kameň mudrcov nebol až taká úžasná vec. Je to niečo podobné, ako keď máš v živote toľko peňazí, koľko len chceš. To sú asi dve veci, po ktorých ľudia najviac túžia – problém je však v tom, že si najradšej vyberajú presne tie veci, ktoré im najviac škodia.“ Flamelovci mali tú moc, ale nezískali ju prostredníctvom zla, ani ju nepoužili tak, aby tým niekomu ublížili. V každej kultúre je nesmrteľnosť proti zákonom prírody. Všetko musí umierať, aby sa mohlo zrodiť nové.

CHAMTIVOSŤ

Zákony prírody neumožňujú, aby boli všetci nesmrteľní, takže nečudo, že Voldemort chce dosiahnuť tento cieľ sám. Odplatí sa smrťožrútom inak, naplní ich potrebu sebadôvery alebo im zabezpečí moc.

Hoci to bude stáť mnoho životov, aby dosiahol svoj cieľ, neváha. Na ostatných ľuďoch mu nezáleží – najmä na mukloch nie. Preto, že jeho otec opustil jeho matku, nenávidí muklov s vášňou, ktorú Rowlingová sama nazvala „rasistickou“.

Voldemort si neuvedomuje, že jeho sebecká snaha narušuje rovnováhu v prírode. No ak vezmeme do úvahy stav, v akom sa svet nachádzal, keď Rowlingová začala tieto knihy písať – genocídy v Afrike a na Balkáne, vojna na Strednom východe, narastajúce rozdiely medzi bohatými a chudobnými národmi – ľahko sa dá pochopiť, že postava Voldemorta sa vyvinula takto.

PREČO SÚ ZRKADLÁ ČAROVNÉ?

Znalkyňa čarodejníctva Rosemary Ellen Cuileyová našla pokyny pre výrobu čarovného zrkadla v spisoch stredovekého čarodejníka Alberta Magnusa: „Kúp zrkadlo a napíš naň: ‚S. Solam S. Tattler S. Echogordner Gematur.‘ Zahrab ho na krížnych cestách v nerovnú hodinu. Na tretí deň choď v tú istú hodinu na to miesto a vykop ho – ale nesmieš sa pozrieť do zrkadla prvý. Najlepšie je nechať, aby to urobil pes alebo mačka.“

Tisíce rokov sa v čarodejníckych príbehoch spomínajú zrkadlá. Pretože v dávnych časoch bola ich výroba drahá, zrkadlá boli dosť vzácne a vyvolávali údiv a bázeň. Podľa niektorých legend boli nástrojom diabla, ktorý sa zmocňoval duší tak ako podôb. V stredoveku čarodejníci hľadali do zrkadiel a hádali z nich budúcnosť alebo odpovedali na závažné otázky.

Najslávnejšie čarovné zrkadlo v literatúre je nepochybne zrkadlo zlej kráľovnej v rozprávke o Snehulienke. V jednom z príbehov Tisíc a jednej noci dal džin princovi Alasnamovi zrkadlo, ktoré mu malo odhaliť, či môže svojej milenke veriť, alebo nie. V básni *Kráľovná víl* z čias alžbetínskeho Anglicka Merlin zhotovil zrkadlo pre kráľa Jačmienka s podobnou mocou:

*Tak vďaka svojmu vzdelaniu a moci
veľký mág Merlin stvoril zrkadlo,
čo malo nevídané vlastnosti.
Zračilo sa v ňom dôkladne a presne
všetko, čo udialo sa vo svete
a čo chcel, kto doň pozrel, uvidieť;
čo spravil priateľ, nepriateľ či zloduch,
odhalilo mu v plnej nahote.*

Toto zrkadlo je veľmi podobné tomu, ktoré opísal ďalší slávny britský básnik tristo rokov pred Spenserom. Geoffrey Chaucer, jeden z prvých po anglicky píšucich básnikov, vytvoril sériu príbehov nazvaných *Canterburské poviedky*. Každý z nich rozprávala iná fiktívna postava, ktorá sa vybrala na púť k hrobu svätca do Canterbury. V panošovom príbehu dostáva zrkadlo kráľ Kambinschán od kráľa Arabica a Indie:

„Aj zrkadlo, čo držím v ruke, má takú moc, že v ňom uvidíte nešťastie, ktoré vám alebo vášmu kráľovstvu hrozí. Tak isto vám ukáže, kto sú vaši priatelia a kto nepriatelia. Ak má nejaká krásna dáma milenca, ktorý ju zrádza, v tomto zrkadle uvidí tvár jeho novej lásky a ani jedno milencovo klamstvo neostane pred ňou utajené.“

ČAROVNÉ BRÁNY

Okrem toho, že sú zrkadlá nástrojmi na veštenie, často sú bránami do iného sveta ako to, ktoré si predstavovala Alica v príbehu Lewisa Carrolla *Za zrkadlom*:

„Keby si dávala pozor, Micka, a menej rozprávala, opísala by som ti, ako si ten dom za zrkadlom predstavujem. Predovšetkým je tam izba, ktorú vidíš za sklom – vyzerá celkom ako náš salón, ibaže je tam všetko naopak... Predstav si, Micka, že sa ta nejako dostaneme! Predstav si, že zrkadlo zrazu zmäkne ako para a my cezeň prejdeme. Pozri, veď sa naozaj zahmlilo! Prejdeme ľahučko.“ Len čo to povedala, už stála na rímse kozuba, ani dobre nevedela, ako sa ta dostala. A zrkadlo sa skutočne rozplývalo ako žiarivá strieborná hmla.

John Dee (1527–1608), obľúbený čarodejník britskej kráľovnej Alžbety I., často používal zrkadlo na veštenie.

ZRKADLO Z ERISEDU

Zrkadlá sú predovšetkým odrazom vlastnej osoby, v dobrom alebo v zlom. Preto môžu byť také nebezpečné. Zrkadlo z Erisedu rozhodne k takýmto zrkadlám patrí. Siaha „až po

strop a má bohato zdobený rám“. Navrchu má vyrytý nápis: „Um uzo reina cdr sohjo vsein air pete irzuu desire zeldak rzv.“ Je to zrkadlový obraz vety: „V zrkadle z Erisedu uzriete pranie svojho srdca, nie rozumu.“ A čo by mohlo byť lepšie než to? Očividne čokoľvek, lebo ako Ron hovorí Harrymu: „Dumbledore mal pravdu, ešte sa z toho [zrkadla] zblázniš.“

Hoci zrkadlo z Erisedu je kľúčom k nájdeniu Kameňa mudrcov, je to pre človeka aj skúška charakteru. Márnosť a sebeckosť, okolo ktorých sa pohľad do zrkadla točí, sú úplatné vlastnosti. Lebo iba človek so vzácnymi cnosťami si zasluhuje splnenie svojej túžby, iba niekto, kto pozrie do zrkadla a vidí iných (tak ako Harry v ňom vidí svojich rodičov) alebo vidí sám seba, ako koná niečo nesebecké, iba ten dostane, čo si želá.

KTORÉ „FANTASTICKÉ ZVERY“ SA VYSKYTUJÚ IBA V LEGENDÁCH?

Mnohé tvory v učebnici *Fantastické zvery a ich výskyt* sú známe v našom i v Harryho svete, aj keď sa vyskytujú iba v legendách. Uvádzame niekoľko príbehov, z ktorých Rowlingová čerpala:

ČERVENÝ PIKULÍK

V mene
autora Zve-
rov M. L. O.
K. Sca-
mandera je
tiež skrytá
slovná
hračka.
Mloky sú
malé sala-
mandry,
čarovné
jašterice,
ktoré žijú v
ohni.

Podľa Zverov červení pikulíci „žijú v dierach na starých bojiskách či kdekoľvek, kde sa preliala ľudská krv... [a] sú veľmi nebezpeční pre osamelých muklov, ktorých sa za temných nocí pokúšajú smrteľne omráčiť.“ Tento tvor dávno existuje v legendách Angličanov a Škótov, susedov, ktorí viedli medzi sebou mnoho strašných vojen. Je známy aj ako Krvavá čiapočka alebo Červený chocholík. Nosí červenú čiapku, lebo do nej zachytáva krv svojich obetí.

RAMORA

O tejto rybe, ktorá skutočne existuje a poznáme ju pod názvom šítovec (lat. *remora*), Rowlingová podľa legendy starej tisíce rokov píše, že dokáže zastavovať lode. *Remora* po latinsky znamená „zdržanie“. Šítovce sa pomocou prísavky na hlave prichytia na lode a žraloky a živia sa zvyškami potravy. Poznali ich aj ako Mora a Echeneis a ich silu zveličovali už v 1. storočí n. l., keď Plínius Starší napísal: „Nech dujú víchry a zúria búrky, táto ryba ovláda ich besnenie, krotí ich mohutnú silu a za-

Scamander
znie podob-
ne ako sa-
lamandra,
hoci v sku-
točnosti je to
meno rieky v
Homérovej
Iliade. Rieka
Scamander
bojovala v
Trójskej voj-
ne po boku
hrdinu Achil-
la, ale pora-
zil ju oheň.

Hippocampus,
detail z holand-
ského drevorytu.

stavuje plavidlá, čo nedokáže nijaké lano, ani kotvy. Akým slabým tvorom je človek, ktorého môže ovládať a zadržať malá, pätnásťcentimetrová ryba!“ Plínius tvrdil, že lode Marca Antónia počas bitky pri Actiu zastavili remory, čím spôsobili, že prehral, a zmenili tak smerovanie rímskych dejín.

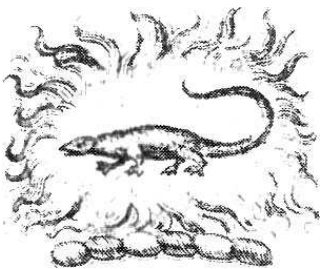
HIPPOCAMPUS

Tento morský kôň získal meno z gréckych slov *hippos*, ktorým sa označuje kôň, a *kampos* – morská prišera. Nazýva sa aj Hydrippus (grécky výraz pre vodu je hydro). Hippocampy ťahajú voz gréckeho boha mora Poseidóna.

V knihe s názvom *Physiologus* z 2. storočia n. l. sa píše, že podľa niektorých legiend bol Hippocampus „kráľ všetkých rýb“. Lenže v čase, keď táto kniha vznikla, judaizmus a kresťanstvo potláčali staré mýty, nuž túto legendu trochu pozmenili a zlúčili s motívom zvláštnej zlatej ryby, ktorá žije na východe. V tejto verzii je hippocampus vodca podobný Mojžišovi: „Keď sa zišli všetky morské ryby a zhkli sa do krdľov, pobrali sa hľadať Hydrippa, a keď ho našli, otočil sa k východu a ony ho sledovali, všetky ryby zo severu a z juhu, a tiahli k zlatej rybe pod vedením Hydrippa, a keď Hydrippus a všetky ryby prišli, pozdravili zlatú rybu ako svojho kráľa.“

SALAMANDRA

Rowlingová píše, že táto jašterica „žije v plameni iba tak dlho, kým horí oheň, z ktorého vzišla“. Je to legenda stará celé tisícročia. Grécky filozof Aristoteles v 4. storočí pred n. l. napísal: „Dôkazom toho, že niektoré zvieratá nemôžu zhorieť, je salamandra, ktorá uhasí oheň, keď cezeň prelezie.“ Mohla tak robiť preto, lebo vraj bola mimoriadne studená. Takmer o tisíc rokov neskôr sv. Izidor, sevillský biskup, súhlasil, že „salamandra žije uprostred plameňov bez bolesti a bez toho, že by zhorela,“ a dodal: „zo všetkých jedov jej moc je

Salamandra v plameňoch, detail z rodinného erb.

Dnes sú v mnohých reštauráciách špeciálne pece nazývané salamandry, pretože ich dlhé a tenké ohrievacie telesá sú zakrivené ako had alebo chvost jašterice a sú mimoriadne horúce.

najväčšia. Ostatné jedovaté zvieratá útočia na jednotlivcov, ale toto naraz zavraždí mnohých tým, že vylezie na strom a nakazí ovocie, čím zabije všetkých, ktorí z nehoedia.“

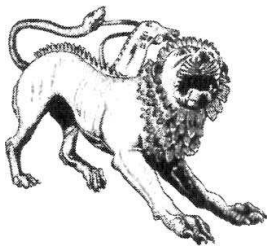
ERKLING

Rowlingová prehodila pár písmen a zlúčila slová Erl King alebo Erl König (kráľ duchov) z nemeckej legendy. Inak je jej opis pravdivý. Je to zlý tvor v nemeckom Čiernom lese, ktorý sa pokúša unášať deti. V básni Johanna Wolfganga Goetheho *Erl König* vábi malého chlapca, ktorý putuje s otcom po lese.

Hoci sa chlapec pokúša otca varovať (ten kráľ a duchov nepočuje), báseň sa končí tragicky. Tak ako legendy o hľbočníkoch v Anglicku a kappoch v Japonsku, príbeh kráľ a duchov vymysleli rodičia, aby zabránili deťom túlať sa.

CHIMÉRA

Hoci opis chiméry vo *Zveroch* vyznieva čudne, je verný starogréckej legende o netvorovi s tromi hlavami – jednou hadou, jednou levou a jednou kozou. Je to sestra Sfingy a Kerbera, trojhlavého psa, strážcu podsvetia.

Chiméra z bronzovej dekorácie z 5. storočia pred n. l.

Rowlingová mimochodom spomína, že „je iba jeden známy prípad, keď sa podarilo chiméru usmrtiť, lenže onen nešťastný čarodejník, vyčerpaný od toľkej námahy, spadol z okrídleného koňa a zabil sa.“ Pohráva sa s pôvodnou legendou, v ktorej netvora zasiahol smrtiacimi šípmi hrdina Bellerofontes na okrídlenom koni Pegasovi. Bellerofontes síce prežil, ale v ďalšom dobrodružstve, keď

sa bezočivo pokúsil dobyť na svojom koni sídlo bohov Olymp, Zeus ho potrestal tak, že ho z Pegasa zhodil a zmrzačil.

Termínom „chiméra“ sa začala označovať klamná predstava čohosi nereálneho, čo si človek skombinoval vo svojej fantázii.

KELPIA

Ako sa píše v *Zveroch*, tento keltský vodný démon sa zvyčajne javuje v podobe koňa so zelenou trstinovou hrivou. Vábi ľudí, aby mu vysadli na chrbát, a potom ich zavlčie do hlbokkej vody. Podľa Rowlingovej človek kelpiu premôže tak, že jej prehodí cez hlavu uzdu. Pretože je mimoriadne silná, zvládne prácu mnohých koni.

SELKIE A MERROWI

V hesle o vodných ľudoch v *Zveroch* Rowlingová spomína selkie a merowov. Sú to zvláštne druhy vodných ľudí známe v Británii. Selkie sú tulení ľudia zo severných britských ostrovov. Môžu sa premeniť na krásnych ľudí, ale vo vode sa musia znovu stať tuleňmi. Zabiť selkiu znamená privolať hroznú búrku. Merowi sídlia v Írsku. Ženy sú krásne, ale muži dosť škaredí. Vraj majú čarovné klobúky a ak človek merrowovi ten klobúk ukradne, jeho majiteľ sa už nebude môcť vrátiť do mora.

POĎAKOVANIE

Znovu sa ukázalo, že mať v rodine profesionálnych spisovateľov a redaktorov je veľmi dôležité. Som vdáčný svojim rodičom a sestrám za ich odborné rady a mnohé hodiny čítania. Podstatné boli aj rady a úsilie Leny Taboriovej. Osobitne chcem poďakovať Lau-riemu Brownovi, Maxovi a Emily de La Bruyèrovcom, Linde Dudajekovej a Debbie Malicoatovej z R. R. Donnelley, Natashi Tabori Friedovej, Katie Kerrovej, Lyube Konopasekovej, Milesovi Kronbymu, Arifovi Lalanimu, mojej redaktorky Laure Poolovej z Archer Editorial Services, Edwardovi Samuelsovi, Stacy Schiffovej, Benovi Shykindovi, Johnovi Wardovi z Ward & Olivo, Terry Wybelovej a pracovníkom Continental Sales a Bristol Books vo Wilmingtone v Severnej Karolíne.

BIBLIOGRAFIA

Borges, Jorge Luis, with Margarita Guerrero. *The Book of Imaginary Beings* (New York, Dutton, 1969).

Campbell, Joseph. *The Hero with a Thousand Faces* (Princeton, Princeton University Press, 1968).

Clute, John and John Grant. *The Encyclopedia of Fantasy* (New York, St. Martin's, 1999).

Foster, Robert. *The Complete Guide to Middle-earth* (New York, Ballantine, 1979).

Guiley, Rosemary Ellen. *The Encyclopedia of Witches and Witchcraft* (New York, Facts on File, 1999).

Helms, Randel. *Tolkien's World* (Boston, Houghton Mifflin, 1974).

Le Guin, Ursula K. *A Wizard of Earthsea* (Berkeley, California, Parnassus Press, 1968).

Nigg, Joseph. *The Book of Fabulous Beasts: A Treasury of Writings from Ancient Times to the Present* (New York, Oxford University Press, 1999).

Ogden, Tom. *Wizards and Sorcerers: from Abracadabra to Zoroaster* (New York, Facts on File, 1977).

Rose, Carol. *Giants, Monsters and Dragons: An Encyclopedia of Folklore, Legend and Myth* (Santa Barbara, California, ABC-CLIO, 2000).

Rose, Carol. *Spirits, Fairies, Leprechauns and Goblins: An Encyclopedia* (New York, Norton, 1998).

Tolkien, J. R. R. *The Lord of the Rings* (Boston, Houghton Mifflin, 1965).

White, T. H. *The Sword in the Stone* (New York, Putnam's, 1939).

Willis, Roy. *Dictionary of World Myth* (London, Duncan Baird, 1995).

Zaujímavé internetové zdroje:

<http://www.rudihein.de/hpewords.htm>

(stránka Rudolfa Heina „Poznáte Mundungusa Fletchera?“)

<http://www.theninemuses.net/hp/>

(stránka Priscilly Spencerovej)

<http://www.geocities.com/EnchantedForest/1900/index.html>

Encyklopédia Potterica

POZNÁMKA

V texte sú použité úryvky z nasledovných slovenských prekladov:

Ovídius: Metamorfózy (Výber), Tatran 1979, prel. Ignác Šafár.

Geoffrey Chaucer: Canterburské poviedky (upravila Eleanor Farjeonová), Mladé letá 1969, prel. Margita Príbusová.

Lewis Carroll: Alica v krajine zázrakov, Mladé letá 1981, prel. Juraj Vojtek, Viera Vojtková.

J. R. R. Tolkien: Pán prsteňov (Dve veže), Slovart 2001, prel. Otakar Kořínek.

Kráľovič Marko, Srbské junácke piesne, Mladé letá 1990, pre-rozpr. Miloš Herko.

William Shakespeare: Historické hry (Richard III.), Tatran 1989, prel. Jozef Kót.

O AUTOROVI

David Colbert, bývalý hlavný autor televíznej súťaže *Chcete byť miliónárom?* a edičný riaditeľ vydavateľstva HarperCollins, je známy najmä ako autor veľmi obľúbeného seriálu *Eyewitness* (Očití svedkovia). Prvý z týchto zväzkov, *Eyewitness to America* (Očití svedkovia Ameriky) sa dostal na prvé miesto v klube Kniha mesiaca i v klube Kniha o histórii; najnovší titul *Eyewitness to Wall Street* (Očití svedkovia Wall Streetu) vyšiel v roku 2001 v sérii Broadway Books vydavateľstva Random House. Je aj editorom publikácie *Baseball: The National Pastime in Art and Literature* (Baseball – národná zábava v umení a literatúre) z edície Time–LIFE a chystanej *World War H: A Tribute in Art in Literature* (Druhá svetová vojna – hold v umení a literatúre). Je absolventom Brown University, kde študoval antropológiu a mytológiu, ale väčšinu času trávil v knižnici čítaním všetkého, čo mu prišlo pod ruku, a to zvyčajne robí doteraz. Žije v Severnej Karolíne a možno sa s ním spojiť na e-mailovej adrese magicalwords@aol.com.